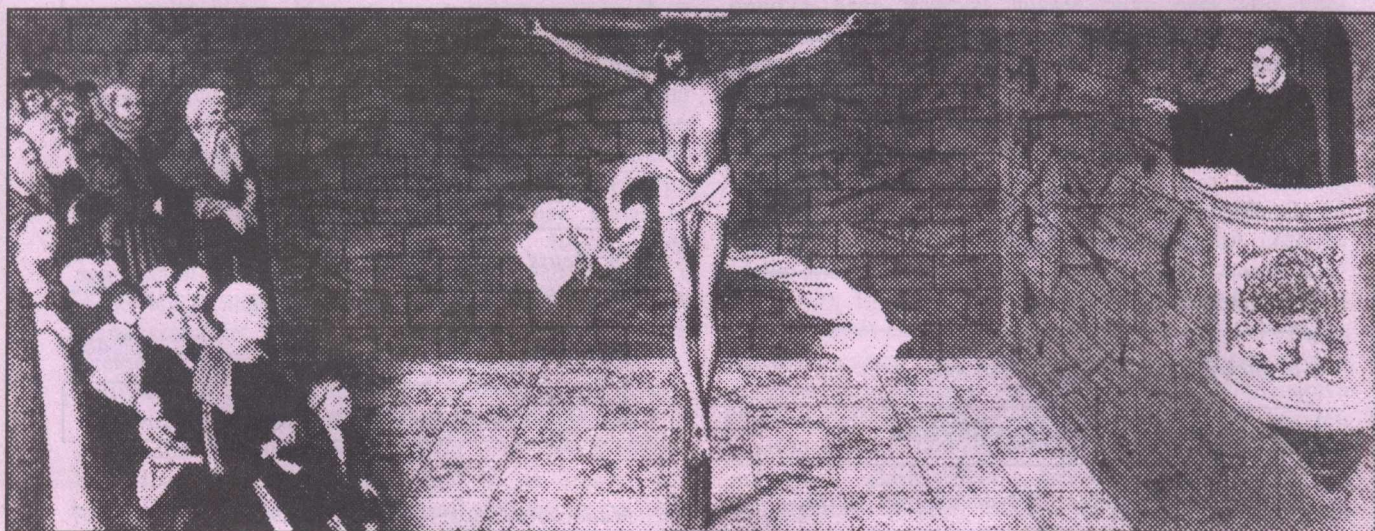

Lelkipásztor

Evangelikus Lelkeszi Szakfolyóirat

A TARTALOMBÓL:

Teológián kívüli tényezők a német evangélikus egyházban (1932-1934)

Protestantizmus és nemzeti azonosságtudat

Az asszony a világ négere

Játék a hittanórán

Kis János püspök-lelkész élete és szolgálata

Készen állunk-e a zsinat befejezésére?

71

1996/12

TARTALOMJEGYZÉK

Vigyázatok magatokra és az egész nyájjra

Fabiny Tamás:
Hulló karácsonyfák.....433

Tanuljunk együtt

Dr. Gerhard Müller: Teológián kívüli tényezők a német evangélikus egyházban (1932–1934).....434

D. dr. Harmati Béla: Protestantizmus és nemzeti azonosságtudat439

Koskai Erzsébet: „Nem adom másnak a dicsőségemet!” (Deutero-Ézsaiás Isten-képe)441

Dr. Bodrog Miklós:
C.G. Jung két kényes témáról443

Tanítói szolgálatunk

Béndek Katalin: Játék a hittanórán444

Evangélikusok a nagyvilágban

Szentpétery Marianne – Kovácsné Tóth Mária:
Az asszony a világ négere447

Kitekintés az ökumené világába

D. dr. Nagy Gyula: Egyházi Világhíradó451

Varsányi Ferenc: Első kézből.....454

Kendeh–Kirchknopf Péter: Rudolf Bultmann: Jézus Krisztus és a mitológia c. könyve magyarul.....456

Lelkészszemmel

Bartha István: Kényszer–konvergencia, vagy a Szentlélek csodája 457

Skorka Katalin: Könyvajánló D. Bonhoeffer: Követés című művéhez..... 459

Tanít az egyháztörténet

D. Szebik Imre: Kis János püspök–lelkész élete és szolgálata 460

Hernád Tibor: Boros Lajos emléke..... 463

Gyülekezeti szolgálat – lelkési közélet

Dr. Reuss András: Készen állunk-e a zsinat befejezésére? 464

Bencze Imre: Temetési igehirdetés 466

Az igehirdető műhelye

Madocsai Miklós:–Újév utáni vasárnap..... 467

Kis János: –Vízkereszt ünnepe 468

Ördög Endre: –Vízkereszt ünnepe utáni első vasárnap 469

Szabóné Mátrai Marianna: –Vízkereszt ünnepe utáni utolsó vasárnap 470

Szabóné Mátrai Marianna: – Hetvened vasárnap 471

LELKIPÁSZTOR

Evangélikus Lelkési Szakfolyóirat

Megjelenik havonta

Felelős szerkesztő: Szabóné Mátrai Marianna, 1141. Rózsavölgyi köz 3. Tel.: 1636-451

A szerkesztés munkájában a szerkesztő bizottság vesz részt.

Kiadja: a Magyar Evangélikus Egyház Sajtóosztálya, 1085 Budapest, Üllői út 24.

Felelős kiadó: Tóth-Szöllős Mihály

Készült: a CREA-print gondozásával

Előfizetési díj: havi 250,-Ft, fél évre: 1500,-Ft, egy évre: 3000,-Ft

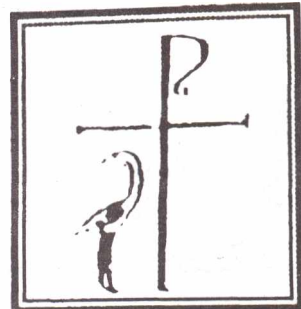
Külföldi előfizetések:

Szomszédos országokba (postaköltséggel együtt): évi 4000,-Ft

Egyéb külföldi országokba: sima csomagként: évi 35 USD, vagy 52 DEM (postaköltséggel)
légipostával: 48 USD, vagy 72 DEM (postaköltséggel)

ISSN 0133-2821

Vigyázzatok magatokra és az egész nyájra...

Hulló karácsonyfák

A nyolcadik emeleti lakó legalább a folyosóra kivonszolta a fát. Még az sincs kizárva, hogy le is tekintett a nagy dobás előtt. A negyedikről azonban úgy repült le a karácsonyfa, hogy egy függöny mögötti árnyék kinyitotta az ablakot, s egy másik sziluett már dobta is le a panelház elé. Talán még a gyerekek is ott voltak a szobában, s szemlélték ezt a jelenetet. A parkoló autók között mind több meggyalázott karácsonyfa hever. Ennek a lucfenyőnek szétropant a gerince, annak az ezüsthenyőnek összetörték a karjai. Itt-ott még angyalhajat cibál a metsző szél. Hol van itt már a mennyből az angyal? Inkább mint pokolgépes merénylet utána szanaszét heverő holttestek. Ráadásul kifosztott tetemek, hiszen a szaloncukor papírijai még ott csúfoskodnak a törött ágakon, a gyertyák csonkjai és a rücskösre égett csillagszórók is ott árválkodnak még.

Manapság biztosabb lehetsz a karácsonyfák hullásában, mint a hóéban. Véget ért az ünnep. Volt egyáltalán? Hiszen már a szentesti csöndet is petárdák durranása törte meg, karácsony első napjának reggelén suttó legények vitték csörömpölve a visszaváltandó üvegeket az éjjel-nappal nyitvatartó üzletbe, s aznap este falkában mentek a fiatalok — hova is? Az úticélt talán ők maguk sem tudták pontosan, csak azt érezték, otthonról el kell menniük.

Vége az ünnepnek, lehullottak a karácsonyfák. A szó szoros értelmében. Hiszen most nem arra a természetes jelenségre gondolok, hogy „barátságos, meleg szobában” leperregnek a tűlevelek a karácsonyfáról, finom zöld réteggel vonva be a fa alatt fekvő könyveket, gyerekjátékokat. Alighanem kevesen vannak már, akik Vízkeresztkor még egyszer, utoljára meggyújtjuk a gyertyákat, imádkoznak, elénekelnek néhány éneket vagy legalább lemezzel hallgatnak valamilyen karácsonyi zenét. Kevesen tudnak ünnepelni, kevesen vallják Kosztolányival, hogy „térdenállva nézni kell a szépet”. Kevesen gondolnak arra, hogy az ünnep: titok. Amelynek megvan a megfelelő kezdete és méltó befejezése. Amelyre készülni kell, s amelyet fel kell dolgozni. Mint, amikor megterítjük az asztalt egy ünnepi vacsora előtt, majd az étkezés után le is szedjük azt. Nem a terítés és a mosogatás a legfontosabb, de ezek is meghatározzák hangulatunkat.

Botorkálok a lehullott karácsonyfák között, s azon gondolkodom, mit jelentett ez az ünnep. Hogyan készültünk rá föl, s milyen befejezést adtunk neki. Az adventi gyertyák meggyújtása a felkészülést — az „asztalterítést” — segíthette. Tapasztalatom: az előző évekhez képest többen állítottak adventi koszorút. S ne

hibáztassuk azt, aki már az első vasárnapon meggyújtotta mind a négy gyertyát, hiszen talán nem volt kitől megtanulnia. Az adventi készülődéssel még csak-csak igyekeztek emberek megteríteni ama ünnepi asztalt. Nagyobb gondot jelent annak leszedése, a vacsora méltó befejezése. Mosatlan edények között üldögélve, ragacsos asztal mellett aligha lehet jó az ember körérzete.

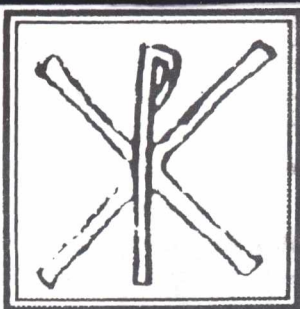
Nem mindegy, hogy miként ér véget az ünnep. Tanulságos az a keret, amelybe Lukács evangélista a 12 éves Jézussal kapcsolatos elbeszélést helyezi. „*Miután pedig elteltek az ünnepnapok, és hazafelé indultak...*” (Lk 2,43). El tudjuk képzelni ezt a jelenetet. Amint a zarándokútról hazaindulnak a családok, nagy a nyüzsgés, tumultus, zsvivaj. Nem olyan rendben haza, ahogy egykor érkeztek Jeruzsálembe. Az ünnep után, a hétköznapivá válás menetében aztán elveszhetnek emberek. A názareti családdal sem lépkedett már a gyermekük. Vitték magukkal élményeiket, örömeiket és gondjaikat, beszélgettek énekről, áldozatról, galambokról — csak éppen Jézust hagyták a templomban.

„Miután pedig elteltek az ünnepnapok...” A mi ünnepeink tumultusában vagy éppen a hétköznapivá válás során ugyancsak eltűnhetnek emberi sorsok, életek. Észrevesszük-e hiányukat? Hogy elmaradt mellőlünk egy régi jó barát. Megszakadt a kapcsolat egy családtaggal, idén már rövid üdvözlőkártyát sem írtunk. Gyülekezetünkben elmaradtak emberek. Egy ideig még feltűnt a hiányuk, hébe-hóba érdeklődtünk felőlük. Terveztük, hogy meglátogatjuk őket. Aztán legalább pár sort akartunk írni nekik. Majd, mivel ehhez sem jutottunk hozzá, fel akartuk őket hívni telefonon. De nem tettük meg, s most már talán hiányukat is megszoktuk.

És Jézust ne hagytuk-e a templomban? Nem volt-e fontosabb a lótás-futás, a szervezés, a mielőbbi hazaérkezés? Hogy Luther-kabátunkat levéve, végigdőlhessünk a díványon? Hogy napok után végre újságot olvassunk? Hogy ellazuljunk a tévé előtt, vagy egy pohár ital mellett? Jogunk van hozzá, hiszen végigdolgoztuk az ünnepeket, mondjuk. És igazunk van: a feszültség után kell a lazulás, a munka után a pihenés. Csak vegyük észre, ha az ünnep utáni kavargásban, a hétköznapok útjain elveszítünk embereket. És jaj, csak Jézust ne hagyjuk a templomban. Mert ő útítársunk lehet, velünk lépdelhet akkor is, „miután elteltek az ünnepnapok”.

Hulló karácsonyfák közepette bukácsolunk. A világban, ha volt egyáltalán, vége az ünnepnek. Sötét van. Felragyog-e újra a Csillag?

Fabiny Tamás

TANULJUNK EGYÜTT

Teológián kívüli tényezők a német evangélikus egyházban (1932–1934)

**Dr. Gerhard Müller nyugalmazott püspök előadása
az V. Protestáns Posztgraduális Teológiai Tanfolyamon 1996-ban**

A teológián kívüli tényezők mindig nagy hatással voltak a kereszténységre. Az egyház sohasem volt mentes politikai és kulturális befolyásoktól. Elég, ha csak a „kereszténység hellénizálódására” gondolunk, amelyről Adolf von Harnack beszélt. Ő ezen azt értette, hogy idegen erők olyasmit is létrehozhatnak az egyházban és a teológiában, amit nem a teológia, hanem a hellénisztikus mitológia és filozófia számlájára kell írunk. Ezek a befolyások — állapította meg Harnack — ártottak az egyháznak és a teológiának. A tiszta kereszténység ezeknek a teológián kívüli tényezőknek a hatására csorbát szenvedett vagy teljesen veszendőbe ment.

A konstantinuszi birodalmi egyházat is gyakran fogják föl a jó, „orthodox” hagyománytól való elszakadásként. Ez politikai befolyásra jött létre: a római birodalomnak ideológiai alapra volt szüksége, miután a császárkultusz túlhaladottnak bizonyult. Nagy Konstantin egyházi ügyekbe avatkozott, mikor pogány létére zsinatot hívott egybe, mely nemcsak hogy összeült, hanem az első ökumenikus zsinat tekintélyét élvezte: kimagasló jelentőségét sohasem vitatták, sem a legtöbb keleti, sem — szinte kivétel nélkül — az össze nyugati egyházban. Az egész egyháztörténetet elemezhetnénk abból a szempontból, hogyan hatottak teológián kívüli tényezők a keresztények gondolkodására és életére. Ez nem is kerülhető ugyanis el. Az egyház és a teológusok mégiscsak a világban élnek, melynek óriási a vonzása, bármennyire is próbálunk meg védekezni ellene. Természetesen most az a kérdés is felmerül, milyen teológián kívüli tényezők hatnak ma a kereszténységre itt Magyarországon vagy Németországban vagy bárhol a világon. Példaképpen azonban most a Hitler-korszak német evangélikus kereszténységére fordítsuk figyelmünket, különösen az 1932–34-es évekre.

1. A demokráciában szenvedő ország

A második világháború után néha azt hallhattuk, hogy Németország „egyházban szenved”. Az első világháború után viszont inkább a „demokráciában szenvedő”

országról kell beszélnünk. Az 1918-as forradalomban összeomlott államegyház úrt hagyott maga után. Az államsegély megszűnése igen nehéz helyzetbe hozta a lelkészcsaládokat. Az az elképzelés, hogy az állami iskolákban megszüntetik a felekezeti hitoktatást, nemcsak élénk, s akkor még eredményes tiltakozást váltott ki, hanem azt a hangulatot is keltette, hogy a hatalom új birtokosaitól semmi jó nem várható. Az evangélikus egyház visszavonult a politikától, vagy pontosabban a nemzeti pártokat támogatta, melyektől az ország megerősödését, sőt a császárság és a régi, hamar megszépülő állapotok visszaállítását várták.

A katolikusokkal más volt a helyzet. Nekik volt egy felekezeti pártjuk, a „Centrum”, amely ha nem is mindig, de gyakran képes volt a politika tartós befolyásolására. A protestánsok ezzel szemben szidták a politikai pártok köpönyegforgatását, a hatalomért és befolyásért folytatott játszmákat, valamint a döntésképtelenséget, amely igen sokszor fenyegetni látszott a parlamentet és a kormányt. A weimari parlamentet csak „szócsépeledének” emlegették. Az infláció inséget hozott az országra, s megerősítette a már mélyen gyökerező előítéleteket.

A világgazdasági válság kiélezte a helyzetet. A magas munkanélküliségi ráta azokat is elbizonytalanította és szorongásba kergette, akik még nem veszítették el állásukat. Miért legyen a népé a hatalom, minek a demokrácia, ha ennek ilyen siralmasak az eredményei? Pillantásuk újra meg újra az „egyiptomi húsosfazekakat” kereste. Bizonyos körökben új „monarchikus” gondolatok is udvarképesé váltak, melyek nem a régi nemesi családokat vették célba, hanem új vezéregyenységeket.

2. Ökumenikus elszigeteltség

Ez az első világháborúnak volt köszönhető, ám a háborús felelősség kérdése még inkább fokozta. Ki tehetett az egész pusztulásról? Nyilvánvalóan azok, akik szabadjára engedték a világháború rémét. De kik voltak ezek? Csak a legyőzöttek? Magyarország elvesztette

területének igen nagy részét — ez a seb még ma sem gyógyult be. Kártérítést, jóvátételt kellett fizetni. De valóban csak a legyőzöttek tehettek az első világháborúról? Nem sújtották őket eléggé a békeszerződések? Miért kellett őket most minden rosszért erkölcsileg is felelősségre vonni?

Az ökumenikus kapcsolatok csak nagyon vontatottan épültek ki, s a párbeszéd ritkán vezetett eredményre. Először ugyanis a háborús felelősség kérdését kellett tisztázni, s a legyőzöttektől azt várták, hogy bűnösnek vallják magukat a vizsály kirobantásában, s minden eből eredő szenvedés előidézésében. Mi ebben a „keresztényi”? Hogyan lehet ezt teológiailag megindokolni? Mikor 1914-ben „Európában kihunytak a fények”, bben sok ok játszott közre. Hogyan is tudnák ezt a politikai és történelmi kérdést a világ egyházainak képviselői kielégítően megválaszolni? A legyőzött országok egyházaira nehezedő nyomás csak elmélyítette kisebbségi érzésüket. Jól tudták, milyen gyengék gazdaságilag és politikailag. És most ezt az ökumenében is érezniük kellett. Nem csoda, hogy néhányan kerülték a párbeszédet, s jobb időkre vártak, amikor az erő pozíciójából beszélhetnek. Természetesen ekkor is voltak nagy hídvérők, pl. Nathan Söderblom uppsalai érsek, aki hatalmas egységet volt képes létrehozni. Ez azonban nem akadályozta meg azt, hogy sok német kirekesztve érezte magát. A politikai események — mint mindig — az egyház életébe is beleszóltak.

3. Ébredő nacionalizmus

Minél gyengébb lett Németország a húszas évek végén, annál hangosabban szólt az erős nemzet követelése. Bármennyire irreálisnak tűnik is ez — éppen az érzelmek képesek megfordítani az erőviszonyokat, mint a történelem tanítja. A germánság lett az a gyökér, melyből Németország újra nagyhatalommá növekedhet. A „nép élettér nélküli” jelszava indulatokat keltett azok ellen, akik elvették az országot. Ehhez társult még a határok megváltoztathatóságának gondolata.

Nemcsak a germánság magasztalása dívott, hanem a pánszlávizmus is. Ez is az életterek és határok korrekciójára törekedett. Ez most nem tartozik a témánkhoz, de ezeket a terveket is gyakran vallásos körítéssel vonják dicsfénybe. Még bonyolultabb lett a helyzet, amikor az antiszemitizmus is összekapcsolódott ezekkel az elképzelésekkel. Az országban élő zsidókat mint idegeneket rekesztették ki. A 19. században ők már asszimilálódtak, s megszerezhették a német állampolgárságot. De ez hirtelen semmit sem számított. Az első világháborúban még szabad volt harcolniuk, ám most egyre inkább úgy tekintettek rájuk, mint főbűnösökre. Amit 1918-ban a németekre fogtak, azt most ők a zsidók nyakába varrták. A „nemzetközi zsidó” lett a bűnbak, ő mozgat mindent: politikát és pénzügyeket. Ezért ő az oka nyomorúságomnak, vagy csak talán elégedetlenségemnek.

Ismeretes, hogy a bűnbakokat a pusztába űzik, s ezzel átadják őket a halálnak — nem fog sokáig tartani, míg Németországban pont e bűnbak megsemmisítésére egy gigászi, embertelen program kezdődik. Felelevenítik a fajelméletet: a germánok természetesen nemcsak a szemitáktól, hanem a feketéktől és a sárgáktól is különböznek. De a szemiták azok, akik itt élnek. Csak az

a kínos, hogy sem a bőrszínük, sem más jellegzetességük nem különbözteti meg őket a germánok állítólagos magasabbrendű fajától. Azt, hogy sok zsidónak a tudományban, a gazdaságban vagy az egészségügyben kimagasló érdemei vannak, minden eszközzel tagadni igyekeztek.

A német evangélikus egyháznak nem sikerült szembeszállnia ezzel az elmélettel. Luther számára a zsidóság egyértelműen a hit dolga volt. Aki megtér, keresztény már, nem zsidó, ahogy a zsidó hitet fölvevő keresztény is zsidó lesz, s többé nem keresztény. A fajelmélet azonban az evangélikus híveket is magával ragadta. A megkeresztelkedett zsidókat jellemző módon „zsidókeresztényeknek” nevezték: tehát ők egyszerre zsidók és keresztények. A német evangélikusoknak nemcsak hogy nem sikerült eredménnyel szembeszállniuk a faji ideológiával, hanem ez sokukat meg is fertőzte — az ébredő német nacionalizmus nem állt meg a templom kapujában.

4. A németség és a kereszténység összekapcsolódása

Két thüringiai evangélikus lelkész, Siegfried Leffler és Julius Leutheuser 1927 óta munkálkodnak „a német nemzet keresztény-népi megújulásán”. A nemzet fogalmát meglovagolva, azt szuggerálják a Thüringiai-erdő lakóiba, hogy helyzetüknek nem kell így maradnia, hisz Németország újra hatalmas állam, sőt nemzet lesz. A kereszténység és a népiség szorosan összefonódik és együtt munkálkodik az ország megújulásán. Ez a kör 1931-ben vesz részt először a gyülekezetek képviselőinek választásán. A szavazatokért a „Deutsche Christen” (Német keresztények) néven versengenek, s kapásból 31%-ot szereznek. Számukra „a gondolkodás és cselekvés, hit és tett, egyház és politika egysége” az első. Ez eleinte sokakat meggyőzött. Mindenekelőtt azonban a „Deutsche Christen” fogalom jelentett számukra jelentős vonzerőt és reményteljes jövőt.

A kereszténység és a német nép szimbiózisa akkortájt vitatott volt Németországban. 1930-ban jelentette meg egy nemzetiszocialista vezető, Alfred Rosenberg a 20. század mítoszáét, melyet Klaus Scholder „eltökéltén keresztényellenes könyvnek” nevezett. Rosenberg ebben „a vér vallását” propagálta. „Az északi vér az a misztérium..., mely pótolta és meghaladta a régi szentségeket” — fogalmazza könyvében. A keresztység és az úrvacsora helyére tehát „az északi vér” lépett. Rosenberg tehát új pogányságot képviselt, melyet a hivatalos párt ugyan magánvéleménynek nyilvánított, ám Rosenberg kétségtelenül fontos funkcionáriusa volt ennek a pártnak.

Johann Wolfgang Goethe szerint „a vér különleges nedv” (Faust). Vér-ideológiák a kereszténységben is léteztek. Nikolas Ludwig von Zinzendorf gróf teológiája a vérben és a sebeken próbálta Krisztus üdvözítő művét megragadni. Ma is jól tesszük azonban, ha a vérből nem formálunk mítoszt. Az, amit a nácik népről, vérről és talajról mondtak, ébresszen bennünk kritikát. A nyelv elárul. A Német keresztények nyelvét leleplezi a történelmi távlat.

1932-ben a Német keresztények a porosz egyházi választásokon is indultak. Szószólójuk az akkor 32 éves Joachim Hossenfelder, aki később a Német keresztények birodalmi vezetője lett, s tőle származnak az 1932. június

6-i „Irányvonalak” is. Ebben azt olvashatjuk, hogy nem egy új hitvallásról, hanem egy „életvallásról” van most szó, azaz a hitvallásokat érintetlenül hagyva, egy „életvallásnak” szeretnének alapot vetni. De mi az „életvallás”? A fülbemászó szlogen tartalmatlanak bizonyul.

Gyakorlatilag egy „evangélikus birodalmi egyházat” követelnek, melyben közösen lehet „menetelni”. Ahogy a katonák, ahogy a barna rohamosztagok masíroznak, úgy lépnek ütemre a Német keresztények is újtukon. Csoportjuk nem „egyházpolitikai párt” szeretne lenni, hanem megújulási mozgalom. De a himnikus kifejezések értelme homályos marad. A hit szorul megújulásra? Vagy a nemzet? Kereken kimondják, mit elleneznek, nevezetesen a „parlamentarizmust”. Ez ugyanis „túlélte önmagát”. Legyen vége a pártviszályoknak. Egység kell, egy gyülekezet, „egy élő népegyház”. „Egy nép, egy birodalom, egy vezér” — mondják a nemzetiszocialisták: aki mások nyelvét használja, súlyos és veszélyes függőség lesz a sorsa.

A Német keresztények közeli kapcsolata a náccikkal még világosabb lesz, ahol az általuk képviselt „pozitív kereszténység” kerül szóba. Hiszen a náci párt programja is ezzel a meghatározással élt. De mi a „pozitív”? Mit jelentene a „negatív kereszténység”? Kultúraellenes kereszténységet? Vagy azt, amelyben a német jelleg nem lép annyira az előtérbe, mint a Német keresztényeknél? Hogy ez micsoda, kiderül ott, ahol „a faj szerinti krisztushit” képviselik, „ahogy ez a német lutheri szellemnek és a hősi kegyességnek megfelel”. Luther Mártonra hivatkozni — majdnem — mindig előnyös. Hisz ő is a taljánok és a zsidók ellen mennydörgött — főleg az utóbbi lényeges most. Hősies kegyességre van szükség, mely legyőzi az elpuhultságot. Ezek a jelszavak visszhangra találtak. Jól beleillettek a nemzetiszocialisták propagandájába.

Hogy a Német keresztények egyszerre akartak németek és keresztények lenni, magától értetődik. Az viszont, hogy mit jelent „a faj szerinti krisztushit”, nem kézenfekvő. A háború „acélviharában” megpróbálták „hősiességére” való utalás azonban megenged néhány következtetést. A külföldi befolyástól való megszabadulás a cél, erős nemzet, mely nem szenved már a veszett háború traumájától. De hogy lehet ezt elérni?

A sikerért „a felocsúdott német életérzés” szavatól. Miközben 1932-ben Németország vaskeményen igyekezik spórolni, s a munkanélküliek száma magasra szökik, miközben a jobb- és a baloldali utcai harcokat vív egymással, miközben sokakon úrrá lesz a depresszió, itt „a felocsúdott” és — ezt kell most szuggerálni — jellegzetesen „német életérzésre” hivatkoznak. Ez ismét egybevág a náci propagandával, noha erre egy szóval sem utalnak.

Ehelyett a marxistákat és a Centrum pártot jelölik meg ellenfélként. A marxisták ateisták, ezért le velük. A Centrum, mely magát demokratikus pártként határozta meg, ugyancsak vesszen, noha ezt katolikusok támogatták és vezették. A német keresztények csak protestánsok lehetnek! Feladatuk, hogy részt vegyenek „a népünk létéért és nemléteért vívott döntő közdelemben”. Ez a csata még nyilvánvalóan nem dőlt el — a teli szájjal harsogott „német életérzés” ellenére sem! A Német keresztények nem akarnak „félreállni, még kevésbé hátat

fordítani a szabadságharcosoknak”, amit csak a barnákra lehet vonatkoztatni, ez magától értetődik. A polémia az evangélikus tartományi egyháznak a porosz állammal kötött szerződése (1931. május 11.) ellen is irányult, mert ez leszögezte, hogy a magas egyházi hivatalok csak a porosz kormány jóváhagyásával tölthetők be. Ennek a demokratikus államnak a Német keresztények semmiféle beavatkozási jogot nem akartak biztosítani.

5. Meghátrolás a teológián kívüli tényezők előtt

Már eddig is lépten-nyomon érzékelnünk kellett az egyházon kívüli elvek és elképzelések hatását. Ám ez még rosszabb lesz. Az „Irányvonalakban” ezt olvassuk: „az Isten országába vezető út küzdelmen, kereszten és áldozaton keresztül vezet, nem pedig hamis békében”. Az megy be tehát Isten országába, aki harcol, nem pedig az, aki a békét a legnagyobb evilági jónak tekinti, ahogy ezt Luther tette. Az itt képviselt teológia nem nevezhető a kereszt teológiájának. Abban ugyanis Isten teszi a vállunkra azt, amit hordoznunk kell. Itt azonban olyan erények heroizálásáról van szó, melyek a náccikkal voltak otthon, akik a „vast növesztő Istenről” énekeltek. Együtt masíroznak a gonoszok ellen, s megsemmisítjük őket. Az „Irányvonalak” kereszténye nem lesz a világ világossága, melyben szeretet és gyűlölet, jó és rossz megkülönböztethetővé lesz, hanem egyszerűen csak a náci oldalvizében evez.

Végül említik „Isten életrendjét” is — ez az ún. „életvallás” nyilvánvalóan ezekre az „életrendekre” irányul. „Faj, népiség és nemzet” azok a rendek, melyeknek meg kell határozniuk a németek életét. Ennek következtében elutasítják a „fajvegyülést” — a jó német tisztán tartja fáját, mintha az évszázadok során nem lett volna az ún. germánság kiteve idegen népek hatásainak! Szemreudulás nélkül állítják: a krisztushit „elmélyíti és megszenteli” a fajt. Tulajdonképpen az összes fajnak „meg kellene szentelődnie”, hisz a Német keresztények nem gondolhatták komolyan, hogy Isten csak a germánokat teremtette volna. A szemita Jézusnak tulajdonképpen először a sémi fajt kellene megszentelnie. De ezek a köztöködések feleslegesek, ha az a cél, hogy érzelmeiket keltsük és a hangulatot fűtsük. Hisz ezen frázisok esetében csak a náci ideológia átvételéről van szó: németek ne házasodjanak zsidókkal. Ezt egyszerűbben is ki lehetett volna fejezni, álkegyes szavak és teológiai visszaélések nélkül.

Mielőtt ez a központi téma még egyszer sorra kerül, a diakóniai munkát szorítják korlátok közé: nem szabad ugyanis, hogy a „puszta szájalom” érvényesüljön, s fokozza az elpuhultságot. „Az élehetlenek és az értéktelenek” nyilvánvalóan maguk tehetnek sorsukról. Ezért nem kell és szabad támogatni őket, sőt meg kell védeni tőlük a népet. Önkéntelenül is fölmerül a kérdés: a népet, „Isten életrendjét” kell megvédeni „az élehetlenektől és az értéktelenektől”? Valóban annyira gyenge volna ez? A diakóniai és a belmissziói munkásokat mindenesetre felszólítják, hogy semmiképp se járuljanak hozzá „népünk elkorcsosulásához”. Tehát ez is fenyeget: az elpuhultak és élehetlenek elkorcsosítják a népet. Az „értéktelen élet” emlegetése magáért beszél: ki kell irtani, nehogy a nép terhére legyen.

Már utaltam rá, hogy a zsidókérdés újra sorra kerül. A fenti gondolatmenethez kapcsolódva ugyanis, azt követelik, hogy legyen vége a zsidómisszióknak. Erről ma is sok szó esik Németországban. Miután mi németek megöltünk 6 millió zsidót, képtelenség volna zsidómissziót folytatnunk. Túl súlyosan nehezedik ez a bűn a vállunkra. De azért is elutasítják nálunk néhányan a zsidómissziót, mert Isten megtartotta és megtartja szövetségét Izraellel, s mert mi keresztények mégiscsak ebbe a törzsbe oltott ág vagyunk. De a német keresztények egészen más alapon utasítják el a zsidómissziót. Ők „a fajok elmosását és keresztvezését” ellenzik. A zsidók még „állampolgársággal rendelkeznek”. Ha keresztényekké lesznek, már egyáltalán nem látni, hogy „fajilag” szemíták. A fajok témáját tehát itt ad absurdum aknázták ki, ha egyszer egyáltalán nem ismerhetők föl a faji „jegyek”, és csak a valláson múlik az egész. Ma már — remélhetőleg — senki sem utasítja el a zsidómissziót ilyen okokból. Aki viszont a missziót meghaladottnak tekint, vizsgálja meg, nem lett-e halott a hite, hogy nem hangzik már többé a bizonyágtétel, mely kiindulópontja lehet a párbeszédnek, s talán az új kezdetnek — természetesen mindkét oldalon.

Az „Irányvonalak” a pacifizmusra, az internacionalizmusra és a szabadkőművesekre zúdított ösztűzzel járulnak. A keresztény világpolgárság nem a Német keresztények célja. Inkább „a népiségbe gyökerezett evangélikus egyházat” akarnak — miért nem a Jézus Krisztusba vetett hitbe gyökerezettet, — volna kedvünk közbekérdezni. Míg a marxisták felhívták „a világ proletárjait”, hogy alkossanak internacionálét, s így változtassák meg a világot, sőt formálják egészen újjá, addig a náci és a Német keresztények csupán a „legelőkelőbb” fajra, a germánokra szorítkoznak. Mivel a szabadkőművesek nemzetközi kapcsolatokat tartanak fenn, rájuk is lesújtanak. A pacifizmus ellen pedig az szól, hogy elpuhultá tesz. Ezzel „irányt szabnak egy jövőendő birodalmi egyház számára”, melyben „reformátori hitünk erőinek a német nép javára” kell kibontakozniuk. Mivel csak az „irányt” vázolják, konkrétumokkal nem kell szolgálniuk. Az viszont világos, mire megy ki a dolog: „a német nép javára”, nem pedig az emberiségére kell mindennek szolgálnia.

A szöveget hamis alternatívák határozzák meg: nép vagy internacionálé, életrend, vagy fajkeveredés. *Hamis célok uralkodnak*: Németország, nem az egész emberiség áll a középpontban, de az egyén sem lényeges: „a nép a minden” — mondják a nemzetiszocialistáknál. Ezt itt minden reflexió és kritika nélkül veszik át. *Hamis elvek* kapnak hangot, legalábbis keresztény nézőpontból hamisak. Mert nem Istenről, az ő teremtő, megváltó és megszentelő munkájáról szól a szöveg, nem is a hitről, a reményről, a szeretetről, hanem csupán „a fajról, a népiségről, a nemzetről”. Mindezt pedig olyan jólfésülten adják elő, mintha magától értetődő, nem pedig eretnek gondolat volna. Az a himnikus nyelv, mely ezekben a körökben járta, a füleket nemhogy megnyitotta volna, inkább eldugaszolta. Sokan, akiknek „volt fülük a halásra”, mit sem vettek észre, hanem lelkesen helyeseltek.

6. Visszatérés a Bibliához

Istennek legyen hála, akadtak más emberek is, akik nem hagyták magukat álomba ringatni, hanem tiltakoztak

az efféle „teológia” ellen. A legfontosabb dokumentum, melyben ez hangot kap, a „Teológiai nyilatkozat a Német Evangélikus Egyház jelen állapotáról” (1934. május 31.), melyet egy magát „hitvalló zsinatnak” nevező csoport (szinte kizárólag férfiak) Barmenben fogadott el. Ez a nyilatkozat a Német Evangélikus Egyházi Szövetséget felváltó „Német Evangélikus Egyház” alkotmányára (1933. július 11.) vonatkozott. A szöveg azonnal kimondja, ki ellen irányul, nevezetesen a Német keresztények, s az „általuk támogatott egyházi vezetés” ellen. Az 1933 nyarán tartott egyházi testületi választások ugyanis Hitlernek a Német keresztények mellett tartott rádióbeszéde után ezek győzelmet eredményeztek. A Teológiai nyilatkozat tartalmas kijelentésekből, nem pedig üres formulákból áll. Már formailag is feltűnő, hogy a hat pont mindegyike bibliai idézettel kezdődik — ez kijelöli azt az alapot, melyre a továbbiak épülnek. Mind a hat pont hamis tanítások elvetésével zárul. Ezzel azt a hagyományt élesztik föl, ami az egyházban sokáig érvényesült, mégpedig hogy az egyházi küldetés nem tűri a hamisságot, hanem ezt anathémával, átokkal kell sújtani, hogy mindenki tudja, mit tesz, ha ilyen tévtanítást követ. A Teológiai nyilatkozat főként Karl Barthtól származik, de végleges formáját a lutheránus Hans Asmussen és Thomas Breit is dolgozták. A szöveget nem magyarázhatjuk most azzal a részletességgel, melyet megérdemelne. Néhány észrevételt azonban tehetünk.

A nyilatkozat először Jézus Krisztusról tesz bizonyosságot mint „Isten egyetlen igéjéről, akire hallgatnunk, akiben életünkben és halálunkban bízunk, és akinek engedelmeskednünk kell”. Nincs más isteni logosz, mint Jézus Krisztus, „akiről a Szentírás tanúskodik számunkra”. Ez lehet, hogy nagyon tradicionálisan, egyértelműen hangzik, de semmiképpen nem az olyan helyzetben, amikor politikai előfeltételek, elvárások és célok az egyházi nyilatkozatokat a kétségbevonhatatlanul befolyásolják. Az elítélő záradékból kiderül, hogy valóban erről van itt szó, mert ott azt olvassuk, hogy „az egyház igehirdetésének forrásaként Isten ezen egyetlen igéjén kívül és mellett nem ismerhet el más eseményeket, hatalmakat, személyeket és igazságokat mint isteni kinyilatkoztatást”. Milyen könnyen tulajdonítunk alapvető jelentőséget történelmi eseményeknek és fejlődéseknek! A modern ember — mondják majd később — már nem érti ezt a kinyilatkoztatást, ez már nem várható el tőle. Mintha a keresztéről szóló beszéd nem lett volna kezdettől fogva „botrány és bolondság azok számára, akik elvesznek”! Amikor a Német keresztények Jézust árjának állították be, vagy a „Vezér” isteni küldetését hangsúlyozták, akkor ezt éppen abból az uralkodó áramlathoz való alkalmazásból tették, mellyel a nyilatkozat itt nyíltan szembeáll.

Jézus Krisztus „Isten ígérete” és „ugyanakkor Isten határozott igénye egész életünkre” — szól a 2. cikkely. „Általa nyerünk örömteli szabadulást a világ istentelen kötelekeiből.” Itt tehát határozottan és világosan különbséget tesznek Isten és a világ, a világi kötöttségek és „a keresztény ember szabadsága” között. Jézus Krisztus a mi Urunk „életünk minden területén”. Ezzel egyértelműen állást foglalnak az egyház és a világ szétválasztása ellen. Az államnak és a politikának sincsenek külön urai — jobb lett volna akkor

„vezérekről” beszélni, mert érthetőbb lett volna a célzás. Mindennek, ami ott történik, Isten uralm' igényén kell leméretnie. Ezek után lehetetlenné válik a masírozás és a „Vezérünk, követünk” kiáltás.

A 3. cikkely az egyházzól szól. Ez a „testvérek gyülekezete” — fivéréké és nővéreké, szoktuk mostanában ezt németül hangsúlyozni. Az egyház — és ez kap hangsúlyt — egyedül Jézus Krisztus „tulajdona”. Elvetik „a tanítást, hogy az egyház igehirdetését és rendjét tetszése, vagy a mindenkori uralkodó világnézeti és politikai meggyőződések változása szerint alakíthatná ki”. A lutheránusok itt közbevetik, hogy az egyházi rendet nem rögzíti isteni törvény. Ám ezt itt senki sem akarja állítani. Inkább arra megy ki a dolog, hogy nem szabad — állami példára — az egyházban is mindenütt a „vezérelvet” alkalmazni. 1933-ban ugyanis megváltoztatták az egyházi törvényeket, s szinte mindenüvé olyan püspököket ültettek, akik a Német keresztények elveit vallották, s most majd korlátlan teljhatalommal ruházták föl őket. A cikkely ez ellen a gátlástalan vezérelv ellen irányul. A Teológiai Nyilatkozat elítélő záradéka azokat a zsinatokat is telibe találja, amelyek túltették magukat a Biblián és a hitvalláson.

Hogy mennyire szembehelyezkednek a Führer-ideológiával, a következő cikkely világítja meg: az egyházi hivatal és szolgálat „nem jelent egymás fölötti uralmat”. A záradékban az akkor annyira pozitív Führer-fogalommal élnek, mikor az „uralkodói jogosítványokkal felruházott vezérek” ellen emelnek szót. Itt különösen is kerdőzetlenül utasítják el a Harmadik Birodalmat és ideológiáját. Az 5. cikkelyben az állammal kapcsolatban leszögezik, hogy ennek „isteni rendelésből az a feladata, hogy a még megváltatlan világban... a jogról és a békéről gondoskodjék”. Ez után két elítélő záradék következik. Először is elutasítanak minden totalitárius igényt, mellyel a német állam gyakorlatilag már 1934-ben föllépett, aztán kimondják, hogy az egyház nem vállalhat állami feladatokat, nem „válhat az állam eszközevé”. Itt tehát két elkülönített szférát követel a nyilatkozat, melyek egymás mellett helyezkednek el, mégsem függetlenek az „isteni rendeléstől” — ez az államra is vonatkozik! —, és tartózkodniuk kell a kölcsönös túlkapasoktól.

Végül egyfajta összefoglalásban még egyszer leszögezik, hogy az egyháznak Krisztust kell szolgálnia. Elvettetik „a hamis tanítás, hogy az egyház emberi önkénnyel az Úr igéjét és művét bármilyen önhatalmúlag választott kívánságok, célok és tervek szolgálatába állíthatná”. Ez a nyilatkozat tulajdonképpeni törekvése: „az egyház maradjon egyház” — Karl Barth megfogalmazásában. „Ezen igazságok elismerésében és tévedések elvetésében” — látja a hitvalló zsinat — „a német evangélikus egyháznak mint hitvallásos egyházak szövetségének a megkerülhetetlen teológiai alapját”.

7. Mai tanúságtétel Krisztusról

A Német keresztények „Irányvonalainál” számos olyan állítást fedeztünk föl, melyek ellentmondanak a Bibliának és a hitvallásnak. Ezeket szóvirágok és megszokott fordulatok kendőzték el, és az 1933 nyarán tartott választásokon elnyerték az egyháztagok többségének támogatását. Ebből kiderül, hogy nemcsak

papák és püspökök, hanem az egyháztagok, s az általuk választott zsinatok is tévedhetnek. Könnyű mások tévedését kipécézni. A hibákat ma elkerülni lényegesen nehezebb: Hisz ma is léteznek teológián kívüli tényezők, melyek befolyásolják az egyházi munkát. Felismerni őket mindennapi feladatunk.

Ebben segítségünkre lehet a barmeni Teológiai Nyilatkozat. Ez teljes egészében értelmezhető lutheri szellemben, ahogy ezt Hans Asmussen zsinati előterjesztésében bemutatta. Krisztus-központúsága megfelel a refomatori felismerésnek. Mindazonáltal hézagokat is tartalmaz. Így például jó lett volna, ha ószövetségi helyeket is idéz, nemcsak újszövetségiakat, miután a radikális Német keresztények az Ószövetség elvetését követelték. Az is sajnálatos, sőt kínos, hogy egy szó sem érinti az állami antiszemitizmus kérdését. Mennyire fontos lett volna mondani valamit Lutherhez hasonlóan „a zsidó származású Jézusról”. De a faji ideológia kívülrekedt látókörükön. Kritikát válthatott volna ki az is, hogy a Német keresztények elítélték a pacifizmust és a nemzetköziséget. De mindezen hézagok ellenére a nyilatkozat megfontolásra érdemes hitvallás marad. Jó, ha bekerül az egyházak alkotmányába, de ez önmagában nem segít. Legyünk vele tisztában, hogy ez a nyilatkozat kitüntetett helyet biztosít az Újszövetségnek a protestantizmuson belül. Ez nem közömbös akkor, amikor egyesek csak Jézus Bibliáját, azaz az Ószövetség iratait tekintik kötelező érvényűnek, vagy legalábbis elsődlegesnek. Ismeretünk ma is korhoz kötött marad. Az utánunk jövők könnyebben ismerik föl a tévedéseket és a hiányosságokat, mint mi. De az 1932–34-es évek példája arra tanít, hogy ne az új mítoszokat kövessük újra, hanem „Isten egyetlen igéjét, akire hallgatnunk, akiben életünkben és halálunkban bízunk, és akinek engedelmeskednünk kell”.

Dürer: Vízitáció – 1503 körül

PROTESTANTIZMUS ÉS NEMZETI AZONOSSÁGTUDAT¹

Az Úrnak 1676. esztendejében Tolnai Mihály kolozsvári prédikátor „Vitézek tüköre” című művében a következőket vetette papírosra: „Magyar, ne veszed a magyart! Vigyázz jövődöbéli megmaradásodon! Hitesd el magaddal, hogy kevesen vannak emberek közt jóakaróid! Akár lutherista, akár pápista, akár kálvinista légy, csakhogy magyar vagy, ezért egyenlő sorsod, egyenlő jobbágyi állapotod léssen. Legyen tudva néked és emlékezzél erre”.

Kurucok és labancok küzdelmei között, a három, vagy még több részre szakadt országunk múltját és jövőjét elemezte nagyságos Thököly Imre vezérlő fejedelem uralkodása idején a prédikátor: „Magyar ne veszed a magyart!” — azaz ne törj magyar testvéred ellen, „vigyázz jövődöbéli megmaradásodon” ... A millicentenárium évében a reformációra emlékezve, protestáns hagyományainkról kívánok beszélni nemzeti azonosságtudatunk kialakítása és fennmaradása szempontjából.

I. A BIZONYSÁGTEVŐK FELLEGE

A Zsidókhöz írott levél szerzője a 12. fejezet elején a hit őszövségi példaképeit nevezi a biznyságtévők fellegének. A magyar egyháztörténetet vizsgálva, múltunkban mi is fölfedezhetjük, emlegethetjük, magunk elé példának állíthatjuk azoknak az életét, akik évszázadokon keresztül egyházainkból a haza szabadságáért és ezzel együtt a vallásszabadságért is harcoltak.

Amint azt valljuk és tanítjuk, a magyar protestáns egyházak nem a reformációtól kezdve számítják történelmüket, hanem fölállaljuk a bibliai kortól kezdve a jézusi tanítványságot és a millicentenárium évében különösen is emlékezve az ezeresztendős magyar iskolai rendszerre, Pannonhalma bencés alapítású első kolostori iskolája óta, magunkénak tudjuk a kereken ezeresztendős magyar egyházi történelmet.

Az első királyok korában egycsapásra, kardcsapásra keresztényé lett magyar nép valójában csak a reformáció nyomán, századokkal később került igazán a krisztusi evangélium vonzáskörébe, lett igazán keresztény népegyház. A vizsályoktól hangos, töröktől és némettől darabokra szagatott ország népe számára a reformáció igehirdetői vigasztalást és reménységet kínáltak. Korabeli feljegyzések szerint a magyar királyság területén a XVI. században a nép túlnyomó többsége a reformáció táborába tartozott.

Hamarosan megindult azonban az ellenreformáció, és a bécsi császári hatalom fegyveres ereje és adminisztrációs hatalma igyekezett visszafordítani a helyzetet. A nemzeti függetlenségért és a vallás szabad

gyakorlásáért vívott harcok kiemelkedő hősei, Bocskai István, Bethlen Gábor, a Rákócziak, Thököly Imre törekvéseit siker koronázta, többször is rögzítették békekötések alkalmából írásban a nemzeti követeléseknek és a vallás szabad gyakorlásának a betartását. A hadi szerencse csillagának a leáldozásakor azonban újra megtapasztalhatták a magyar protestánsok a központosító, németesítő és katolizáló törekvéseket.

A XIX. század nagy szabadságharcában is együtt emlegették Petőfi és Kossuth körül a nemzet és a vallás szabadságát. Ha most azt kérdezzük, mi volt a nemzeti azonosságtudat kialakításában a legfontosabb tényező, akkor minden bizonnyal arra kell rámutatnunk, hogy a protestáns egyházakban az evangélikus és a református népnyelvű igehirdetés mellett az iskolák és a tanítók munkája volt döntő. A reformáció kora után az jött szokásba, hogy a lelkészek az itthoni teológiai képzés után hosszabb-rövidebb időt töltöttek külföldön az egyetemeken, majd hazajöve, először tanítói állást kaptak. Híres régi kollégiumaink, iskoláink alma materei voltak a protestáns és magyar öntudatnak. Köztudott, hogy a Károli-féle bibliafordítás teremtette meg a magyar irodalmi nyelvet, amint más európai népek is ebben a korban a Biblia anyanyelvi fordításán keresztül indulhattak el az egységes nyelvi-irodalmi fejlődés útján.

Hazánkban különösen az evangélikus egyházra volt jellemző, hogy a magyar nyelvű gyülekezetek mellett jelentős számban tartoztak az egyházhoz német és szlovák anyanyelvűek. A reformáció után az anyanyelvi istentisztelet és prédikáció természetessé vált ezekben a gyülekezetekben és az ehhez szükséges teológiai irodalom és képzés is rendelkezésre állt, már amennyire ezt az üldözések korában megengedte a császári hatalom.

Azt a tényt azonban alá szeretném húzni, hogy egészen a XIX. századig a nemzetiségi ellentétek nem jelentkeztek a protestantizmuson belül. A korábbi évszázadokban a „hungarus”, azaz „magyar” megjelölés azt jelentette, hogy a „magyar király alattvalója”, a magyar koronához tartozó vidékről jön az illető. Így a külföldi egyetemre beiratkozottak között lehetnek a nevek alapján a magyar anyanyelvűek mellett németek és szlovákok és más nemzetiségűek is.

Az idézett prédikatori szövegben 1676-ból nemcsak az akkori „ökumenikus” hanem a nemzetiségi állapotokra is következtethetünk: „...Akár lutherista, akár pápista, akár kálvinista légy, csakhogy magyar vagy, ezért egyenlő sorsod, egyenlő jobbágyi állapotod léssen. Legyen tudva néked és emlékezzél erre”.

II. „MA, HA AZ Ó HANGJÁT HALLJÁTOK, NE KEMÉNYÍTSETEK MEG A SZÍVETEKET...”

A múlt vizsgálata, az emlékezés, a biznyságtévők fellegének hálaadással történő szemlélete mellett a jelen feladatait is számba kell vennünk azzal a célkitűzéssel,

¹ Elhangzott az Országos Protestáns Napok emlékünnepején, Sárospatakon.

hogy a legutóbbi évek nagy ajándéka, az egyházak elnyert társadalmi szabadsága kötelez a jövő irányába: Quo vadis magyar protestantizmus?

A millicentenáriumi kérdés számunkra az, vajon mit valósíthat meg az egyházak Isten üzenetéből, törvényéből és evangéliumából az elmúlt évszázadok alatt? A régi szép veretes kifejezések szerint Isten igéje „iudex”, azaz bíró felettünk, norma és regula, mérték életünk számára. Olyan próbakő, amelyikhez hozzámérhetjük tanításunkat és erkölcsi magatartásunkat. Reformációt ünnepeelve, Lutherre, Zwinglire, Kálvinra emlékezve, számot kell adnunk arról, hogyan gazdálkodtunk a reánk bízott kincsrel, mennyit tudtunk belőle beleépíteni életünkbe, családi és nemzeti közösségünkbe.

Ez a számadás nem maradhat meg csak az egyház határain belül, hiszen a reformáció üzenete volt az, hogy a hit, a vallás nem csupán magánügy, hanem közügy. Törekednünk kell a város jólétén és nemzetünk előrehaladásán, a közjót keresve.

A magyar irodalmi nyelv kialakításában való protestáns hozzájárulást már említettem, most még egy fontos szempont legyen előttünk a Bibliához kapcsolódva. A Szentírás ugyanis az alapvető morális értékek struktúrájának alakítója, erkölcsi kódex volt egész társadalmunk számára kereken ezer éven át. Ha azt vizsgáljuk, milyen értékrendszert kívánt az egyéni és közjó keresésében népünk továbbadni a következő nemzedéknek a nevelés és oktatás segítségével, akkor csak az elmúlt negyven év jelentett kivételt, a szocializmus ideje.

Kérdezzük meg reformáció ünnepén, vajon mennyire vált biblikussá, etikussá, krisztusivá a magyar társadalom? Tudunk-e ma élni a lehetőségekkel és az elmúlt évtizedek hivatalosan elvilágiasításra törekvő, nyíltan vagy burkoltan egyházellenes, ateista oktatási és igazgatási rendszere után ma mennyire van igénye és mennyire van szüksége a magyar társadalomnak a krisztusi etikára? Vajon mennyire látszik meg a közéletben, hogy hazánk keresztyén háttérű?

Az sem vigasztalhat meg minket, hogy korábban is kritikai hangot kellett megütnie annak, aki ezekre a kérdésekre választ keresett. Álljon itt előttünk egy vélemény 1928-ból: „...Általános panasz, hogy önzés, személyes érdekek, rút nyereszkesedés, hiúságok és hatalmi vágyak lépnek előtérbe és szorítják hátra a valódi közérdekeket. Az elvi harcok gyakran süllyednek a személyes gyűlölködésnek és torzsalkodásnak színvonalára... A politikai élet porondján nem ritkán hangzik durva szó, sőt felháborító magaviselet botránkoztat meg...” (A protestantizmus Magyarországon című könyvben írja egy országgyűlési képviselő, kiadta a Bethlen Gábor Szövetség. „Mit tehet a protestáns ember a politikai küzdelem megnevesítésé érdekében?” 190. lp. Budapest, 1928)

Sokszor halljuk azt is, hogy az egyházaknak alázatosabbaknak kellene lenniük, mert hiszen az elmúlt évszázadok tele vannak vallásháborúkkal, egymás elleni harcokkal. Vajon van-e hitelünk arra, hogy magasra tartsuk erkölcsi mércénket a világ számára?

A régi érvelés szerint azt tudjuk felelni, hogy úgy van ez a kérdés, mint az a tény, hogy évmilliók óta található víz a Földön, mégis sok a piszkos kéz. A megoldást a kézmosás jelenti. A víznek találkoznia kell a piszkos kezekkel.

Az erkölcsi értékek, az egykor kőbe vésett Tízparancsolat, a jézusi erkölcs folyamata ott található a történelemben: „Az Ige testté lett, közöttünk lakott...” (Jn 1,14). A mi feladatunk, hogy éljünk vele, ahogyan az apostoli intés mondja: „Ma, ha az ő hangját halljátok, ne keményítsék meg a szíveteket...” (Zsid 3,15)

Micsoda óriási lehetőség ebből a szempontból a hitoktatás! A fiatal nemzedékek ott élhetnek abban a krisztusi, bibliai erőterben, amelyik megtanít arra, hogy „nemcsak kenyérrel él az ember”. Az ideológiai materializmus mögöttünk van, de itt maradt bennünk, körülöttünk az a vulgármaterializmus, amelyik azt hirdetteti, hogy „eladó az egész világ!”. Az aranyborjú körül táncoló magyar társadalomnak meg kell hallania Krisztus hívását, hogy fölemeljük tekintetünket Istenhez, átítatódjunk a spirituális világ erejével. „Az Isten Lélek és akik imádják őt, azoknak lélekben és igazságban kell imádniuk” (Jn 4,24). Micsoda óriási lehetőséget jelentenek iskoláink! Korábban a szülők hozták a gyermekeiket az egyházhoz, most a gyermekek hozzák a szülőket.

Igenis, minden ellenkező vélemény dacára, a hitet lehet és kell tanítani! A régi latin kifejezés szerint különbséget kell tennünk a hittel kapcsolatban a szív bizalma és a fej ismerete között, „fides qua et fides quae creditur”. Nagyon nagy bajt jelent, ha a fejet és a szívet elválasztják egymástól! Senkire sem szeretnénk ráerőszakolni a hitet, de kötelességünk bizonyosságot tenni arról. Gyülekezeteinknek olyan nyitott közösségekké kell válniuk, ahol megértést, békességet, megbocsátást, szeretetet, tiszteletet találnak az emberek.

Egyházaink protestáns azonosságtudatához hozzá kell, hogy tartozzék annak a megvallása is, hogy az elmúlt évszázadokban voltak korszakok, amikor az egyház nem teljesítette feladatát, mert elszakadt Isten igéjétől és Urától, Jézus Krisztustól. Ide sorolhatjuk azokat az eltévelyedéseket, amikor a teológia és az igehirdetés nem Isten akaratának közvetítése volt, hanem külső hatalmak kísérő liturgiája és muzsikája, emberi hatalmi politikai érdekek szolgálatában, fekete, barna vagy vörös zászlók árnyékában.

Az elmúlt néhány évtizedben mindig Kelet felől tájékozódunk, most mintha Nyugat lenne a főirány. Az egyesülésre, európai egységre törekvő országok számára azonban az a fontos, hogy a nagyobb térségen belül is megőrizzék nemzeti sajátosságaitak, kulturális kincseiket, spirituális értékeiket. A főirány az, amit az európai közös gondolkodás egyik előfutára, a filozófus Descartes nyomán így fogalmazhatunk meg: „Cogito ergo sum” — „gondolkodom, tehát vagyok” helyett „coexisto ergo sumus” — csak együtt, egymásért élhetünk, sőt nemcsak „coexisto” hanem „proexisto” kell, azaz nemcsak együttélés, hanem egymásért való élet, együtt-egymásért lehet a követendő cél. Vagy megtanulunk együtt és egymásért élni, vagy pokollá tesszük egymás számára a világot, ahogyan erre szomorú példát láttunk az egykori Jugoszlávia területén.

Reformáció ünnepén idézzük újra a régi prédikátort: „Magyar, ne veszed a magyart! Vigyázz jövődöbeli magamaradásodon! Hitesd el magaddal, hogy kevesen vannak emberek közt jóakaróid. Akár lutherista, akár pápista, akár kálvinista légy, csak hogy magyar vagy... Legyen tudva néked és emlékezzél erre!”

„Nem adom másnak a dicsőségemet!”

Deutero-Ézsaiás Isten-képe

KÖSZÖNETMONDÁS

Egy évvel ezelőtt három hónapot tölthettem Finnországban ösztöndíjasként. Ezúton szeretnék köszönetet mondani a Magyarországi Evangélikus Egyház vezetőinek, az Ösztöndíjtanácsnak, hogy utazásomat lehetővé tették, valamint Brebovszky Gyula lelkész úrnak, aki szolgálati helyemen végezte a helyettesítést.

Ugyanígy köszönet illeti a Finn Evangélikus Egyház vezetőit és Timo Veijola professzor urat, akinek német nyelven tartott előadásait hallgattam a Deuteronomiumról, valamint az általa vezetett szemináriumokon vettem részt. Témaként szerepelt: Isten-kép az Ószövetségben.

Az ott megvitatott dolgozatoknak csak a címét említem most meg, mivel úgy döntöttem (Muntag Andor és Jutta Hausmann tanácsaira hallgatva), hogy én most Deutero-Ézsaiás Isten-képét próbálom felvázolni ebben a kis dolgozatban.

A megvitatott szemináriumi dolgozatok címei:

1. Isten fiai a Zsoltárookban, 2. A Khibet el-Qomi felirat, 3. A kegyelmes és irgalmas Istenről alkotott terminológia az Ószövetségben, 4. Jób barátainak Istenképe, 5. Jónás könyvének történeti háttéré és felépítése, 6. Feminista vonások Izráel Isten-képében; ezek előfordulása Deutero- és Tritó-Ézsaiásnál, 7. Az ember — Isten képmásaként, 8. A 44. Zsoltár; Miért alszol Istenem? 9. Isten és a halál — a 88. Zsoltárban, 10. Ézsaiás elhívási látomása, 11. Illés Istene, 12. Isten megváltozása? 13. A Jahvista irodalom terjedelme.

Helsinkiben az egyetem könyvtárásban főleg német és angol nyelvű ószövetségszerű témájú könyvek találhatók. A prófétákhoz, különösen Deutero-Ézsaiáshoz fűződő könyveket tanulmányoztam. Egyik pl. a „Künder des Wortes” sorozatban megjelent, Ernst Haag: Der Weg zum Baum des Lebens (Ein Paradiesmotivum im Buch Jesaja. Echter Verlag, 1982. Würzburg) című tanulmánya.

1. Út az élet fájához

Hogyan találhatja meg az ember az utat vissza a Paradicsomba — Istenhez? Deutero-Ézsaiás „útegyenesében” nincs kevesebbről szó, mint arról, hogy megtalálja a nép az utat az Úrhoz, a Sionhoz. A Sion az a biztos hely, ami Isten jelenvalóságának helye, mint az Éden volt hajdanán. Isten utat nyit, hogy visszatérjenek hozzá a büntetésüket letöltött emberek. Új lehetőséget ad népe számára az újrakezdshez. Megjelenik az Úr dicsősége a pusztában, és minden előtte álló akadályt, gátat legyőz. Isten lehetőséget ad a nyomorultaknak, szegényeknek, foglyoknak — akik víz után sóvárognak —, hogy megérezzék az ő kegyelmét: folyamok, patakok törnek elő, a kiszáradt földből oázis lesz. Deutero-Ézsaiás leírása az Édenkertre emlékeztet (51,3). Minden test látni fogja az Úr dicsőségét. Nemcsak az Úr ítéletében megalázott Izráelnek, hanem az egész

megváltásra szoruló emberiségnek meg kell látnia az ő dicsőségét! Isten lehetőséget ad népének a szabadulásra. Ami elmúlt, azt a háta mögé veti (nem emlékezem többé bűneidre), és megváltja, megszabadítja népét: akár a pusztában, akár a tengeren jönnek, Isten utat készít a számukra. Az újjáteremtés és a megváltás gyakran előfordul a prófétai szövegben. Deutero-Ézsaiásnál világossá válik, hogy Isten küldte rájuk a büntetést, fogságot — bűneik, hűtlenségük miatt, és ugyancsak ő ad szabadulást, amikor letelik büntetésük ideje.

A szabadulásával együtt el kell jutniuk odáig, hogy felismerjék, meglássák az Úr dicsőségét a Sionon — eddig Ernst Haag gondolatai.

2. Deutero-Ézsaiás Isten-képe

Alapvető módon meghatározza Deutero-Ézsaiás Istenről alkotott képét a Teremtő, Megváltó, Szabadító Úr elnevezése. Istent ezekkel a nevekkkel mutatja be: Úr (Jhwh) Szent (Qádós) Izráel Szentje (Qádós Jiszráél) az Úr, a te Istened (Jhwh előheká) az én Uram, az Úr (Adonáj Jhwh) Megváltód (Aní azartiká; góél(ö)ká) Szabadítód (Mósiéká) Teremtőd (Bóraaká) Alkotód (Ószeká) Izráel királya, Jákob királya (... Melek) Seregek Ura (Jhwh cöbaót).

Istent ezekkel az elnevezésekkel próbálja a próféta közelebb hozni népéhez. Érezni lehet a tudatos vigasztalás, bátorítás hangját, hogy azután a szabadulás, megváltás valóságosan is új életet jelentsen a nép számára. Nem úgy beszél Istenről, mint megfoghatatlan, elérhetetlen, követhetetlen és könyörtelen Úrról, aki örökké haragudni akarna népére.

A „Megváltód, Szabadítód, Formálód, Alkotód” elnevezések mind-mind személyes kötődést fejeznek ki Isten és a népe között. Másrészt viszont Isten folyamatosan perel — hol a népéért, hol a népével (49,25; 51,22; 45,9). Addig, amíg Izráel hűtlenül és engedetlenül viselkedik Istenével szemben, és más isteneket imád, bálványokat készít (készített) magának, azokat imádja és nekik mutat be áldozatot, addig Isten perel (rób) velük. Ő az, aki rájuk küldi a büntetést, a fogságot, a nyomorúságot, de Ő az is, aki elküldi a nép (népek) szabadítóját: Círuszt, és Ő ajándékozza meg újra békessége szövétségével (Börít sölómi) (54,10) ezt a tőle elpártolt népet.

3. Isten a történelem Ura is

Mindig Ő határozta meg Izráel és a többi népek sorsát is. Hangsúlyosan történik többször is utalás az ósatyákra, a régi szövetségre, az egyiptomi rabszolgaságra és az onnan való szabadulásra is (41,8; 43,16–18; 51,2; 52,4; 55,5).

Deutero-Ézsaiás fő küldetése az, hogy a megfáradt, elfásult, idegen országban, idegen kultuszhoz szokott, eredeti hitét elvesztett embereknek hirdesse a vigasztalás ígét. Tudatosítani akarja bennük azt az érzést, hogy ők tkp. már fogantatásuk pillanatától kezdve az Úrhoz

tartoznak. Ő választotta ki Izráelt szent népévé. Ő hordozta őket eddig is, Ő figyelte minden lépésüket, előtte nem marad rejtve semmi (sem a jó, sem a rossz). Az Úr kész arra, hogy megújítsa szövetségét népével. Kész arra, hogy hűtlenségükről és bűneikről többé ne tegyen említést (43,25). Izrael Istene, az Úr, nem akar nevetségessé válni a többi nép előtt. Micsoda Isten az, aki nem tudja kiszabadítani népét a fogságból? Milyen Úr az, akinek szolgálói más urakat szolgálnak? Milyen Teremtő az, aki megfélemlít teremtményeiről és hagyja őket elpusztulni? Milyen Isten az, akinek csak lerombolt temploma van? Milyen Isten az, aki nem gondoskodik népe jövőjéről? Gyalázatban és szegyenben kell élnie annak a népnek, amelynek Ábrahám volt az Ősatya és Dávid volt a királya? Mivel tud egyáltalán dicsekedni ez a nép, amelyet kifosztottak, rabláncra fűztek és elhurcoltak 70 évre Babilóniába? Isten válasza ezekre a kérdésekre: „*Önmagamért, önmagamért cselekszem, hogy engedhetném, hogy gyalázzanak? Nem adom másnak dicsőségemet!*” (48,11) A próféta olyan Istent mutat be népének, aki fenntartja a jogot arra, hogy ő az egyetlen Úr ezen a világon: nélküle nem lett semmi, ami már létrejött, és tudta nélkül nem is történik semmi ezen a világon. Ő az első, és mellette nem lehet más Isten! (41,4; 44,6; 45,18) Senkit nem kellett megkérdeznie, senkitől nem kellett tanácsot kérnie. Minden az ő akarata szerint történt eddig, és ezután is így lesz ez (40,12–14; 41,2–4; 41,21–23; 45,11–13;21).

4. A legtöbbször előforduló jelző Istenre

a „Szent” (Qádós), Izrael Szentje: (40,25; 41,14.16.20; 43,3.14.15; 45,11; 47,4; 48,17; 49,7; 54,5; 55,5). Ezeknek az ígehelyeknek a felénél hozzákapcsolódik még „a te Megváltód” (41,14; 43,14; 47,4; 48,17; 49,7; 54,5) kifejezés is, ami tipikus deuteró-ézsaiási kifejezés. Az „Izrael Szentje” kifejezés Ézsaiás prófétához kapcsolódik, aki a Kr.e. 8. sz.-ban élt. Deuteró-Ézsaiás különösen is hangsúlyozza, hogy ez a haragvó és ítélkező, szent Isten (akinek a haragját és ítéletét Izrael valóságosan megérezte történelme során), most az ő egyetlen megváltója lett.

A „Góél” kifejezi a családban, rokonságban történő megváltást, kiváltást (pl. Ruth esetében is), de itt az Úr maga cselekszik, és a fogságban sínylődő népet váltja meg a szolgaságból.

A szent Isten célja az, hogy dicsősége megjelenjen Izrael előtt és a többi nép előtt is. Ezért választotta ki szolgáját: Círuszt, hogy szabadulást hozzon a foglyoknak. A megtört, megalázott népet nemcsak felszabadítja, hanem haza is vezeti, minden akadályt legyőzve előttük. Minden népnek fel kell ezt ismernie, hogy az Úr, Izrael Szentje tette ezt velük, aki népét végül megdicsőíti (55,5).

Izrael Szentje, a te Szabadítód (Mósiéká) kifejezés nem egyedül Deuteró-Ézsaiásnál fordul elő, viszont nála szóhasználatának középpontjában van. Kihangsúlyozza ezzel, hogy az Úron kívül nincs más szabadító (43,3; 45,15.21; 49,26). Ez a szabadítás, amit az Úr népének ígér, nemcsak a babiloni fogságból való szabadulást jelenti, hanem 45,17 szerint örökké tartó szabadságra szabadítja meg Izráelt az Úr. Soha többé nem éri őket szegyen és gyalázat (45,17).

5. Az Úr szabadításának eszközei és módszerei

Erőt ad a megfáradtaknak (40,2; 41,10.13). Meghallgatja azokat, akik nyomorúságban szenvednek, éheznek, vagy fogságban sínylődnek (41,17; 43,2; 45,22; 55,6). Az Úr karja vezeti győzelemre a perzsa királyt: Círuszt (44,28; 45,13). Az Úr megszabadít az igazsággal (42,6; 46,13; 51,5.8). Támogatást ad igéjével (51,16). Szövetségre lép népével, nem felejtve el az eddigi szövetségkötéseket sem (42,6; 49,8; 54,10; 55,3). Az Úr hűségéről biztosítja az elcsüggedteket (54,8.10; 55,3). Lelkével támogatja a gyengéket (44,1–5). Irgalmával könyörül azokon, akik a bűn rabságában szenvednek (41,17; 42,7–16; 43,24–25; 44,22; 54,7–9; 55,7). Az Úr szabadításának célja, hogy a fogságban és szétszóródottságban élő népét hazavezesse (41,14; 43,5; 54,7). Szabadításával újra örömmel, étellel szeretné betölteni a Siont (51,11; 52,9). Az ujjongás és az öröm Deuteró-Ézsaiás fontos mondanivalói közé tartoznak. Az üdvösség hirdetéséhez pedig a hálaadó zsoltárok szavait is felhasználja.

6. Deuteró-Ézsaiás könyvében hatalmas szerep jut Isten teremtő munkájának méltatására

Erre valószínűleg azért volt szükség, hogy Izrael megértse: egyedül az Úr alkotott mindent, a bálványok tehetetlen szobrocskák csupán, amelyeknek alkotói mind fáradékony, halandó emberek. Ha megérti a nép, hogy Istennek kezdettől fogva (már az anyaméhtől fogva) köze van hozzá, egyénileg és kollektív módon is, akkor foghatja fel, hogy ez az Isten képes lesz arra is, hogy őket megváltsa, bűneiket megbocsássa, hűtlenségüket eltörölje.

Mivel az Úr örökkévaló Isten (40,28), ezért hatalmas, ereje megmarad nemzedékről nemzedékre. Érdekesnek tartom, hogy csak egyetlen egyszer történik utalás Dávid királyra (55,3). Ez a vers viszont rendkívül fontos mondanivalót tartalmaz. A próféta nem egy majdan megérkező Messiást rajzol népe elé, hanem kifejezi, hogy a most következő megváltói műve Istennek a Dávidnak tett ígéret továbbadása Izrael felé (Westermann). Hangsúlyozza: Örök szövetséget (Börít ólám) kötök veletek, amely újra áldást fog hozni rátok. Örök hűséggel kapcsolódik Isten a népéhez, békessége szövetségét nem vonja meg tőlük (54,8.10). Az Úr Lelke kiárad népére, áldása a jövő nemzedékre (44,3).

7. Deuteró-Ézsaiás könyvében az egyik legfontosabb és legtöbbször előforduló buzdítás a „Ne félj!” (A1 –tírá)

Isten szeretné eloszlatni népe félelmét abban az értelemben is, hogy a távolban, fogságban, templom-nélküliségben nem érezhették úgy Isten jelenlétét, mint a hazájukban. Most megszólítja őket az Úr. Ugyanígy az egyes embernek a saját egyéni félelmére is gyógyítóan hat, ha azt hallja: Ne félj! A próféta a legtöbb esetben Isten szólaltatja meg, ő maga a háttérben marad. Szinte az egész könyv úgy hangzik, mintha Isten E.sz. 1. sz.-ben beszélne népéhez és más nemzetekhez. Érdekes megnéznünk, hogyan mutatkozik be Isten: *Én vagyok az Úr* (Aní – Jhwh); *Én vagyok a te Megváltód* (Aní – Azartiká); *Én vagyok az Úr, ez a nevem* (42,8) (Aní Jhwh

hú sömí); *Én Isten vagyok* (43,12) (Aní – Él); *Én vagyok az Úr, és rajtam kívül nincs más* (45,18) (Aní Jhwh vőén ód); *Én vagyok az Úr, a te Istened* (48,17) (Aní Jhwh Elóheká); *Én vagyok az Úr, a te Szabadítód és Megváltód, Jákób erős Istene* (49,26) (Aní Jhwh Mósieká vögóelká abír Jaakób); *Én, én vagyok vigasztalótok* (51,12) (Anóki, Anóki hú Mönahemkem). Ezekben a bemutatkozó szavakban mind fel lehet fedezni a bátorítást, erősítést. „Én vagyok” (Aní hú) — ez Isten tökéletes jelenvalóságának bizonyítása: Ő az Úr, Ő a világ Megváltója. Dicsősége, amelyet senki másnak nem ad át, abban áll, hogy megváltói művét elismerje a világ (és az ő népe). Isten nem függ másoktól mégsem. Ő egymagában is tökéletes és szent Isten. Azon fáradozik prófétáin, követein keresztül, hogy népe figyeljen rá, kövesse az ő akaratát, tanítását, mert csak így tud boldogulni. „Arra tanítalak, ami javadra válik, azon az úton vezetlek, amelyen járnod kell.” (48,17.)

A próféta végső útmutatásként arra biztatja népét, Ámóshoz hasonlóan, hogy az Urat keressék, amíg megtalálható (55,6).

Deutero-Ézsaiás felhívása nem csak úgy általában az Úr követésére vonatkozik, hanem *most*, ebben az órában, most, ebben a szituációban! Most van az az óra, amikor itt van szabadulásod, Izráel, a hazatérés ideje, az új élet lehetősége! Most lehet az Urat megtalálni, most van közel népéhez! (Westermann)

Még nem esett szó a „Seregek Ura” (Jhwh cöbaót) kifejezésről, amely szintén Isten neve (44,6; 45,13; 47,4;

48,2; 51,15; 54,5). Elfogadott álláspont, hogy Deutero-Ézsaiás ezt a kifejezést átvette, anélkül, hogy különösebb jelentést adott volna neki. Isten dicsőségét, tekintélyét, méltóságát emeli ki ez az elnevezés (Westermann). Ugyanilyen célt szolgál, amikor Isten Jákób királyának, illetve Izráel királyának nevezi (41,21; 44,6).

Függetlenül attól, hogy Deutero-Ézsaiás elsősorban a teremtő, megváltó, szabadító, vigasztaló Istent állítja előtérbe, a háttérben mégis érzékelteti, hogy Isten kezében van a dorgálás és a büntetés is (41,1–6; 43,22–28; 45,9.11; 50,2; 51,12.13.22).

Érdekes, hogy a „Caddig” (igaz, igazságos) kifejezés a prófétánál az erőtleneknek, nyomorultaknak nyújtott segítséget foglalja magába. Megvédelmezi őket az Úr az igazsággal, győzelmet hoz számukra (41,10).

Dicsőségét nem adja másnak, viszont kiválasztott népét megdicsőíti— legfőképpen azzal, hogy engedelmes Szolgáját, Egyszülött Fiát küldi el az egész világ megváltására (49,1.5.6.8:16; 52,13–53,12).

*

FELHASZNÁLT IRODALOM

WESTERMANN, Claus: Das Buch Jesaja (Kapitel 40–66) ATD 19. Göttingen und Zürich, 1986.

Koskai Erzsébet

C. G. Jung két kényes témáról

Noha tudománya és stílusa igazán nem a „könnyű lovasságra” emlékeztet, még „divatos” is lett, pedig korának sem udvarolt soha, de a legmodernebb forgószelek, külső-belső nyomorúságok *időszerűvé* tették, az egyházak számára is. Nekünk sem garantáltan kellemes-könnyű társalkodópartner, de az ilyen igényes baráttól lehet sokszor a legtöbbet tanulni, főként, ha nem kötelező mindenben egyetérteni vele. Meg hát egyéni és közösségi érdeklődésünktől is függhet az, hogy idővel mit és mennyire tudunk életművéből megemészteni: hasznosítani. S az sem baj, hogy ő nem ígér „könnyű álmot”. *Eszméltetőnek* viszont kiváló, főként olyanoknak, akik nem (lab)oratóriumuk kulcslyukán keresztül látják a világot.

A Kossuth Kiadónál tematikus Jung-sorozatában 1996 novemberében jelent meg kettő is e zsebfomatumnál valamivel nagyobb, elegáns kiállítású könyvekből: *Gondolatok a jóról és a rosszról*, 140 oldal, 698 Ft, valamint *Gondolatok a vallásról és a kereszténységről*, 90 oldal, 548 Ft. Ezek fordítását nem utolsósorban azért vállaltam, hogy legalább a teológiához közel álló kötetekben lehetőleg ne legyenek hittudományi és lélektani fordítási hibák. (Pl. der gläubige Christ „a hívő Krisztus”-nak fordítottatik! — bár akad másutt ennél hajmeresztőbb is: az „Egyházforum” 1995-ös kiadásában H. Wolf *Jézus a pszichoterapeuta* című könyve 65. oldalán „Komoly Bibliakutatók” /= Jehova Tanúi/ helyett „Ernsti Bibliakutatók”-at találunk...) Most pedig ízelítőül néhány részletet adok közre a Jung-fordításokból, a fenti sorrendben, helyenként praktikus egyszerűsítésekkel.

„Ami rossz a jóban s ami jó a rosszban, az sajna! kitörölhetetlen tény. Ezért a lélektan éppoly kevéssé

hibáztható, mint a tetvekért az állattan. Csupán tud róla. Aki pedig nem akar tudatosságra jutni (s ezzel az ördögnek szolgál), az gyűlöli és gyanúsítja a pszichológiát.”

„Ha egy fa az égig ér, gyökerei a pokolig nyúlnak le — mondja Nietzsche. Ám a fa fönt és lent ugyanaz.”

„Az ember ismételtelen el-elfelejti, hogy ami egykor jó volt, nem marad mindenkorra és örökre jó.”

„Vakmerőség volna azt képzelnem, hogy meg tudom magyarázni a tényeleget világhelyzetet, de minden elfogulatlan ember számára legyen világos: a Gonosz hatalmasságai veszélyesen közel vannak ahhoz, hogy a Jó hatalmasságait legyőzzék.”

„Teológusok nagyon gyakran szem elől vesztenek egy pontot, ez pedig Isten valóságának a kérdése. Én, valahányszor Istenről beszélek, mindig pszichológusként szólok, s ezt nem győzöm eléggé hangsúlyozni. Az istenkép a pszichológus számára lélektani tény. Amit tud, az nem terjedhet ki Isten metafizikai realitására.”

„Minden konfesszionalista elmerevedés szélesebbre töri a rést és csökkenti a kereszténység morális és szellemi tekintélyét.” — „A házi perpatvar nevető harmadikja az Antikrisztus.”

„Mindig is olvasni fogják az evangéliumot, magam is újra meg újra előveszem. Ugyanis sokkal több haszonnal olvasható, ha valamelyest belelátunk a saját lelkünkbe. Ám aki a saját szívét nem ismeri, annak a szeme vak, ezért ajánlom én folyton némi lélektan alkalmazását, hogy még jobban tudjanak megérteni épp olyan dolgokat, mint az evangélium.”

Dr. Bodrog Miklós

Tanítói szolgálatunk

BÉNDEK KATALIN:

Játék a hittanórán?*

1. A JÁTÉK JELENTŐSÉGE

A 20. század végén élő ember mindennapi életében egyre inkább a hasznossági és célszerűségi szempontok érvényesülnek. Az anyagi javak megszerzése lett az életben maradás feltétele. Ennek érdekében mond le az ember a pihenésről, kikapcsolódásról, a családi élet örömeiről. Így fennáll a veszély, hogy az öröm a hit számára is lassan elvész. Hiszen ahol minden hasznos és felértékelt kell, hogy legyen, ott a hit szabadsága már haszontalannak tűnik. Ezért van ma nagyobb szükségünk a játékra, mint valaha. Hitünk is igényli a töltekezést, a megállást. Erre buzdít a 3. parancsolat (2Móz 20,8). A teremtés hetedik napján Isten is megpihent. Ez az embert, mint imago Dei-t, felszabadítja arra, hogy merjen megállni. Felelős keresztyén, aki hallgat Isten szavára, időt fordít a pihenésre is, amelynek része a könnyedség, nevetés, az önfeledt játék.

A játék fontosságát a hittantanár sem hagyhatja figyelmen kívül. Tudomásul kell vennünk, hogy a frontális tanítás fölött elszállt az idő. A mai problémaorientált világhoz tanítási módszereinkkel is alkalmazkodni kell. A parttalan szóáradatban sokszor éppen a lényegvész el. Hatástalan marad az a fontos mondanivaló, amely egyébként meggyökerezhetett volna a gyerekek szívében és emlékezetében. A szó túlburjánzása ezen felül passzívvá is teszi a tanulókat. Sokkal kevésbé tudnak figyelni, mint egy kellően motivált cselekvés közben. Alkalmasabb tehát egy olyan módszer, amely a gyermek önálló tevékenységére épül. Ilyen a játék, mely korántsem pusztán szórakozás, hanem fontos ismeretek szerzésének és kifejezésének eszköze. Ezért lehet hasznos *tanítási módszer*.

A játék rendelkezik olyan tulajdonságokkal, amelyek a tanítás más módszereiben nem figyelhetők meg. Örömet szerez a gyerekeknek, feloldja a szavak egyhangúságát, színezi, élménydúsabbá teszi a hittanórát. A fárasztó szellemi munka közben felfrissülést, feloldódást, pihenést jelent. Építi és erősíti a közösségi

szellemet. — Ha a játéknak csak ezt a néhány tulajdonságát aknáznánk ki, már akkor is bőven megérné rendszeresen játszani a hittanórán. De a jól megválasztott játék a tanulást is megkönnyíti és eredményesebbé teszi. A játszó gyermek kipirult arca, csillogó szeme is jelzi, hogy testi-lelki-szellemi erői teljes készségben vannak. A játék képes működésbe hozni a benne rejlő fizikai és szellemi energiákat. A játék tehát *erősen motivált cselekvés*, amelyet a gyermek örömmel végez. Ez az aktivizált állapot a tanulás szempontjából ideális: ha ilyenkor a gyermek a játék elemeként új ismeretekkel találkozik, azok könnyen integrálódnak az emlékezetébe, és tartósan megmaradnak.

Ha a hittantanár megfelelő helyen és időben alkalmazza a szerencsésen kiválasztott játékot, új távlatokat nyithat meg tanítványai előtt: a jókedvű Istent ismertetheti meg velük. Így a játék esély mindenki számára, hogy közelebb kerüljön Istenhez. Vigyázni kell azonban, hogy ne éljünk vissza az eséllyel, mert könnyen a várttól eltérő eredményt érhetjük el: azt ugyanis, hogy a játék során elvész a hit komolysága, és pusztán játékosággá fajul.

2. BIBLIAI ALAPVETÉS

A *játék* szó görögül: paidiá. Jelentése: mindaz, ami a gyermekhez tartozik. Máté 18,3–5-ben Jézus nem kevesebbet állít, minthogy a gyermek — a játszó gyermek! — a mérce Isten országa szempontjából: „ha olyanok nem lesztek, mint a kisgyermek, nem mentek be az Isten országába.” Jézus példaképpen állítja a gyermeket hallgatói elé: az emberség kiteljesedéséhez mindenkinek gyermekké kell lennie. Vagyis Jézus számára a játék — ami a gyermekhez tartozik — az emberség velejárója. Ilyen értelemben a játék krisztológiai távlatot kap.

Jézus maga is mindhalálig gyermek tudott maradni. Nem egyszerűen a betlehemi kisdéd vagy a názáreti kamasz, hanem az Atya gyermeke. Ezért szólítja Istent a

* A cikk „A játék szerepe a hitoktatásban” című hittantanári szakdolgozat összefoglalása.

becézgető „apuka” (abba) néven, és erre bátorítja tanítványait is (Mt 6,9). A kereszten elszuttogott imádsága — „*Atyám, a te kezébe teszem le lelkemet*” (Lk 23,46) — a korabeli zsidó kisfiúk esti imádságát is idézte.² Mintha ma valaki ezekkel a szavakkal halna meg: „*Én Istenem, jó Istenem, lecsukódik már a szemem...*” A gyermek Jézus szavai ezek.

Jézus játékos, gyermeki lelkülete tükröződik szellemes mondásaiban, aforizmáiban, példázataiban, szójátékaiban is: pl. amikor Pétert kösziklának nevezi, amire egyházát építi (Mt 16,8). Ide tartoznak azok az abszurd mondások, mi t a teve és a tű foka (Mt 10,25), a szálka és a gerenda (Mt 7,3), a szűnyog és a teve (Mt 23,24) stb. Máté 18,3 fent idézett helyéről ezt írja Luther: „*Szépszerével, de keményen elbánsz velünk, édes Istenem, mikor ennyire felmagasztalod az oktondi gyermekeket! Azt állítani, hogy a balga gyermek különb a bölcsnél! (...) Le kell tisztogatnia bennünket, sok durva bütyköt s vadhajást lenyesni rólunk, míg együgyű gyermekekévé teremthet. Lám a gyermek gondolatai milyen mocsoktalan tiszták! Hogy tud minden kételkedés nélkül nézni mennyországra és halálra! Mintha paradicsomban volna. Van benne valami csodálatos és megfoghatatlan. Édes Istenem! De nagyon is tetszik neked a játékos gyermek! Igen, hiszen bűne sem egyéb, mint bűnbocsánat!*”³

3. MIT JÁTSSZUNK A HITTANÓRÁN?

A hittanóra szempontjából a játékokat két nagy csoportra oszthatjuk: egyfelől amelyek szorosan kötődnek a tananyaghoz, másfelől amelyek attól függetlenek. Az utóbbiakra ugyanolyan szükség van, mint a „tanulós játékokra”, mert levezetik a feszültséget, átmenetet jelentenek a többi óra és a hittanóra között. Ha a gyerekek egy-egy játék segítségével hangolódnak rá a hittanóra, biztosan öröm lesz számukra az óra hátralevő része is.

A játékok nagyon sok más szempont alapján is csoportosíthatók. Vannak *kooperáló* és *konkuráló* játékok.⁴ Az előbbi kategória „emberbarátibb”, vagyis nem tartalmaz versengést, nincs benne nyertes és vesztes, hanem mindenki egyenrangú félként, pusztán a játék örömeért játszik. A legtöbb játék azonban nem ilyen. Ezek a konkurenciára épülnek, vagyis céljuk a nyereség. Sok hitoktatóval ellentétben magam úgy gondolom, hogy ezeknek ugyanúgy helye van a hittanórán. Mert a gyerekek sajnos meg kell tanulnia veszíteni. Aki nem tud veszíteni, az játékosként és az életben sem állja meg a helyét. Jó, hogy ezt a játékban meg lehet tanulni, mert ott még nincs tét. A gyerek következmények nélkül begyakorolhatja magát, hogy aztán az élet igazi veszteségeit kisebb csalódásként, rugalmasabban élje át. Ezekben a játékokban a gyerekek megismerhetik teljesítőképességük határait, és reális önismerettel vághatnak neki feladataiknak.

Megszámlálhatatlanul sok fajtája létezik a játékoknak. Ezért itt csak olyanokat szeretnék megemlíteni, amelyek különösen megfelelnek arra, hogy a hittanórán alkalmazzuk őket. Az alábbiakban Peter Schröder csoportosítását tartom szem előtt.⁵

A) ISMERKEDÉSI JÁTÉKOK

Egy új csoportban vagy osztályban kezdetben különös

hangulat uralkodik. A csoport tagjai vegyes érzelműek: van bennük kíváncsiság, félelem, bizonytalanság, közlési vágy, befelé fordulás, vagy érdeklődés a másik iránt. A hitoktatónak ebben a helyzetben az a feladata, hogy az említett pozitív érzéseknek észrevétlenül teret adjon, és megtörje a jeget a gyerekek között (innen származik az angol *ice-breaker* vagy a német *Eisbrecher* kifejezés). A gyerekeknek alkalmat kell teremteni, hogy egymást minél jobban megismerjék. Erre szolgálnak az ismerkedési játékok. A gyerekek megtanulják egymás nevét, kapcsolatba kerülnek egymással (mind mozgás, mind beszéd útján), kooperatív feladatokat hajtanak végre, információkat cserélnek ki. Mindez arra jó, hogy a kezdeti nehézségeket tompítsa és a félelmeket elűzze.

B) „BEMELEGÍTŐ” JÁTÉKOK

Ez az elnevezés az angol „warming-up game” szóból ered. Rövid nyelvtanítási gyakorlatom során is nagy segítségemre voltak ezek a játékok. A közös munka előtt nem árt bemelegíteni egy rövid (maximum 5 perces!) szójátékkal, mozgásos játékkal, rejtvényvel. Ezek mindig könnyű játékok kell, hogy legyenek, ne a gyors reakcióra vagy a bő szókincsre épüljenek (mint jónéhány szójáték), hanem a kooperációra, az együttes munka örömeire. Ezáltal a játék nem csak összehozza a diákokat, hanem sikerélményt is nyújt nekik — rögtön az óra elején, amikor más tárgyakkal éppen azon izgulnának, hogy kit fog feleltetni a tanár.

C) ELŐADANDÓ JÁTÉKOK

Ezek a játékok átmenetet képeznek az eddig említett, *tematika nélküli*, és az alábbiakban következő *tematikus* játékok között. Hogy mit adjanak elő a gyerekek, azt a tanár határozza meg. A játék tartalommal való megtöltése azonban az előadók leleményességén és kreativitásán múlik. Nem minden csoport képes akármikor előadni valamit. Ez a játékforma magában hordozza a „leégés” lehetőségét, ezért óvatosan kell vele bánni. Ha mindenki egyszerre vagy kisebb csoportokban játszik, tehát nem egyénileg kell előadni valamit, akkor egyenlő mértékű reflektorfényben vannak a gyerekek, tehát szívesebben játszanak.

Az előadható játékok skálája igen széles: ide tartozik az ún. *pantomimikai* játékoktól kezdve (ez azt jelenti, hogy valaki vagy valakik mimikával fejeznek ki egy bizonyos érzést, amelyet a többieknek ki kell találniuk) egy-egy jelenet eljátszásán át a bibliai történetek megjelenítéséig gyakorlatilag minden játék, ami valamilyen szerep eljátszásával függ össze.

D) TERVJÁTÉKOK

Ez a forma különösen arra alkalmas, hogy döntési folyamatokat vagy egy-egy alkalom megtervezését játsszák el a gyerekek, legyen az egy presbiteri ülés, vagy különböző javak elosztása, gyülekezeti, iskolai újság megtervezése, stb. Konfliktusok feldolgozását is lehetővé teszi a tervjáték. A játékvezető leírja a konfliktushelyzetet, a játékosok átgondolják stratégiájukat a megoldásra, és máris kezdődhet az imitált telefonbeszélgetés, levélírás, sajtókonferencia és így tovább. Ez a játékforma kevésbé alkalmas a

hittanórára (hacsak nem szentelünk neki egy egész tanítási órát), mert időigényes. Nagyon jó! hasznosítható azonban konferencián, játékdélutánon, kötetlen alkalmakon.

E) TEMATIKUS JÁTÉKOK

Ide azok a játékok tartoznak, amelyeket tanítási módszerként, a tanulás megkönnyítése érdekében alkalmazunk. Ez azonban nem zárja ki a kreativitást és a változatosságot. Ilyen például az aránylag ismeretlen ún. *olvasójáték* (más néven: *döntésjáték*). A tanártól alapos felkészülést kíván, mert saját magának kell összeállítani. Viszont megvan az az előnye, hogy így a játék beleillik az éppen aktuális tananyag témájába. Miközben a tanár olvassa a szöveget, a játékosok új és új helyzetbe kerülnek, amiben maguknak kell dönteni a helyes útról. Döntésüktől függően folytatódik a történet. A rövid olvasójátékokat könnyű elkészíteni, és jó lehetőséget nyújtanak egy új téma elkezdéséhez.

F) SZEREPJÁTÉKOK

A szerepjátékban — mint ahogy azt a neve is mutatja — a gyerekek mindig valamilyen szerepet vállalnak. Ez a hitoktatásban talán leginkább ismert és legrégebben használt játékforma. A szerepjáték azért különösen is kedvelt, mert minden gyerek szívesen azonosítja magát egy szereppel, amit aztán nézők előtt elő is adhat.

A játék feltétele tehát, hogy minden szereplő tisztában legyen a szerepével és a cselekmény felépítésével. Három kérdést kell tudni a játékosnak megválaszolni: 1. Ki vagyok? 2. Hol vagyok? 3. Mit csinállok?

A gyakorlatlan játékosoknak segíteni kell, hogy beleéljék magukat a szerepükbe. Néha ugyanis előfordul, hogy a játékosok nem a szerepüket játsszák, hanem a szerepükről beszélnek. A segítség kérdésekkel történik. Pl.: „Te az apát játszod. Hány éves vagy? Mit csináltál egész nap? Most milyen napszak van? Fáradt vagy? Mérgelődöttél a munkád során? Vagy jó üzletet kötöttél, aminek örülsz? Milyen a feleséged? Szigorú? Mit csinálsz, ha éhesen hazajössz a munkahelyedről és még nincs készen a vacsora?” Ezek a kérdések lehetővé teszik, hogy a szereplő maga elé képzelje édesapját vagy annak barátait. Így a szerepe konkrétabbá válik.

A szereppel való azonosulást megkönnyíti, ha a szereplő egy, a szerepre jellemző ruhadarabot visel vagy a nyakába akasztott tábla jelzi, hogy kicsoda. Segítséget jelenthet valami egyszerű, kézzelfogható tárgy: egy asztal, egy szék, egy telefon, egy mikrofon, stb. Nincs szükség teljes kosztümökre, sminkre. Gyakorlottabb csoportok arra is képesek, hogy képzeletbeli tárgyakkal játsszanak. Ezáltal még egyedibbé válik a játék.

Ha a csoport felveszi a játékot videóra, utána mindenki levonhatja a tanulságot, mit fog legközelebb másképp csinálni.

4. GYAKORLATI TANÁCSOK

Mint a hittanóra többi részletét, úgy a játékot is előré ki kell dolgozni. A játéknak mindig kell, hogy legyen funkciója — pontosan tudnunk kell, melyik szituációban miért játszunk, mit akarunk a játékkal elérni.

Fontos, hogy a játék a korosztálynak megfelelő legyen — de nem a legfontosabb. A korosztály önmagában még nem ad eligazítást a játék kiválasztásához. Sokkal fontosabb szempont a csoport összetétele, a játékosok háttere, összeszokottsága.

Jó, ha a csoportban csak kipróbált és már bevált játékokat alkalmazunk, ameddig tagjai összeszoknak. Azután viszont izgalmas dolog a közös kísérletezés: vajon mi tetszik a csoportnak és mi nem.

A játékra is érvényes, hogy akkor kell abbahagyni, amikor a legjobb. Így mindig jóízű marad.

A felkészüléskor sok mindent át kell gondolni: Milyen személyi és tárgyi feltételek állnak rendelkezésre? Milyen a csoport összetétele, a tagok családi háttere? Vannak-e testi vagy szellemi fogyatékosok? (Csak olyan játékot szabad választani, amelyben mindenki egyenlő eséllyel indulhat.) Mit akarok elérni a játékkal? Hogy viszonyul a játék a tananyaghoz? Milyen segédanyagokra van szükség? Mit tegyek, ha a csoport nem hajlandó játszani?

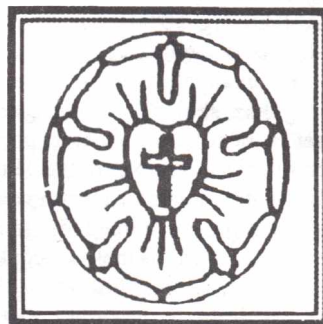
Végül: a hitoktató is legyen játékos! Csak az tud kedvet csinálni a játékhoz másoknak, aki maga is szívesen játszik. A játéknak éppen az az egyik legszebb vonása, hogy benne mindenki egyenlő. Ugyanakkor a tanár maradjon a diákok számára az a tájékozódási pont, amely meghatározza, hogy meddig mehetnek el a játékban.

Jézust szem előtt tartva tehát, a tanár is bátran legyen gyermek, akinek a lényegéhez tartozik a játék. Hiszen nem véletlen, hogy a történelem folyamán a *homo sapiens* és a *homo faber* után az ember kiérdemelte a *homo ludens* elnevezést is. Ez arra utal, hogy a játék valóban az ember lényegéhez tartozik, nélküle az ember nem meghatározható. Erich Kästner szavaival: „Nézzetek, az ember leveti gyermekkorát, mint egy rossz kalapot. Elfelejt, mint egy telefonszámot, amely már nem érvényes... Korábban gyerek volt, aztán felnőtt, de valójában kicsoda? Csak az lehet ember, aki felnő és gyerek marad.”⁶

JEGYZETEK

1. Dobos László: *Játék a hittanórán*. Lämpás Kiadó, Abaliget, 1995, 6–7. o.
2. A kegyes zsidók esti imádsága így szól: „A te kezembe, Uram, teszem le lelkem. Te mentes meg, hűséges Isten.” In: Walter Grundmann: *Das Evangelium nach Lukas*. Evangelische Verlagsanstalt Berlin, Berlin, 1974, 435. o.
3. In: Carl Witte: *Jer, örvendjünk, keresztyének! Luther írásaiból mindennapi áhitatra*. Ford.: Szabó József. Evangélikus Sajtóosztály, Budapest, 1990, 68. o.
4. *Spielen hat seine Zeit. Spiele für verschiedene Gelegenheiten. Spiele zu Themen der Konfirmanden- und Gemeindefarbeit*. Szerk.: D. Gerts, K. Hahn, Dr. P. Hennig, H. M. Nicolai, F. Sorkale, R. Starck. Gütersloher Verlagshaus Gerd Mohn: Gütersloh, 1991, 92. o.
5. uo. 93. o. (Más csoportosítást kínál a KIE gondozásában 1992-ben megjelent „Akarsz-e játszani?” című játékgyűjtemény, amelyet mint a szerkesztők egyike, szeretettel ajánlok minden hitoktátónak.)
6. uo. 95. o.

Evangelikusok a nagyvilágban

„Az asszony a világ négere” (John Lennon)

— Női konferencia Bajorországban —

A neuendettelsai Missionswerk „Weltmission” osztálya immár másodszor rendezte meg női konzultációját „Jöjj és figyelj rám — Szolidaritás a nők között” címmel 1996. június 7–30. között. A konzultációra a Bajor Evangélikus Egyház testvéregyházait hívták meg. A 22 résztvevő a következő országokból érkezett: Pápua Új-Guinea, Brazília, Mozambik, Tanzánia, Kenya, Zaire, Salvador és Magyarország. Néhány szó a résztvevők országairól:

Pápua Új-Guinea területe 463.000 km², népessége 4,1 millió, melynek nagy része falvakban él. A lakosság túlnyomó többsége keresztyén, az evangélikusok száma 800.000. A hegyes-völgyes országban a fő közlekedési eszköz a repülőgép (a konzultáció három résztvevője közül ketten most ültek először vonaton). Az első misszionárius, Johann Flierl 110 évvel ezelőtt érkezett Neuendettelsauból. Emlékét ma is őrzik. Magyar evangélikus egyházunkból is figyelik a távoli országokból jövő híreket, hiszen májustól Lae-ben él dr. Bálint Zoltán és családja, akit a neuendettelsai misszió az infrastruktúra fejlesztésével bízott meg.

Brazília területe 8,5 millió km², népessége 156 millió. A lakosság fele fehér, a többi mulatt és fekete, zömében katolikus vallású, csak 5% a protestáns. Terjed az umbanda, az afrikai törzsi vallások és a katolikus elemek keveredéséből létrejött vallás — főleg a nyomornegyedekben, kilátástalan helyzetben élők között. Az evangélikus egyház gyökerei a múlt század első felébe nyúlnak vissza: az ideérkező német telepések utódai megtartották és gondosan ápolják vallásukat és kultúrájukat. Segítséget a német evangélikus egyháztól kapnak. A konzultáció résztvevői Brazília déli nagyvárosaiból jöttek (Rio de Janeiro, Porto Allegre, Sao Leopoldo). A brazil evangélikus egyházon belül igen öntevékeny, aktív egységet képez az ottani nőszövetség, az OASE, amely hatékony munkát fejt ki a nyomornegyedek szegényei között. Vezetője, Gudrun Braun is részt vett a konzultáción.

Salvador Közép-Amerika legkisebb, de legsűrűbben lakott országa, a hazánknál ötször kisebb területen 6 millió ember él. 1992-ben zárult le 13 éves véres harcok után a polgárháború, melyet az igazságtalan társadalmi rend megváltoztatásáért vívtak gerillák, értelmiségiek a politikai rendhez ragaszkodó jobboldali kormányerőkkel, és a titkosrendőrséggel, a félelmetes halálbrigádokkal. S bár születtek kisebb eredmények, Gloribel, a konzultáció salvadori résztvevője szerint túl nagy ár volt ehhez százezer ember élete. Amnesztiát kaptak a mézszárló katonák és politikusok, és hiába iktatták törvénybe a földreformot, a 250 hektár feletti nagybirtokok felosztását föld nélküliek és kisparasztkok között, a törvény kijátszására fel is osztották a nagybirtokosok a földjüket — papíron, a családtagjaik között. Gloribel a polgárháború éveit öt gyermekével, bíró férje oldalán az USA-ban vészelte át. Férjével és két kisebb gyermekével tért ismét haza, hogy hazáját szolgálja. Mikor csodáltuk elhatározását, azt mondta: bármit is tesz most hazájáért, nem érhet fel azokhoz az egyszerű emberekhez, akik — meggyőződésből, vagy anyagiak híján — nem mentették az életüket, hanem otthon maradtak a háborús pokolban.

Salvador katolikus ország, az evangélikus egyház tízezres létszámú. De tagjainak és Gomez püspöknek a híre messze eljutott a világba a nincstelenség melletti bátor kiállásuk miatt.

Zaire — ahogy 1971 óta Belga-Kongót nevezik — 2,5 millió km² területű ország, 35 millió lakossal. Akkora érckészlete van (gyémánt, réz, kobalt, arany), hogy az első pionírok a „geológiai botrányként” beszéltek róla. Ez azonban nem jelentett és nem jelent ma sem jólétet az ország egészének: gazdasági helyzete nyomorúságos, napjainkban is egyre romló. Ennek oka egyrészt a gyarmati időkből eredő elmaradottság (amikor 1959-ben függetlenedett Belgiumtól, mindössze 15 diplomás szakembere volt az országnak), másrészt a hatalomban levők mérhetetlen önzése. Mobutu diktátor a világ egyik leggazdagabb embere, és mivel a politikai stabilitás ritka

vendég errefelé, a hatalomra jutóknak igyekezniük kell, hogy a legrövidebb időn belül kirabolják az ország megmaradt javait.

A lakosság 50%-a katolikus, 30%-a protestáns. Az evangélikus egyház 120 ezer fős, melyet 43 lelkész, 15 főállású evangélista és 6 gyülekezeti munkatárs gondoz. Az egyház szolgál az utcagyerekek körében, iskolákat vezet a bozótlakó, vadász pigmeusok között, klinikát üzemeltet, asszonyok illetve lányok iskoláztatását végzi. A konzultáció zaire-i résztvevője az evangélikus egyház evangélistája, a hercegnői természetű Mwamba. Nyolcgyermekes anya, akinek — egykori miniszterfeleséggént — 3 szolga lesi otthon a kívánságait. Mindennap megcsodáltuk gyönyörű toalettjeit, és a hozzá illő gyémántos aranyóráit.

Mozambik turistaparadicsom volt valaha, Afrika délkeleti részén, az Indiai-óceán partján. Aztán 1975-ben kitört a forradalom, az ország elszakadt Portugáliától, és 16 éves véres harc kezdődött a marxista útra tért országban a bal- és jobboldal között. A mérleg: 1 millió halott, 6 millió emigráns. Természeti és társadalmi katasztrófáktól sújtva ma a világ legszegényebb országa: 1000 megszületett gyermekből 300 meghal öt éves korára, és 44 ezer emberre jut egy orvos. A 17 milliós lakosság 20%-a keresztyén, 60%-a törzsi animista vallások követője, 15%-a muszlim.

Az ország vezetőinek kérésére és segítségével alapították meg a 80-as években az ország első evangélikus gyülekezetét a fővárosban. A Mozambiki Evangélikus Egyház megalakulásának hivatalos dátuma 1994, bár az LVSZ humanitárius segítségével már 1964 óta jelen van az országban. Két lelkész és 3 evangélista gondozza a híveket.

Mikor a konzultáción időről időre anyanyelvi csoportokat alakítottunk, hogy a nyelvi akadályoktól megszabadulva beszélgethessünk az előkerült témákról, mindig csodálkozva figyeltem, hogy a mozambiki résztvevők — a közös portugál gyarmati múlt és anyanyelv okán — a brazil küldöttekkel alkotnak egy csoportot...

Társadalmilag egy világ választotta el a két mozambiki résztvevőt: a szerencsés helyre született, kormányhivatalban dolgozó Alzirát, aki előtt mindig nyitva állt a tanulás, és gyermekeinek taníttatása, és a „mezítlábas” fiatal özvegyasszonyt, Rebecat, aki a polgárháborúban veszítette el a férjét.

Tanzánia, az egykori Német Kelet-Afrika, a kevés volt német gyarmatok egyike. A főleg keresztyének lakta TANgyanikából, és az iszlám ZANzibárból egyesült 1964-ben. Világhírűek természeti kincsei: vadrezervátumok, a Kilimandzsáró, a Viktória tó stb. Ma a világ egyik legszegényebb országa. A marxista kormányzat 1993-ban nyugati segédlettel privatizációs programba kezdett, amitől a gazdaság talpraállását várja. A 28 milliós lakosság egyharmad-egyharmad arányban oszlik meg az iszlám, a törzsi vallások illetve a keresztyénség között, melyből 2,2 millióan az evangélikus egyház tagjai. Érdekes volt tapasztalni, hogy a neuendettelsai missziós központ szinte minden munkatársa járt már misszionáriusként Tanzániában, és így kivétel nélkül beszélték a szuahéli nyelvet. A 2200 istentiszteleti helyen 600 lelkész és 2100 evangélista szolgál. A statisztikákat böngészve, egy figyelemreméltó adat: a szükséges anyagiak jóval több, mint felét a

tanzániai egyház maga teremti elő, a fennmaradó rész a testvéregyházaktól származik.

A tanzániai résztvevők között a maszáj törzs tagjai is ott voltak, hírt hozva e különös kultúrájú, öntörvényű marhapásztor-népről, amelynek körében jelentős evangéliumi ébredés tapasztalható napjainkban.

A törzs felerészét *Kenyában* él, mely Nyugat-Európában Afrika legismertebb államának számít, sőt annak szinte szinonimája. Ennek oka a turizmus, amely mindig a világ legszebb helyeit választja ki. Így azonos a jómódú polgár tudatában a félmillió négyzetkilométeres ország neve a szafarival és az óceáni fürdéssele.

Kenya politikailag és gazdaságilag Kelet-Afrika legstabilabb országa, amely az 1963-as függetlenség után átvette az angol közigazgatási- és iskolarendszert. Azon kevés afrikai ország közé tartozik, ahol a keresztyének többségben vannak: a 27 milliós lakosság 66 százalékát alkotják. A 15 ezres evangélikus egyház 7 gyülekezetben és 8 missziós gyülekezetben él, 12 lelkész, 16 evangélista és 5 gyülekezeti munkás gondozza. Az egyház életének súlypontjai utcagyerekek összegyűjtése, egyházi óvodarendszer, gyerek-istentisztelet végzők képzése, számukra segédanyagok kiadása. Kitérünk, hogy az egyház a fiatalok életében fokozottan van jelen — de ez természetes egy olyan országban, melynek népszaporulata egyik legmagasabb a világon, és ahol a lakosság fele 15 éven aluli.

*

Nagyon különböző egyéni sorsokat ismertünk meg a szegény falusi özvegyasszonytól a nagyvárosi értelmiségen át a miniszterfeleséig. Néha nyelvi nehézségekbe is ütköztünk, hiszen volt, aki a konzultáció nyelvét — az angolt — még a napi társalgási szinten sem beszélte. A német szervezők (vezetőjük: Barbara Dietzfelbinger lelkész) tapintatának köszönhetően azonban ők sem érezték kirekesztve magukat. A szervező stáb kéréseinkhez, igényeinkhez messzememenően alkalmazkodott, menet közben kérdőíves felméréseik alapján módosították a programot.

Minden nap bibliatanulmánnyal kezdődött (pl. Mária és Márta, az özvegy és a bíró, Mária és Erzsébet, Ruth és Naomi, a házasságtörő asszony, Sára és Hágár...). Többször vezették be az aznapi témát bibliai részlettel: pl. a magvető példázatával (téma: Nők Világimanapja), Jefte győzelmi áldozatával (téma: női kiszolgáltatottság). Egy adott bibliai szakasz felolvasása és megjelenítése után 3-4 kérdéssel beszélgettünk kis csoportokban. A bibliai szakaszok értelmezésére jellemző, hogy a bibliai tanulmányok vezetői mindig párhuzamokat kerestek az adott történet szereplői és a jelenlevő nők társadalmi helyzete között, és a jelen valóságát szem előtt tartva, keresték a Biblia válaszait a számunkra ma legégetőbb kérdésekre. Azaz hogyan bontakoztathatjuk ki nőként az Istentől kapott talentumainkat családban, egyházban, társadalomban úgy, hogy mindezzel hozzájáruljunk a férfiak és nők között az egész világon meglévő igazságtalan egyenlőtlenségek megszűnéséhez? E gyakorlatból kiindulva, és a bibliai meditáció után ismét oda visszatérő írásmagyarázati módszer talán leginkább a felszabadítás-teológia hermeneutikai köréhez hasonlítható. A megnyílás lehetősége valóban felszabadítóan hatott sok távoli nőtestvérünk számára,

akiknek hazájában egy nő értéke — és a vele való bánásmód — egy tehénével vetekszik. Ugyanakkor e módszer magában hordja a veszélyt, hogy az Írást néhány, számunkra kedves íráshelyen keresztül lássuk, és a nők kiszolgáltatottságára a Biblia világát figyelembe nem vevő, tendenciózus példákat keressünk (pl. Jefte lányának sorsa). A résztvevők (többségében laikusok) bibliaismerete irigylésre méltó volt, és az is, amilyen közvetlenséggel, személyes érintettséggel szóltak Ábrahámról, Sáráról, Jákobról, az üdvtörténet több ezer éves hőseiről, mintha csak családtagjaikat vagy a szomszédait emlegették volna.

Emellett többször vettünk részt a Missionswerk reggeli háziáhitatán — esetenként szolgálattal is. Így a június 18. Útmutató szerinti igeszakasz (Lk 14, 21—24) alapján Kovácsné Tóth Márta prédikált. Mivel a misszió egyik klasszikus igeszakasza ez, lehetőség nyílt arra, hogy szóljunk a gyenesdiási fiatal lelkészek konferenciájáról, amely szintén a misszióról szólt. Olyan fiatal lelkészek missziós eszmélődése volt az a három nap, akik nagyrészt még a túlélő egyházban kezdték szolgálatukat. Itt hangzott el egy lelkész kollégánktól az az evangéliumi szépségű történet, mely a prédikációba is belekerült — egy alföldi kisváros egykori párttitkáráról, aki minden eszközzel kisebbiteni próbálta a gyülekezetet és lelkészt. Aztán a fordulat után az ivásba menekülő, lecsúszott pártember a lelkéssel találkozáva, megvallotta: kántortanító volt egykor ebben a gyülekezetben. S a lelkész ekkor — hirtelen jött elhatározással — az orgonához hívta, és megrendülten hallgatta, hogyan keresik a görcsös ujjak évtizedek múltán a dallamot. És az egykori párttitkár visszaült az orgona mellé, s néhány boldog, kántori szolgálatban eltöltött év után halt meg.

Üres székek a Nagy Vacsora asztala körül — bárcsak lenne erőnk, hogy ne csak azokat hívjuk és engedjük be, akik nekünk hiányoznak, hanem mindenkit, aki a Gazdának hiányzik... Az áhítatban említett élethelyzet elevenen érintette az éppen jelenlevő Lipcsei Misszió képviselőit.

*

A vasárnapi istentiszteletek közül a legemlékezetesebb a szellemi fogyatékosoknak tartott istentisztelet volt. A kántor az istentisztelet kezdete előtt többször elpróbálta a liturgia énekeit a résztvevőkkel. Ezután rövid „interaktív” prédikáció következett, amely a lelkész és a gyermekek közötti párbeszéd volt, szemléltetéssel (textus: Lk 14, 15—24).

A konzultációt az országok bemutatása vezette be. A beszámolókból megismerhettük a messzi országok nehéz gazdasági helyzetét, a politikai instabilitását (Zaire), az egzisztenciális fenyegetettséget (Salvador), a riasztó közbiztonsági helyzetet (Brazília). Ezeket a gondokat egyre jobban értjük, mert érezzük mi is. A magyar beszámolóban igyekeztünk bemutatni a „'89-es fordulat” után Közép-Európában bekövetkezett családottság és kiábrándulás okait.

Az egyházakról tartott jelentésekből kiviláglott, hogy a viszonylag csekély evangélikus múlttal rendelkező országokban milyen magas fokú a női munka szervezettsége (pl. Pápua Új-Guinea, Tanzánia, Kenya), milyen öntudatosan küzdenek a nők jogaiért (pl. a kis salvadori egyház nőimunka-vezetője 45 évesen jogot

tanul, hogy így is segíthesse a kevésbé iskolázott, kiszolgáltatott asszonyokat). Az asszonycsoportok kézimunkáiból mintákat is láthattunk: indián festett kereszteteket, miniatúrákat és nádból font ékszeret, maszaj gyöngyfűzést és pápua falvédőket. A kézimunkákat pénzzé téve, jutnak anyagi forráshoz az asszonyok, így finanszírozzák csoportjaik működését, így tudják egymást is segíteni, és így tudnak nagyobb szabású egyházi vállalkozásokba is bekapcsolódni: pl. gyülekezeti házak építése, az analfabetizmus felszámolása (Pápua Új-Guinea), árvaház fenntartása (Zaire). Több országban független nőimunka-referens van, az ő feladata összefogni és tanácsadással segíteni a gyülekezeti asszonycsoportokat.

Németországból — a szervezők mellett — két müncheni résztvevője volt a konferenciának. Tőlük sokat tanultunk: hogyan lehet a vendéglátó egyház tagjaiként tapintatosan a háttérben maradni, a szervezők munkáját segíteni. Tiszteletreméltó, ahogy személyes anyagi áldozatok árán is hozzájárultak a csoport jó közérzetéhez.

Az egyes országok bemutatkozása után a *Bajor Evangélikus Egyház* munkájával ismerkedtünk: a konzultációt meglátogatta Hermann von Loewenich püspök és felesége. Az együttléte egyik legszebb pillanata volt, mikor az egyik pápua résztvevő odaállt a püspökné-asszony elé, átadott egy fakéregből sodort fonalból készült keresztet, és ezt mondta: „A Bibliában ez áll: Gyümölcszeikről ismeritek meg a fát. Ti jó magot vetettetek, mert mi itt vagyunk”. Közénk jött a neuendettelsai Missionswerk igazgatója (dr. Hermann Vorländer) és vezetősége, az egyház női bizottságának vezetője és LVSZ-összekötője (dr. Brigitte Probst) és a Nők Világimnapjának szervezője (Andrea Felsenstein-Rossberg). Az Ansbachban titkos címen működő, bántalmazott nőknek menedéket nyújtó otthon vezetője is beszámolt tapasztalataikról.

Bajorország közelről: néhány napot egy-egy családnál töltöttünk. Vendéglátónk a konzultáció egyik szervezője volt, aki vallásánár több schweinfurti szakmunkásképző iskolában. Elkísértük óráira, és találkoztunk néhány nyitott fiattal, akik őszinte érdeklődést mutattak a magyarországi egyházi és politikai helyzet iránt.

Elgondolkodtató volt az a megbeszélés-sorozat, melynek az „Erőszak és arcai” címet adták a szervezők. Országról-országra haladva vettük sorba, hogy az erőszak mely megnyilvánulásai sújtják leginkább társadalmainkat, és különösen is a nőket. Magyar résztvevőként így határoztuk meg az erőszak fogalmát: a személy integritásának személy vagy szervezet által történő fizikai vagy mentális megsértése. Formái a családban: gyermekek és nők verése, erőszak jelenléte — szóban és képen — reklámokban és filmekben. Iskolában: a tankönyvek — kevés kivétellel — rosszul értelmezett férfi-női szereposztást sugallnak. A gyerekeket az iskolában és a szétört családokban kizárólag nők veszik körül, így nincs alkalmuk tanulgatni a helyes férfiszerepeket. Az utcán durvaság, személtetés, agressziót közvetítő falfirkák, gengék formájában ölt testet a kikerülhetetlen erőszak. És akkor még nem is szóltunk a testi és lelki szexuális bántalmazásokról, melyek nagyrészt a nőkre irányulnak: obszcén viccek, megjegyzések, pornográf újságok mindenhol (e

jelenségek persze nem mindig függetlenek a nők aktív és általában önként vállalt közreműködésétől).

Az afrikai kontinens képviselői beszéltek gyerekek házasságba kényszerítéséről, lányok körülmetéléséről, a nők végleteleg menő kihasználásáról a munkahelyeken, a nők kismizmizéséről — gyermekeit is beleértve — férje halála esetén. De beszéltek arról is, hogy az egyház védelmébe veszi a nőket, lehetőséget kínál a tanulásra, és ráébreszti őket emberi méltóságukra (Kenya).

Elhangzottak keserű szavak is az egyházzal. A salvadori *Gloribel* keserű indulattal mondta: „*A nőket nem veszik számításba a döntéshozataloknál az egyház legmagasabb szintjein, még olyan döntésekben sem, amik pedig róluk szólnak. 'Engedélyt' kell kérnünk a férfi lelkészeinktől, hogy közösségeinkben nők között dolgozhassunk. Nem vesznek bennünket komolyan — azt mondják, hogy az esetek nagy részében azt sem tudjuk, miről beszélünk. Az egyházi férfiak ilyen jelzőkkel illetnek bennünket: 'feministák', 'frusztrált nők', 'leszbikusok', 'csak egy jó aktus hiányzik nekik' stb. A nők csak arra valók, hogy gyerekeket szüljenek, hogy szolgálják a férfiakat, hogy megrendezzék az egyházi ünnepeket, hogy kitakarítsák a templomot és elrendezzék az oltárt stb. A férfiak azt mondják, hogy az egyház 'boldogabb' volt, amíg a nők el nem kezdték 'feminista dolgokról' beszélni, és felszabadításuk problémájával főlegesen megterhelik az egyházat.*”

Nemcsak beszélünk az erőszak formáiról, hanem kisebb drámákban meg is jelenítettük. Fontos volt tudni, hogy ezek a jelenetek mind saját élményen alapultak. Láthattuk a férje szeretőjéről tudomást szerző asszonyt, aki hiába megy anyjához, nagyanyjához tanácsért, tőlük csak az évszázados bölcsességet hallja: ez mindig is így volt, és mindenkinek az a legjobb, ha így is marad... (Salvador). A tanzániai csoport tagjai a terhes feleségét és kisgyermekét kegyetlenül verő, és ezzel a kocsmában hencegő részeges férj esetét játszották el. A mozambiki résztvevők története volt talán a legszomorúbb: egy evangélikus lelkésztől szólt, akinek minden kényekedvét szolgálként volt kénytelen a felesége eltűrni, mert „aki a lelkészt szolgálja, az Istent szolgálja”. A német csoporttal közösen az országutakon évente országonként százak életét követelő ittas és gyors vezetést jelenítettük meg.

*

A konferencia egyik fénypontja volt a Luther-emplékhelyekre (Lipcse, Wittenberg, Erfurt, Wartburg) tett látogatás. Nehéz lenne leírni messziről jött testvéreink áhítát, megilletődöttségét a történelmi falak között. De még inkább csodálkoztak azon, hogy a templomok üresen konganak (tény, hogy hétköznap volt, de tudjuk, hogy sajnos a német evangélikus egyházakban vasárnap sem sokkal jobb a helyzet). Egyikük megvallotta, azért imádkozott, hogy újra megteljenek a padsorok... Érdekes és elgondolkasztató volt tapasztalni, hogy ezeket az asszonyokat nem elsősorban az építészeti csoda nyűgözte le, mikor egy-egy többszáz éves templomba beléptek. A templom számukra hangsúlyozottan a közösség szakrális életterét, az istentisztelet helyét jelenti. A képeken, szobrokon örömmel ismerték fel a bibliai jeleneteket.

A Luther-városokba tett kirándulás során részt vettünk a Lipcsei Misszió asszonykörének egyik ülésén. A fiatal vezető előadását mintegy 30 idős hölgy hallgatta meg,

hozzászólás nem volt. E passzivitás mögött ugyanazt az identitás-keresést érzem, ami Magyarországon is tapasztalható a misszió iránt érdeklődő körökben. A misszióban hosszú, ideje folyamatosan részt vevő országok ma inkább a partnerkapcsolatra helyezik a hangsúlyt, míg a több évtizedes kényszerű szünet miatti információs vákuumban élő közép-európaiak még inkább az „északról délre”, illetve a „nyugatról keletre” egyirányú szemléletében élnek. Az egyik pápua résztvevő beszélt arról, hogy az ő gyülekezeteikben is ébred a missziós felelősség. Hallottak India egy érintetlen népcsoportjáról, ahova még nem jutott el az evangélium. Most értük imádkoznak, és keresik az utat hozzájuk...

A konzultáció záró eseménye a „Találkozás Napja” volt. A többnyelvű istentisztelet, az „ökumené piaca” és a záró pódiumbeszélgetés a szolidaritásról méltó befejezésre volt a háromhetes programnak.

*

Kintlétünkön többször tapasztaltunk megkülönböztetett figyelmet német testvéreink részéről. Nemegyszer azonban ez az „Ostblock-ból jöttek”-re irányuló érdeklődés volt. Úgy látszik, a berlini falat könnyebb volt lerombolni, mint az emberek tudatába évtizedeken át beépült előítéleteket. S ha már a megkülönböztetésről szólnak: a „Dritte Welt Laden”-t Neuendettelsauban immár „Eine Welt Laden”-nek hívják, tekintettel a „harmadik világ”-beliek érzékenységére. A børszín, földrajzi helyzet, de még a szegénység se legyen osztályozási alap — legalább az egyházban ne.

Szükség van egyáltalán női konferenciákra? — töprenghettünk hazafelé a kényelmes Inter-City vonaton. Szükség van arra, hogy mesterségesen elkülönülve, kizárólag nők körében vitassunk meg mindnyájunkat érintő kérdéseket? A válaszhoz adalék lehet egy német lap tudósítása, amely egy Németország nyugati felén elvégzett felmérést tesz közzé. A több ezer megvizsgált családban, ahol férj és feleség azonos munkaidőben dolgozik, minden 4 család közül háromban a feleség végzi a háztartás és gyereknevelés minden teendőjét. Rossz, évszázados beidegződés — mondhatjuk. De talán ha ez kicsit változna, valamelyest szűnne az az általános rosszszézés is, mely akkor támad, ha a „nőkérdés” bárhol előkerül. A kívánatos persze az volna, hogy a nők helyzetéről ne csak úgynevezett „női konferenciákon” beszélgethetnénk, hanem a kérdésben szintén érintett férfiak bevonásával az egyház egészének nyilvánossága előtt. De amíg ez csak vágyálom, addig van értéke a nők találkozásának, és az erről szóló tudósításnak.

Szentpétery Marianne
és Kovácsné Tóth Márta

Korrigenda

D. Szezik Imre: Az Igehirdetés társadalmi felelőssége című tanulmány (Lelkipásztor 1996. novemberi szám) az Ige szolgálatában című, dr. Hafenschner Károly 70. születésnapja alkalmából kiadott kötetben jelent meg.

KITEKINTÉS AZ ÖKUMENÉ VILÁGÁBA

D.DR. NAGY GYULA:

EGYHÁZI VILÁGHÍRADÓ

— 1996 október —

Egyre szélesebb hullámokat ver a világ egyházaiban és a nemzetközi egyházi szervezetekben a saját egyházhoz való hitvallásos hűség, egyházi identitás, és a többi egyházakkal, minden keresztyén hívővel összekapcsoló ökumenikus egység kettős belső elkötelezettsége közötti feszültség. Mi itt a követendő út, ötven évvel az ökumenikus világmozgalom megindulása után?

Az evangélikus egyháznak elől kell járnia a Krisztus Urunk akaratára épülő, teológiai megalapozottságú, hitbeli és gyakorlati ökumenizmusban. Ez nem hogy ellenkeznék, de egyenesen következik evangélikus identitásunk, hitvallásos hűségünk helyes értelmezéséből — hallottuk a Lutheránus Világszövetség Tanácsának szeptember

végi ülésén, a jövő évi IX. Világyűlés előkészületei között. Ugyanez a téma — az egyházunkhoz való hitvallásos hűség és az ökumenikus belső elkötelezettség szoros összetartozása — volt a legfontosabb témája a Német Egyesült Evangélikus Egyház októberi zsinati ülésének is Lüneburgban.

Jeruzsálem háromezer éves jubileuma, a konstantinápolyi ortodox patriarchátus elleni bombamerénylet híre, az első anglikán eszkimó püspök megválasztása és a „legalizált euthanázia” ausztráliai törvénye elleni heves egyházi küzdelem szerepelnek még az őszi hónap legérdekesebb ökumenikus hírek között.

(A híryanagy lezárása: 1996. október 28.)

I. EGYHÁZI VILÁGSZERVEZETEK

EGYHÁZAK VILÁG- TANÁCSA

Október első napjaiban ünnepelte félévszázados fennállását az Egyházak Világtanácsa *Tanulmányi Központja* Genf közelében, *Bossey* 18. században épült híres kastélyában. A kastély egyik régi kőrbástyája még a 12. századból való, amikor az még a genfi püspök birtokát védte. Napoleon

idejében a híres francia író, *de Stael* asszony vette meg és tette azt Európa egyik ismert szellemi központjává. A II. világháború után *Visser't Hooft* főtitkár vásárolta meg az ökumenikus világszervezet számára azzal a céllal, hogy Európa keresztyén fiataljai ott találkozzanak és béküljenek meg egymással. Az ökumenikus tanulmányi központ létrehozását pedig az tette lehetővé, hogy *D. Rockefeller* híres amerikai milliárdos Genfben egy

egymillió dollárra szóló csekket nyújtott át *Visser't Hooft* főtitkárnak. Az összeg feléből szétrombolt európai templomokat kellett fölépíteni. A másik feléből pedig a történelmi kastélyt vette meg az Egyházak Világtanácsa és alakította át az öt világrész tehetséges fiatal keresztyéneinek teológiai továbbképzésére, főleg *négy hónapos, tanulmányi ösztöndíjas kurzusok* keretében. Így lett *Bossey* történelmi kastélya fogalommal főleg a II. világhá-

ború utáni időszak sok keleteurópai ösztöndíjas teológusa, fiatal lelkésze számára is.

Bossey Ökumenikus Intézete szoros együttműködésben volt és van maig a Genfi Egyetem protestáns teológiai fakultásával. Jelenleg egy svájci református, egy ugandai római katolikus és egy görög ortodox teológiai professzor, valamint egy német evangélikus teológusnő végzik az ökumenikus teológiában elmélyülni kívánó fiatalok képzését a

világ minden részéből.

Halála előtt *Visser't Hooft* egyszer azt mondta: 1980-ig mintegy ezer keresztyén fiatal teológus és lelkész végzett teológiai stúdiumot Bossey-ben, vett ott „ökumenikus fürdőt” lelki értelemben és vitte szét az ökumenikus lelkületet az öt világ-részbe. Ezért érthető, hogy az Egyházak Világtanácsa jelenlegi pénzügyi krízisében sem kíván lemondani ennek az egyedülálló „ökumenikus teológiai központnak” világméretű, félévszázados szolgálatáról.

epd-w

LUTHERÁNUS VILÁGSZÖVETSÉG

Előző számunkban már tudósítottunk az evangélikus egyházak világszövetsége legfőbb vezető testületének, a *Tanácsnak* szeptember 24. és október 1. között Genfben tartott üléséről, a jövő nyári IX. Evangélikus Világyűlés (Hong-Kong) előkészítésére. Mivel a Lutheránus Világszövetség négy fő osztályát irányító *bizottságok* ülései és a Tanács ülésének *határozatai* már lapzártánk után történtek, ezért múltkori tudósításunkat most kiegészítjük az ülés második, befejező részének eseményeivel.

A *Teológiai Bizottság* háromnapos ülésén — érdekes viták és fontos javaslatok kíséretében — *dr. Viggo Mortensen* aarhusi dán teológiai professzor, a Teológiai Osztály igazgatója számolt be a LVSZ 1995. évi teológiai munkájáról. Megismerhettük a Világszövetség többéves, idén befejeződött nemzetközi konferencia-sorozatának eredményeit *az istentisztelet és a kultúra*, a helyi kontextus összefüggéseiről, főleg a „harmadik világ” gyüle-

kezeteinek életében. A múlt évben a LVSZ egyik fő teológiai témája volt az evangélikus-római katolikus dialógus a *megigazulás* kérdésében kialakult konszenzusról, valamint az *egyház-közösség (communio)* evangélikus értelmezése a világszövetség tagegyházaiban. A múlt év egyik legfontosabb teológiai főladata volt még a *Világszövetség félévszázados történetének nemzetközi teológiai együttműködéssel történő, 1993-ban megkezdett földolgozása*. Az angol és német nyelven megjelenő, ezt összegező nagy kötet a jövő évben jelenik meg, a félévszázados jubileum alkalmából.

A *Misszió és Fejlődés Bizottsága* az egyházak közötti együttműködés osztályának elvégzett munkáját és legújabb főladatait tekintette át. Ma itt a LVSZ *regionális központjainak* megteremtésén, az evangélikus tagegyházaknak a missziót és egymást segítő, közös aktivitásán, ennek főleg Afrikában és Ázsiában való megszervezésén van a hangsúly. A misszió és a gazdasági fejlődésben való részvétel szoros kapcsolatban állnak egymással a „harmadik világ” nélkülszög, szegény országaiban.

Az *Evangélikus Világszegély Bizottsága* a LVSZ kiterjedésében és anyagi vonatkozásaiban is legnagyobb munkaterületének múlt évi munkáját tekintette át és új főladatait vizsgálta meg, főleg Afrikában, Ázsiában és Közép-Amerikában. A világ 25 szegény országában fönntartott evangélikus nemzetközi segélyakciók emberek millióinak, éhezőknek, menekülteknek, betegeknek, katasztrófák áldozatainak a megsegítését fűrdőzték a tagegyházak sokmillió adományából, szerte a világon,

természetesen felekezeti vagy vallási hovatartozásra való tekintet nélkül. Az elmúlt évben már jól működött az ACT, az Egyházak Világtanácsa, a Lutheránus és a Református Világszövetségek segélyszervezeteinek szorosabb együttműködése, a háború- és katasztrófásújtotta országokban.

A negyedik bizottság, a *Főtítkárság Bizottsága*, egyfelől az Ökumenikus Ügyek Títkársága és a strasbourgi Evangélikus Ökumenikus Intézet tevékenységével, másfelől a nemzetközi kérdések és az emberi jogok hivatala főladataival, az egyházi világ-kommunikáció osztálya új tennivalóival, főleg etikai kérdéseivel, végül a Világszervezet pénzügyeivel foglalkozott, és kijelölte a legközelebbi időszak programját.

A *befejező két nap fontos határozatai* közül a legjelentősebb az volt, hogy több nagy tagegyház kívánságára az *Evangélikus Világszövetség és a Vatikán közös ökumenikus nyilatkozatát a megigazulás centrális teológiai kérdésében létrejött konszenzusról még további egyeztetésnek és szövegjavításoknak kell alávetni*. Ezért valószínű, hogy ez a két egyház viszonyára annyira fontos folyamat nem fejezhető be a következő nyári világyűlésig. Így a római katolikus egyház és a világ evangélikus egyházai közötti, azok közeledését elősegítő teológiai nyilatkozat és az egymást elítélő, történelmi nyilatkozatok visszavonása másfél évvel későbbre, 1998 végére halasztódik.

Bejelentették a Tanács ülésén, hogy elkészült a LVSZ IX. Világyűlése *Dokumentuma* a főtémáról és altémákról, a tagegyházak főlkészülésének segítésére. Két új alelnököt választottak *George*

Anderson, az Amerikai Evangélikus Egyház (ELCA) vezető püspöke és *Ján Valent* vajdasági evangélikus püspök (Kis-Jugoszlávia) személyében. Bejelentették azt is, hogy a LVSZ genfi világ-központjának munkatársi létszáma 126-ról (1980) mára 90-re csökkent, viszont jelentősen nőtt a világ más térségeiben.

Iwi de — ENI — epd-w

REFORMÁTUS VILÁGSZÖVETSÉG

Előző számunkban már tudósítottunk a Református Világszövetség vezető testületének augusztusban, Detmold városában tartott tanácskozásáról. A RVSZ negyedévi sajtótudósítójában (Update) érdekes cikk jelent meg *Jane Dempsey Douglass* princetoni professzornő, a Református Világszövetség elnöknője tollából ezzel a címmel: „Élet Debrecen után” (Life after Debrecen).

A tanulmány megállapítja: a RVSZ történetében az egyház világméretű misszióján és igehirdetésén belül a keresztyén egység és az emberiséggel való szolidaritás kérdései álltak a leginkább előtérben.

Utalva II. János Pál pápa legutóbbi egység-enciklikájára (Ut Unum Sint) és *Konrad Raiser* EVT-főtítkárra legújabb, nyári fölhívására egy jövő évezred-eleji ökumenikus egyházi világszinat előkészítése érdekében, ezt írja: „...itt az ideje, hogy kétez év után végre a szívünkre vegyük, hogy láthatóvá legyen az egész egyháznak Krisztusban való egysége”.

Ugyanakkor — írja — az egyházaknak mindenütt a világon segíteniük kell az emberek közötti szolidaritást, s ez kap külön hangsúlyt a jövő nyári, Debrecenben tartandó

világgyűlés témáiban. „Azt remélem — jelenti ki cikkében —, hogy már Debrecenben erőteljesen össze tudjuk kapcsolni munkánkban az emberi jogokat, a szociális és gazdasági igazságosságot, a békét és a teremtett világ integritásának megőrzését”.

Update 96/3.

*

A Református Világ-szövetség rendszeresen megjelenő teológiai folyóirata, a „Református Világ” (*Reformed World*) minden számában érdekes cikkeket közöl egy-egy időszerű témáról.

Márciusi száma az „Evangélium és kultúra” ma világszerte és minden egyházban sokat vitatott témájáról közöl tanulmányokat egy-egy kanadai, közelkeleti, keletázsiai és újjélandi teológus tollából. Az evangélium összeköti a világ keresztyéneit Krisztus egy népévé, egy nyájává a világban. A földrészek és népek különböző kulturái viszont tanúi Isten teremtett világa sokféleségének, végtelenül sokszínű gazdagságának. Mennyire más az európai, a hindu, a koreai vagy a maori (újjélandi) keresztyén gyülekezet istentisztelete, ugyanannak az evangéliumnak a fénykörében! A négy teológiai tanulmány rávilágít a kulturális sokszínűség Isten teremtéséből eredő gazdagságára, de a kulturális kontextus alkalmazásának határait is.

Az említett folyóirat júniusi száma nyolc fiatal keresztyént szólaltat meg — Új-Zélandról, Kubából, Magyarországról, Indiából, Libanonból, Mexikóból, Skóciából és az Amerikai Egyesült Államokból — a debreceni református világgyűlés központi témájáról: „Szakítsátok szét az igazságtalanság láncait!”. Mindegyik fia-

tal erre próbál válaszolni, mik „az igazságtalanság láncai” a saját hazájukban és társadalmukban? Mit tesz egyházuk és mit tesznek a hívő fiatalok az igazságtalanság elleni küzdelemben? Miben különbözik ma a fiatalok helyzete itt az előző nemzedékekétől? És mennyire veszi komolyan a fiatalok küzdelmét az igazságossáért a saját államuk, társadalmuk és egyházuk? A nyolc közölt tanulmány egyúttal előkészítő anyag is a debreceni világgyűlésre és az azt megelőző Református Ifjúsági Fórum munkájához.

Reformed World 96/1-2.

VATIKÁN

Szeptember 19-22. között Franciaországban tett látogatást II. János Pál pápa, Reims városában 200 ezer hívő előtt emlékezett meg Clovis francia királyról, aki 1500 évvel ezelőtt népét a keresztyénségre térítette. Fárasztó négynapos útja során, amely Párizsba is vezetett, fölhívta a római katolikus hívőket az ökumenizmus támogatására. Élesen elítélte az abortuszt. Hangsúlyozta, hogy az elvált házastársak is tagjai a hívők közösségének. A pápai látogatás tiltakozó demonstrációkat is kiváltott, főleg Párizsban. De a tömegkommunikáció csodálattal adózott a fárasztó, négynapos programnak a 76 éves és beteg pápa részéről, a szabad ég alatt tartott 25-40 perces igehirdetéseknél összesen mintegy 300 ezer hívő előtt.

ENI

A VILÁG EGYHÁZAI

NÉMETORSZÁG

Az Egyesült Német Evangélikus Egyház (VELKD) az idén a festői

szépségű, középkori északnémet Hanza-városban, Lüneburgban tartotta meg évi zsinati ülését október 19-23. között. A Zsinat a 10 német evangélikus tartományi egyház legfőbb tanácskozó és döntéshozó testülete. Elnökségét a 3 évenként választott vezetőpüspök és a zsinat világi elnöke (jelenleg egy bíró) alkotja. A Zsinat 6 éves időszakonként újra választva végzi teológiai, törvényalkotó és egyházkormányzati munkáját. Az idei ülés a II. világháború utáni 8. Zsinat 6. évi ülészaka volt. Az egyesült Németország 10 evangélikus tartományi egyházában mintegy 12 millió hívő él együtt, nem számítva ide az uniált (protestáns) tartományi egyházakban élő többi 10 millió evangélikust.

Az idei tanácskozás középpontjában három fő téma állt. A bevezető nagy előadásban D. Horst Hirschler hannoveri püspök, a VELKD jelenlegi vezető püspöke, tett részletes jelentést az elmúlt évről s egyúttal a most befejeződő 6 éves időszakról. Ismertette ennek legfontosabb igehirdetési és teológiai kérdéseit. Szólt a németországi ökumenikus helyzetről, az idei Luther-emlékév kapcsán a reformátor teológiájának mai aktualizálásáról, a pápa júniusi látogatásáról és a közeledő IX. Evangélikus Világgyűlés, valamint a kétezredik év legfontosabb kihívásairól.

A második fő téma („Catholica”) a római katolikus egyházhoz való viszony volt Németországban. H. CH. Knuth püspök a LVSZ és a Vatikán előkészületben lévő, megigazulásra vonatkozó konszenzus-nyilatkozata kérdésében kialakult dialógust ismertette. Szólt Luther mai, jó irányban meg-

változott értékeléséről a katolikus teológiában és ismertette a pápa nyáreleji, paderborni és berlini látogatásának fontos részeit.

A zsinati ülés igazi „csúcspontja” azonban dr. Gottfried Brakemeier brazil teológiai professzor, a Lutheránus Világszövetség elnöke, nagy előadása volt ezzel a címmel: „Evangélikus hitvallás és ökumenikus elkötelezettség”. Meggyőző érveléssel, teológiai érveléssel mutatta meg: a lutheri reformáció mélyen ökumenikus és a keresztyénség bibliai alapjainak, ugyanakkor egységének megőrzésére irányuló egyházi mozgalom volt. Ezért a lutheri reformáció mai követőinek is elől kell járniuk a világkeresztyénség, az egyházak és egyházcsaládok közötti látható egység kialakításában. A nagy hatást kiváltó előadást feszült érdeklődéssel hallgatta meg a zsinat és azt élénk teológiai vita követte. Hiszen ma ez az „első számú téma” az egyházak közötti eleven, világméretű dialógusban.

Az idei német evangélikus zsinat befejező napján nagy többséggel ismét Horst Hirschler püspököt választották meg az „egyházparlament” új ülészakára lelkes elnökké. A tanácskozáson hazai egyházunk mellett még húsz európai, észak- és dél-amerikai, ázsiai és afrikai evangélikus testvéregyház képviselője vett részt.

TÖRÖKORSZÁG

Bombarobbanás rázta meg szeptember 30-án, a reggeli órákban az Ökumenikus Patriarchátus konstantinápolyi központja épületét és jelentős károkat okozott a Szent György-katedrálisban. Bár személyi sérülés nem

történt, a bombamerénylet megdöbbenést váltott ki a döntő többségében iszlám országban és az egyházakban világszerte, megkérdőjelezve az ortodox keresztyénség szellemi központjának biztonságát az iszlám környezetben.

A patriarchátus isztambuli székhelye még arra az időre nyúlik vissza, amikor Bizánc, illetve Konstantinápoly volt a kelet-római birodalom fővárosa. A török hatóságok szerint a bombamerényletnek nem vallási, hanem politikai okai vannak és azt a Ciprus szigete körül kialakult, éles görög-török ellentétekkel hozzák kapcsolatba.

ENI

SZENTFÖLD

Jeruzsálem, a zsidók, keresztyének és mohamedánok szent városa, az idén ünnepli annak a háromezer éves évfordulóját hogy Dávid király elfoglalta és Izrael fővárosává tette a várost. Ma Jeruzsálemnek több mint félmillió lakosa van. A háromezer éves ősi város ebben az évben 12 kiállításon mutatja be múltját és jelenét. Köztük az egyik legérdekesebb ilyen kiállítás 500 gyermek rajzait és

festményeit állítja ki az egész világról. Ezek azt ábrázolják, hogyan képzelik maguk elé a gyermekek a szent várost, holott még sohasem jártak a Szentföldön.

epd-w

KANADA

A világ legnagyobb kiterjedésű anglikán egyházkerületében, amely a hatalmas északi ország sarki területeit, mintegy 3,9 millió négyzetkilométert jelent, megválasztották az első eszkimó püspököt Paul Idlout személyében. A 62 éves „inuk” (eszkimó) püspök előzőleg 13 éven keresztül szolgált a híres kanadai „hegyi rendőrség” kötelékében, míg teológiai tanulmányainak elvégzése után pappá szentelték. Egy másik püspöktársával és 29 lelkésszel együtt végzi szolgálatát 31 gyülekezet gondozásában, a ma 31 ezer lelket számláló inuk lakosság között, a hatalmas sarkvidéki területeken.

ENI

ARGENTÍNA

Az Argentínai Egyesült Evangélikus Egyház (IELU) nemrég adta ki spanyol nyelven *Luther írásait a nevelésről*. „Lehetetlen elgondolni a szociális átalakulás folyamatát — mondta Ricardo Veira, az egyházi nevelés titkára — ha azt nem kíséri a nevelés”. A kötet címe „Luther Márton pedagógiai írásai”.

lwi e

JAPÁN

Nincsenek misszionáriusai a Japán Evangélikus Egyháznak — jelenti a távolkeleti nagy szigetország kis evangélikus egyházának sajtószolgálatosa. Bár az egyház vezetése elhatározta, hogy 1998-ban *külmissziói szolgálatot* kezd valószínűleg a buddhista Thaiföldön, mindedig még nem volt jelentkező erre az egyházi szolgálatra.

Erős Vár

AUSZTRÁLIA

Mint már közöltük, elsőnek a világon Ausztrália egyik tartománya, az Északi Területek parla-

mentje törvénybe iktatta az „önkéntes euthanázia” gyakorlatának engedélyezését. Azóta már meg is történt az első „legális euthanázia”: egy évek óta rákbeteg férfi felesége és orvosa jelenlétében adta be magának a halálos mennyiségű gyógyszer-adagot.

Ausztrália valamennyi egyháza kivétel nélkül élesen elítélte a törvényben jóváhagyott euthanázia gyakorlatát. Sidney római katolikus kardinálisa, E. Clancy „Ausztrália szégyenének” nevezte az első „kegyes halál” esetét. Sidney anglikán érseke szerint az orvosok ezután már nem csak az emberi élet őrzői, hanem az új törvény alapján „legálisan ölhetnek is”. Melbourne anglikán érseke attól tart, hogy ez a törvény utat nyit majd súlyos betegek és az idős emberek gazdasági vagy kényelmi okokból való halálba küldése előtt.

Egyébként Ausztráliában nagy társadalmi mozgalom is indult az Északi Területek törvényének érvénytelenítésére, az ausztrál államszövetség parlamentjének döntésével.

ENI

Első kézből

Interjú Mayer Mihály pécsi megyéspüspökkel, akit az „Igazságosabb és testvériesebb világért” című püspökkari körlevél megjelenésével kapcsolatban kérdeztünk

L.P. – *Püspök Úr! A maga nemében egyedülálló a Magyar Katolikus Püspöki kar levele az „Igazságosabb és testvériesebb világért”.*

M.M. – Valóban. A püspöki karnak és a püspökkari bizottságoknak voltak korábban is nyilvánosságnak szánt dokumentumai, de ez a jelenlegi a legnagyobb horderejű. Az eddigi nyilatkozatok, szóltak a holocaustról, nevelésről, társadalmi kérdésekről stb. A püspöki kar most szükségét érezte, hogy az egyház a sekrestyénél nagyobb távlatokban szólaljon meg. Ennek egyik fő szorgalmazója volt a szegedi püspök, mögötte egy mélyen hívő tudós társaság segítette.

L.P. – *A körlevél kontextusa: magyarság a millecentenárium évében, két évvel a választások után és előtt.*

M.M. – Az egész körlevél hangneme erősen visszafogott, nincs benne semmi élesen fogalmazott kritika, de mindazok érthetnek belőle, akiknek érzékük van a finom megfogalmazásokhoz. Mély, bátor, elemző, kritikai észrevételeinket fogalmazza meg a körlevél, vizsgálva a mai magyar helyzetet, társadalmat, politikát, gazdaságot, kultúrát stb.

L.P. – *Amikor ez az interjú készül — október közepén*

— a magyar belpolitikai élet korrupciós botrányoktól hangos. A körlevél is szól a belpolitikai problémákról.

M.M. – A gazdasági helyzetről, a privatizáció ellentmondásairól és a társadalmat ingerlő jelenségekről szól a körlevél. Terjed a gátlástalanság, lobby-érdekek feszülnek egymással szemben. Reflektálva a mostani belpolitikai botrányokra : mélységesen tragikusnak érzem, hogy a médiát még mindig csak az érdekli, hogy kinek az érdekében áll kiborítani a dolgot. Az, hogy milyen erkölcsi törvények megsértése történt, arról nem beszél a média, minthogy a parlamenti pártok sem beszélnek erkölcsi dolgokról. Ez súlyos probléma.

L.P. – *Kiderül a dokumentumból, hogy az evangélium fényében végzi el vizsgálódásait a Római Katolikus Egyház hagyományainak figyelembevételével.*

M.M. – Valóban az evangélium fényében és az egyház társadalmi tanításának a tükrében próbál az egyház reflektálni a társadalmi történésekre. Ez visszanyúlók XIII. Leo pápa idejére, aki „Rerum novarum” enciklikájában akkor azt a meghökentető, majdnem botrányos megállapítást tette, hogy a munkásságnak joga van szabad szakszervezetekbe tömörülni, érdekeiket intézményesen képviselni. Ami a mostani körlevélben is fontos, hogy az egyház azt mondja, hogy kötelessége azok mellé állni, akik maguk nem tudnak szólni, akik maguk nem tudják érdekeiket érvényesíteni, akik a társadalom peremére szorulnak.

L.P. – *Hadd kérdezzem, Püspök Úr, hogy látja, mi ma Magyarországon a legnagyobb probléma? A körlevélben van szó társadalmi állapotokról, kultúráról, nevelésről, erkölcsi helyzetről, magánosításról, természeti környezetről, szociális feszültségekről stb... stb. Mi az első számú probléma?*

M.M. – Azt hiszem, hogy minden probléma előtt ott áll az a gyökérprobléma, amit említ a körlevél: Széttört, szétmorzsolták az erkölcsi normákat, szétbontották az erkölcsi értékeket és mindazt, ami valamikor szilárdnak, keresztény értéknek számított. Mindezeket az elmúlt évtizedekben olyannyira megkérdőjelezték, hogy a mostani társadalmi viszonyulásunkban állandóan arról hallok, hogy új értékeket kell keresni, nem találtuk meg a megfelelő értékeket, annyira megkérdőjelezték a hagyományos erkölcsi és szellemi értékeket, hogy sok ember szorongással gondol arra, hogy visszatekintsen a valamikori hagyományaira. A körlevél leszögezi, hogy egy demokratikus, egészséges társadalmat csak akkor tudunk építeni, ha az ember helyesen értelmezi önmagát. És ebben már nincs meg a társadalmi közmegegyezés, mert helyesen értelmezni magunkat azt jelenti, hogy elfogadom: Istentől teremtett lény vagyok, nem vagyok csupán biológiai produktum. A kérdés az, hogy a közös megelőzi-e személyes érdekeimet. A szolidaritás jelent-e valamit, a felebaráti szeretetnek van-e jelentősége? Ha azt mondom, hogy szubszidiaritás, ha egy szülő neveli a gyermekét, felülről neveli, de alulról növekszik, a társadalomban is kérdés, kialakulhatnak-e autonóm közösségek, építve az egész társadalmat? A körlevél is említi az utóbbi időben tapasztalt központosítást. Például Baranyában négy éve a kis faluk szép fejlődésnek indultak önkormányzataik vezetésével (gáz-víz-csatorna programok stb.) ezeket a közösségeket kormányzati eszközökkel szinte megfojtják az utóbbi két évben.

L.P. – *Minden, ami eddig elhangzott az egyház prófétai szolgálatáról szól. Rámutatni mi a bűn, helyes irányt mutatni.*

M.M. – Azt szoktuk mondani, hogy az egyháznak a feladata a papi, tanítói és kormányzói feladat. A papi, tanítói szolgálat prófétai jellegű, a kormányzói azt jelenti, hogy összefogjuk az embereket. Nagyon irritál, ha olyan megfogalmazásokat hallok, hogy az egyház ki akarja venni a részét a társadalom építéséből, mintha az egyház tagjai nem lennének a társadalom tagjai. Tudomásul kell venni, hogy a társadalom tagjai túlnyomó részben megkeresztelt keresztények, ezért az egyház nyugodtan szólaljon meg társadalmi kérdésekben is.

L.P. – *Ha az ember tud a sorok között olvasni, akkor észre kell venni, hogy nagyon komoly kritika fogalmazódik meg a körlevélben az éppen hatalmonlévőkkel szemben... Központosítás, elvonások, társadalmi igazságosság... stb. Mit szólna a Püspök Úr, ha a körlevél által képviselt eszmék egyik, vagy másik párt programjából köszönnének vissza? Ne felejtjük el, két év múlva Magyarországon választások lesznek.*

M.M. – Úgy gondolom, ha nem a szólamok szintjén jelenne meg a pártok programjában a körlevél elemzése, az pozitív lenne. A kérdés az, hogy a pártok önmagukra vonatkoztatva is ki mernék-e mondani a körlevél következtetéseit, nem címkeként, hanem tartalomként. De ha bármelyik párt csak címkeként használná a dokumentumot, az akkor visszaélné ezzel a körlevéllel. Azt azonban nem gondolnám, hogy pártprogrammá válhatna a körlevél, vagy egyes részei, ugyanis a körlevél mögött ott van az egyház és az egyház szociális tanítása. A római katolikus egyház számos dokumentuma, enciklikái oly nagy mértékben speciálisak, hogy nem kisajátítható pártprogramok számára, ugyanis a keresztény ember felelősségéről, erkölcsiségéről szólnak alapvetően. Ha igazságosabb és testvériesebb világot akarunk felépíteni, akkor össze kell fognunk minden keresztény és jó szándékú emberrel, ne felejtjük el, hogy a társadalom tagjainak túlnyomó része keresztény és jó szándékú ember, még ha botladozó is. Össze kell fognunk a jövő érdekében.

L.P. – *A körlevél kifejezetten nem írja, de minden keresztény és jóakarátú ember megszólításban én benne értem a magyarországi evangélikus egyházat is, tehát a dokumentum ökumenikus nyitottságú.*

M.M. – Én elsősorban a keresztény egyházakat értem a legközelebbi megszólítottak és a jószándékúak alatt. Elsősorban a pre-evangelizált embereket gondolom megszólítottaknak.

L.P. – *Mit vár Püspök Úr szerint a római katolikus egyház ettől a körlevéltől? Milyen utóélete lesz?*

M.M. – A segítségnyújtás gesztusát akartuk felmutatni a kereső emberek számára, hogy azokat az irányvonalakat, amelyet az egyház az evangélium fényében meglelt, megosszuk, továbbgondolkodásra készítsünk, ne csak önző érdekek vezéreljenek sokakat. A segítségnyújtásban mások segítségére is számítnak!

L.P. – *A körlevelet olvasva, két dologra lettem figyelmes. Az egyik hatalmas szellemi potenciált jelent a szerzőgárda okos, pontos következtetéseivel. A másik a*

nyelvezet üdítően egyszerű, világos, a legbonyolultabb összefüggéseket is érthetően magyarul, a legegyszerűbb ember számára is hozzáférhetően hozza. Kiknek íródott a körlevél? Szaktudósoknak, politikusoknak, vagy az utca emberének?

M.M. – Az egyházi szolgálatnak az egyik legnagyobb kihívása az, hogy a mondandónkat követhető módon közöljük az emberekkel. A prédikáló papok nagyon jól tudják, hogy milyen nehéz ennek a közvetlenségnek

megfelelni. Azok a szaktudósok, akik részt vettek ennek a körlevélnek a megfogalmazásában, otthonosan mozognak a tudományukban. Nagy tudás birtokában lehet egyszerűen és közérthetően fogalmazni. Ezért merem remélni, hogy a társadalom széles rétegeihez eljut a körlevél, további gondolatokat gerjeszt, az igazságosabb és testvériesebb világ építéséért.

Varsányi Ferenc

Rudolf Bultmann: Jézus Krisztus és a mitológia című könyve magyarul

1996. március 18-án — teológiai hallgatók és tanárok — megalakítottuk a Teológiai Irodalmi Egyesületet. Az egyesület elsősorban olyan idegen nyelvű teológiai irodalom fordításának megismertetésével, kiadásával szeretne foglalkozni, amelyeket — mint teológiát tanulók, illetve tanítók, a lelkeszi szolgálatra készülők, illetve készítők — fontosnak tartunk ahhoz, hogy a Teológián folyó képzés minél szélesebb látókörű, igényesebb lehessen.

Persze sok mindent lehetne felsorolni, hogy mi lenne szükséges ahhoz, hogy a Teológiáról kikerülő fiatal lelkészek teológiailag képzetebbek, a társadalom és gyülekezeteink által felvetett kérdések meghallására érzékenyebbek legyenek. Természetesen az első és legfontosabb feltétel a hit tisztasága, bátorsága. De vannak más feltételek is, amelyek előteremtése sokkal inkább a mi felelősségünk.

A II. világháború után a nyugati teológia képes volt megújulni, és feldolgozni azt a sokkot, amit a hatalmas méretű pusztítás okozott. Voltak persze túlkapasok, téves mellékvágányok is, maradtak megválaszolatlan kérdések. De mégis talált olyan utat a teológia, amely nemcsak egy szűk kör — a teológusok és lelkészek — útjává lett, hanem sokkal szélesebb körben vetette fel kérdéseit, kereste ezekre a válaszokat. Gondoljunk csak arra, hogy Bultmann mitológiátlanítási koncepciója az egész német értelmiségben reakciókat váltott ki, vitáztak róla, viszonyultak hozzá.

És mi volt nálunk a diakóniai teológiával? Készen voltak a kérdések — egy szűk réteg kérdései —, és készen voltak a válaszok — szintén egy szűk réteg válaszai. Ezek a kérdéseken és válaszokon kívül nem volt másnak létjogosultsága. Ezzel éppen azt veszítette el teológiánk, ami a teológiában a legfontosabb: az őszinte, egzisztenciális párbeszédet, gyakran vívódást a teológus és Isten közt, a teológus és környezete közt. Adott volt a válasz... elfelejtettünk érzékenyen, őszintén kérdezni.

Nem jelentettek meg nálunk olyan könyvek, tanulmányok, amelyek kihívták volna a teológusokat a „kész” világából, nem alakulhatott ki nyílt vita egyes kérdésekről. S lassan oda jutottunk, hogy már nem tudunk nyíltan, előítéletek nélkül párbeszédet folytatni egymással. Görgetjük magunk előtt a közelmúlt egyháztörténetének eseményeit, és ezek átjárhatatlan falat építenek teológus és teológus, lelkész és lelkész, egyház és környezete közé. A múlt sérelmei, előítéletek

miatt meghasonlunk önmagunkkal. Tudjuk, mit mondott Jézus a meghasonlásról.

Ennek a feloldása elsősorban a megbocsátásban rejtezik, de meg kell tanulnunk valahogy másképpen elhordozni egymás gondolatait, problémáit, személyét, mint ahogy eddig tettük. Ebben szeretne segíteni az egyesület azzal, hogy megjelentet olyan műveket, amelyekkel vitázni kell, amelyekhez őszintén viszonyulni kell.

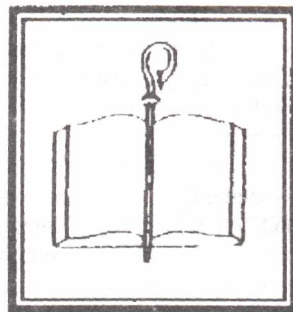
Talán jó példa e célok szemléltetésére az első könyv, amelyet megjelentettünk: Rudolf Bultmann: Jézus Krisztus és a mitológia. Az idősebb lelkészgeneráció előtt nem ismeretlen a mitológiátlanítás bultmanni problémája. De a fiatalabb generáció csak másodkézből ismeri Bultmann kérdéseit, válaszait. Nem egyetérteni akarunk vele, csak őszintén, előítéletektől mentesen vitatkozni vele és egymással, kérdezni és a válaszokat Istennél megtalálni.

Kendeh-Kirchknopf Péter

Dürer: Mária bepólyált gyermekével – 1520.

Lelkész—szemmel

Kényszer-konvergencia, vagy a Szentlélek csodája?

(Összehasonlító könyvrecenzió)

Két könyvet tartok a kezemben: *Molnár Tamás — Filozófusok Istene* (Európa Könyvkiadó Budapest, 1996) és *Francis A. Schaeffer — Aki VAN* (HARMAT Budapest, 1996) című munkáit. Teljesen különböző megközelítésben, de mindkettő ugyanarról a dolgról szól. Utólag ahhoz hasonlíthatnám olvasmányélményeimet, mintha egy kénköves gázoktól bugyogó bűzös mocsár mellett járva, váratlanul forrásvízre bukkanna a vándor. Persze lehetnek finnyás utazók, akik előítéleteiktől és fráziskészletüktől szabadulni képtelen lévén, maradnak inkább a dohos kulacsukban lötyögő maradék állott víznél. Engem is megkísértett a gondolat, hogy félretegyem őket, amikor beleütköztem a szerzők saját előítéleteibe, sablonjaiba. Mert hát hogyanne irritálna egy evangélikus lelkeszt egy ilyen mondat: „*az emberiség felemelkedése, mely apoteózisban végződik, melyhez a német gondolkodók egész sora tört utat, kezdve Luthertől Schleiermacheren át Feuerbachig és Straussig.*”¹ És ki ne érezné annak a gondolatnak a hallgatóságos konszenzuson alapuló sablonosságát, miszerint a „modern” ember istentagadó egzisztencializmusát mindenestül Kierkegaard nyakába varrják?² Most mégis örülök annak, hogy átvergődtem a skandallumokon, és így túltekinthetek az Amerikában élő magyar filozófus — sorai közül kikandikáló — tomizmusán, s ugyanígy a — kissé esetlen magyarítással „evangélikál”-nak titulálható — Schaeffer neo-protestáns orthodoxiáján. Mindketten ugyanis — anélkül, hogy összebeszéltek volna — a *transzcendens* és *személyes* Isten fogalmához jutnak el.

Mi ebben a különös? — kérdezhetné valaki. Milyen más Isten létezik? Vagy? hogyan lehet Istenről egyáltalán másképp beszélni? Molnár Tamás a filozófia örök tárgyának — ti. az „istenkérdésnek” bemutatásával írja le az ember önistenítésének történetét, Schaeffer pedig a keresztyén apologetika és misszió szemszögéből látatja a kinyilatkoztatás Istenének kiszorulását a huszadik század emberének gondolkodásából.

Molnár Tamás az istenkérdés kapcsán három álláspontot válasz fel, amelyek örökké visszatérő motívumok a bölcsélet történetében. Az elsőt leginkább a természeti népek vallási képzeivel lehet leírni, ahol az *elérhetetlenül távoli isten*³ gyakorlatilag nem játszik szerepet a mindennapokban, így imádatuk tárgyát a mítoszok szereplői és a démiurgoszok képezik. Ugyanezen istenképnek továbbélése figyelhető meg a misztériumvallásokban, a gnózisban, ahol azonban már

kapcsolópontként szerepel a pneuma fogalma. Innen eredeztethető mindenfajta dualizmus, amely az immanens világot gonosznak, alacsonyabb rendűnek láttatja, a „anyagba ragadt” ember számára elérhetetlen pneumatikus létezéssel szemben. A szerző — első olvasásra sajátosnak tűnő logikával — erre a fonálra fűzi fel Spinoza „*deus sive natura*”-ját is. Ezt azonban érthetővé teszi az a következtetés, hogy a pantheista szerint az ember éppolyan magányos és Isten nélkül való a világban, mint az elérhetetlenül távoli Isten képzelete szerint.

Az istenkérdés megoldására irányuló második kísérletnek⁴ a *bennünk lakó Isten* képzetének immanentizmusát jelöli meg a szerző. Itt elsősorban a brahmanizmus és a középkori misztika kínálkozik szemléletes példának. E fölfogás szerint nincs lényegi különbözőség az isteni és az emberi természet között. Istent önmagunkban kell megtalálni, sőt, kellő következetességgel némely misztikusok annak kimondására is felbátorodtak, hogy Isten csak annyiban létezik, amennyiben én, az ember azonos vagyok vele.⁵ Molnár Tamás ezt követően felhívja a figyelmet arra, hogy „mindkét esetben az ember dicsősége kerül előtérbe: az első esetben az ember a legmagasabb rendű szellemi lény; a második esetben a panenhenikus valóság kiváltságos része”.⁶ Az első két megközelítés tehát, minden látszólagos különbözőségük ellenére is, egy tőről fakad, mint azt a szerző le is szögezi fejtegetései kezdetén: „minden bizonnyal ugyanaz a lélektani hatás „számúzi” Istent az emberi cselekvés világából, mint amely felelős... Istennek a pneumá-ban való feloldásáért.”⁷

Mindezek után nem nehéz fölfedezni e gondolatokat korunk teológiájának tétova kísérletezgetéseiben, amelyekkel megpróbálják megszólítani az általuk ismertnek föltételezett „modern” embert, ám sokszor nem jutnak tovább a sarokba szorítotttság érzetéből fakadó — mind több és mind elfogadhatatlanabb kompromisszumokkal járó — apologetizáláson.

Égészen mást ért apológia alatt az „Aki VAN” szerzője, Francis A. Schaeffer: „*A keresztyéneknek bele kell vetniük magukat a világba, hogy tanúságot tegyenek és a világ sója legyenek, nem élhetnek elsáncolt erődítményekben*”.⁸ Schaeffer a Molnár Tamás által filozófiatörténeti úton megközelített problémát a legújabb kori ember gondolkodásában végbement változásként: a korábbi közmegegyezésen alapuló gondolati paradigmák

felbomlásaként írja le. Melyek ezek? Schaeffer szerint az abszolútumok — mind a létezés, mind a tudás, mind a moralitás terén történő — előfeltevése, és a formális logika antitézisei.

E felbomlási és elidegenedési folyamatot a filozófiában, a művészetben, a zenében, majd az általános kultúrában történt térhódítása útján mutatja be. Megkapó empátiával fordul az általunk értelmezhetetlen — sokak által egyszerűen elutasított „szubkultúrának” nevezhető — huszadik századi művészet felé. Érti a magára maradt, talajtvesztett ember halálsikolyát. Némi ellentmondást találunk abban a gondolatmenetében, mely egyik oldalról hangsúlyozza, hogy az ateisták részéről romantikus és logikátlan alapmagatartás volt, hogy korábban elfogadták a fentebb említett előfeltevéseket⁹, ugyanakkor a paradigmaváltást követően kialakult „modern ember” bomlástermékeit (az egzisztencialista filozófiától a dadaizmuson át az abszurd színházig) mégis a korszellemnek tulajdonítja, amelytől tisztán meg kell őriznünk magunkat.¹⁰ A szerző helyében nagyobb hangsúlyt adnék annak a megállapításnak, hogy ti. *valóban abszurd világban élünk*, s hogy a disszonancia, amely a kultúrából árad, nem elsőrenden ok, hanem okozat: nem a világ abszurdításának forrása, hanem reflexió. Egy abszurd világban pedig nem elegendő, sőt, nem adekvát magatartás az igazság ismeretében, ha csupán belekiáltjuk a káoszba a harmóniát. Esztétikai és etikai szempontból is kérdéseket vet föl az Izsák feláldozására adott parancs. Ha nem Istenről van szó, akkor a végkifejlet ismeretében is csupán egy megbocsáthatatlanul ízléstelen tréfát kellene látnunk benne. Hasonlóképpen áll a helyzet Jeremiás és a romokban heverő Jeruzsálem esetében. Isten a darabokra tört világban az önmagától elidegenedett ember számára nem monologizál, hanem részesedik és részletet. Egyébként e tekintetben Schaeffer már teljesen következetes, és éppen azért marasztalja el a teológiát, hogy eme — sajnos, vagy hál’Istennek (?) — egyre nyilvánvalóbbá váló felbomlásban ahelyett, hogy mandátumának megfelelően részesedne a világ dolgaiban és részletné a világot Isten üzenetében, szolgálaián kullog a kétségbeesés vonala alá került tudomány, művészet, filozófia mögött. Eközben — és Schaeffer erről sem feledkezett meg! — a magát evangéliumának mondó keresztyénség pedig antiintellektuális, perfekcionista rajongássá silányul.

*

A szerzők segítségével végzett vázlatos helyzetelemzést követően ideje rátérni a megoldás ismertetésére, amelyben bámulatos módon mindketten egy ponthoz érnek el — mint az elején említettem: a transzcendens és személyes Istenhez, a kinyilatkoztatás Istenéhez.

A címben fölített kérdésem arra kíván utalni, vajon ez az egyre örültebb szellemi és erkölcsi zűrzavar *üzte, hajtotta* a teljesen más irányból érkező, és más alapokon álló gondolkodókat a Krisztushoz, vagy annak a csodának lehetünk tanúi itt is, hogy a minket kereső Isten a ricsajon át is megszólal csendesen, vigasztalón — olyan emberek ajka, tolla nyomán, akik egyébként tévedhetnek, esetenként következtelnek is.

Az elérhetetlenül távoli, vagy a bennünk élő istenről Molnár Tamás arra az Istenre irányítja a figyelmet, aki valóban túl van az emberi megismerés határán, de a — nem korlátlan képességű és létében is korlátok közé szorított — teremtményember számára biztosítja a tudás érvényességét.¹¹ A szerző arra is rámutat, hogy miért

vonzóbb a gondolkodók számára az istenkérdés első kettőként ismertetett megoldási kísérlete. Azért, mert *közvetetlen* tudásra törekszenek, és nem szívesen fogadják el alávettességüket, töredékességüket. Ennek következtében az ember magára marad, és kétségbeesetten keresi a fogódzót. Az istenkérdés a filozófiában tehát elsőrenden az Isten fogalom *kiiktatásának* kísérlete. Ezt koronázta meg — mintegy — a marxizmus, amikor Hegelt még ráadásul a „feje tetejéről a talpára is állította”, így a történelmi szükségyszerűséget beteljesítve, önmagára ismerő szellem — hogy ne mondjam isten — nem más lett, mint maga az ember. Ugyanez elmondható vallásos terminológiával is, csupán ahol *személytelen abszolútumot* gondolunk, oda be kell helyettesíteni az *Isten* szót, a *bennünk élő világlélek* helyett illő a „Jézus”, vagy a „Krisztus” kifejezések használata, és máris kész a fából vaskarika. Ha pedig még elutasító fanyalgásra is képes a gondolkodásmód a segélykiáltássá torzult kultúra irányában, akkor teljesen szalonképes lehet.

Ennek ellenpéldája a két említett szerző, Molnár Tamás és Francis A. Schaeffer. Molnár Tamás a tartalom nélkülivé és kifejezhetetlenné váló filozófia megmentéséért szállt síkra, s jutott el — itt már Luthert pozitív értelemben idézve! — a *Deus absconditus* — *Deus revelatus* Krisztusban közölt csodájához, hogy az önmaga korlátaival tisztába jövő ember újra talajt érezhessen a lába alatt, amikor önmagáról, a világról és Istenről gondolkodik.¹² Schaeffer pedig valódi reformatori szenvedéllyel és a hit bizonyosságával fordul az identitását vesztett — mind történelmi, mind mozgalmi — keresztyénség felé, a világhoz pedig mély beleérzéssel és minden fensőségesebb igazság-birtoklást nélkülöző szeretettel.

Két könyvet tartok a kezemben. Két „konzervatív” szellemiségű könyvet. Végtelen, mindenható Istenről van szó bennük, aki mégis személyes, sőt, megbotrántozhatóan antropomorf. Olyan Istenről, aki nem azonos a világgal, de teremtője annak, beleértve az embert is. Olyan Istenről, aki saját képmására alkotta az embert, de mégsem azonos vele. Olyan Istenről, aki szívén viseli az ember sorsát, és hatékonyan beleszól annak alakításába, sőt, célt, értelmet ad — az egyébként korlátok közé rendezett — létezésnek. Olyan Istenről, aki VAN, aki ránk talált, és megbízott minket azzal, hogy szeretetével megszólítsuk a tőle elfordult világot.

*

Nem ismertetni akartam a könyveket — erre nem is vagyok alkalmas, és a terjedelem sem teszi lehetővé. Az érdeklődést szerettem volna felkelteni, remélve a további gondolkodást. Ajánlom tehát elolvasásra és megvitatásra Molnár Tamás — Filozófusok Istene és Francis A. Schaeffer — Aki VAN című művét. Ez utóbbihoz egyébként dr. Szűcs Ferenc írt tiszteletteljesen kritikus utószót.

Bartha István

JEGYZETEK

¹ Molnár i.m. 160.

² Schaeffer i.m. 20.kk

³ Molnár i.m. 30.kk

⁴ Molnár i.m. 66.kk

⁵ Molnár i.m. 87. o. Eckhartot idézve

⁶ Molnár i.m. 91. o.

⁷ Molnár i.m. 38. o.

⁸ Schaeffer i.m. 190. o.

⁹ Schaeffer i.m. 10. o.

¹⁰ Schaeffer i.m. 43. o.

¹¹ Molnár i.m. 107. o.

¹² Molnár i.m. 316. o.

Könyvajánló D. Bonhoeffer: Követés című művéhez

Páratlanul tiszta, evangéliumi mű a Sajtóosztály kiadásában megjelent könyv. Ez fogalmazódott meg bennem már a mű eredeti német változatának olvasása során is. Stílusa messzemenően megfelel a mondanivalónak. Magával ragadó, de sosem a karizmatikusan túlaradó, vagy a rajongóan lelkesítő, a manapság keresztyén könyvesboltokban könnyen hozzáférhető irodalom módján. Határozott hangvétele nem emberi rigorozitációból fakad. A szerző tisztában van azzal: az emberi megkötések, kategorikusan fogalmazott parancsol, követelések csak visszariasztóan hatnak. A könyvből az *isteni* radikalizmus hangja hallható, Urunk maximális igénye szólal meg ismét velünk kapcsolatban. Bonhoeffer nem titkolta a motivációt, mely e műve megírására sarkallta: úgy tapasztalta, nem követjük igazán Krisztust, eltávolodóban vagyunk Tőle, már (vagy még) nem olyan a viszonyunk Hozzá, amilyennek lennie kellene. A keresztyén élete nélkülözi a kellő odaadást, tettekeszséget, áldozatvállalást, horizontális síkon megmutakozó hiányosságaink a vertikálisból erednek! Figyelemfelkeltő írás, mely sosem válik egyhangúvá, vagy unalmassá, hiszen itt rólunk van szó! Együttgondolkodásra és számvetésre készítet — valószínűleg ez is magyarázza 1937 óta töretlen népszerűségét és nagy hatását az egész világon. Nem illethetjük azzal a váddal, hogy dogmatikusan fejtegető, egyoldalúan feddő, vagy tanító mű lenne, mely az észérvekre apellál, illetve csupán egy újabb kommentár lenne a Hegyi Beszédhez. Egészét tekintve a lutheri tradíció vonalában áll: az Ige az, mellyel érvel, melyből minket meggyőzni akar. Az olvasó tudatában lehet annak: itt nem különleges szempontok alapján történt az igék közötti válogatás; a Szentírásón belüli összefüggésekre derül fény!

Egyaránt szól a Krisztus útjának elején járóknak, s a régen szolgálatban levőknek. Az első csoportba tartozók arra a kérdésre kapnak választ: mit is jelent keresztyénnek, azaz Krisztus követőjének lenni. Mire is hívtunk el, mitől másabb egy hívő élete a nem hívőétől, mi adja a többletet? A második csoportba tartozókat újra Krisztushoz vezet. Ők azok, akik a megfáradtság, megterheltség, megszokás, rutin, hétköznapi gondok közepette talán már lazábban kötődnek az Úr Jézushoz. Akik sokat élnek meg, és lehet, hogy mégis számtalan félreértés övezi a keresztyén életről alkotott felfogásukat. Mindenkinek világos útmutatással kíván szolgálni Bonhoeffer, természetesen az ige bölcsességével felvértezten, melynek ugyanúgy nem tulajdonít félreérthetőséget, mint Luther tette.

Isten igéje egyértelmű és világos, ha azt engedelmesen hallgatjuk, és megtartjuk. Az első félreértés ezzel máris tisztázódott: a hívő engedelmesen cselekszik. A keresztyén lét nem szemlélődő, meditatív életmód: a szív bizalmához a kezek bizonyágtétele is szervesen hozzátartozik. Egyik sem választható el a másiktól, a követésnek láthatóvá kell lennie! Nem elég a kegyes szólamok hangoztatása, tetteinken kell leolvasható legyen, kihez is tartozunk! (Aki valamelyest is ismeri a szerző életét, tudja, itt valóban nem pusztá teóriáról van szó.)

Sokat hallott fogalmak az „olcsó” és „drága” kegyelem. Ellenfeleink is gyakorta szemünkre vetik: az ingyen osztogatott bűnbocsánatból élünk, bűnbánatunkat követő életfolytatásunk azonban semmivel sem jobb az előzőnél. Ha így lenne, nem részesültünk az igazi kegyelemben, hiszen annak következménye a követés, amely Urunk iránti hálából cselekszik, s felelősséggel jár.

Nemcsak a kényelmesség, hanem a nem igazi hit leleplezése is az a kijelentés, hogy gyülekezet nélkül is lehet hívő életet folytatni. Bonhoeffer rámutat: nem egyéni megszentelődésről van szó, a Krisztus-követő élet közösségi élet. Az egyház Krisztus teste, aki ezt nem veszi komolyan, nem csupán a hitben együvé tartozóktól — testvérektől — választja el magát, hanem az Élő Úrtól is elszakad.

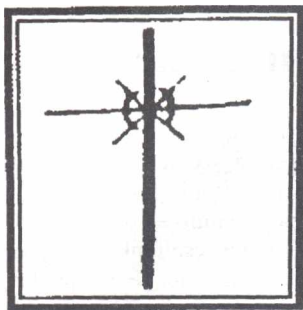
Napjainkban gyakoriak a különböző vallások képviselői közötti párbeszéd, sőt a pluralizmus is egyre nagyobb teret hódít. A könyv határozott állásfoglalást ad: Krisztus mellett nem lehet senki másnak igénye az életünkre, egyedül Általa, Benne van az üdvösség!

Számtalan szekta, rajongó irányzat szerez magának tagokat azzal, hogy egy boldogságtól duzzadó, örök örömmel, harmonikus földi élettel kecsegtető képet fest a követésről. Ezzel szemben ismét a valóság helyes látására figyelmeztet a szerző. A keresztyén élet nem győzelmi menet, ahhoz a szenvedés és a harcok is hozzátartoznak. A Krisztus-követő szembe kell nézzen számtalan kihívással, sőt nem titkolt, hogy nehézségei is lesznek helyzetéből adódóan. Mivel ebben a világban él, de nem annak alávetetten — nem barátkozhat azzal, mégis a világért való szeretetben megnyilvánuló szolgálat a feladata. Ott kell kitűnnie másságának, hogy ő mégsem a világhoz tartozik. Élete minden napján a bűnnel kell felvennie a harcot, de a bűnösök szolgálatára kell legyen.

A XX. század embere számára a siker igen fontos tényező. Vágyunk arra, hogy elismertek legyünk, ambiciózusnak lenni szinte egyet jelent az igényességgel. Egy bizonyos karriert szeretnénk befutni, megpróbáljuk „megvalósítani önmagunkat”. A Krisztus-követő azonban lemond minden saját érdeméről, és mindent Ura szolgálatában tesz. Vállalja a megalázottságot, jogfosztottságot, kigúnyolást is akár. Élete nem lehet semmivel másabb, vagy különb mint Uráé, Akinek követésében áll: Őt kell „utánoznia”. Fizetsége ezért messze túl fogja szárnyalni a maga jövőjét építő társaiét, s már itt a Földön boldognak nevezetik.

Talán meglepően hat, hogy egy ötödéves teológiai hallgató tollából származik egy ilyen hatalmas horderejű könyv ajánlása. Ezért először vonakodtam e feladatot teljesíteni, majd mégis tisztelettel fogadtam el a felkérést. Indoklásul elegendő talán, hogy a következő év januárjában benyújtandó diplomamunkám témája „Kompromisszum és radikalizmus Krisztus követésében”, melyben különös tekintettel történik a vizsgálódás Dietrich Bonhoeffer életére és Nachfolger című könyvére vonatkozólag.

Skorka Katalin

Tanít az egyháztörténet

D. SZEBIK IMRE:

Kis János püspök-lelkész élete és szolgálata (1770–1846)

„Sok szép örömök boldogítottak, s azokat a visszaemlékezés által újra akarom élvezni. Számos tapasztalásaim voltak, s azoknak közlése által egynek vagy másnak kívánok használni... Botlásaim, tévelygésem, hibáim ... megvallása által szándékozom egyebeket hasonlók elkerülésére inteni.” E néhány önvallomásként is értékelhető személyes hangvételi mondat jelzi, ki volt Kis János, akire ma emlékezünk halála 150. évfordulóján.

1770. szept. 22-én született az akkor Sopron vármegyei Szent-András (ma: Rábaszentandrás) helységben. Szülei Festetics gróf jobbágypai voltak. Atyja Kis Sándor, édesanyja Pálfi Judit. Utóbbi szilsárhányi születésű. Megkapóan meleg hangon ír édesapja és testvére közös gazdálkodásáról és békességben, tisztességben folytatott, egy házban eltöltött életéről, miután nagybátyja nem alapított családot.

Tíz esztendősen Tétre jár iskolába. Majd pedig Vadosfán folytatja a betűvetés elsajátítását. Az újmalmosoki lelkész biztatására Sopronba kerül, az ősi líceum falai közé. Itt eltöltött éveinek eseményei ismertek előttünk az előző előadásból.

Külföldi teológiai tanulmányait Göttingában és Jénában végezte. Mielőtt erre sor kerülhetett volna, Németh László barátjával bejárta a történelmi Magyarországon északi részének jelesebb városait, s nevesebb papjait felkereste azzal a szándékkal, hogy azok s gyülekezeteik kellő anyagi támogatásban részesítsék teológiai tanulmányai külföldi költségeinek biztosítása végett. A lovas kocsin megtett hosszú út élménytelisége is sejteti, minő emberismeretre tett szert az ifjú. Ugyanakkor feltűnő kapcsolatteremtő készsége, ügyének kedvező előterjesztése, és a rendkívül eredményes gyűjtés. E sajátos tevékenységet akkor albizálásnak nevezték.

Kis Jánosnak már ekkor jó neve volt egyházi és irodalmi körökben, mivel első alkotásai maturandus korában napvilágot láttak, s tehetségét műveiben látták felcsillanni. Köztük Rát Mátyás győri lelkész, a szeszélyes természetű, de igen sok talentummal megáldott szerkesztő, az első magyaryelvű újság, a

Magyar Hírmondó kiadója, aki látogatásukkor Kis Jánost vasárnapi ebédre invitálta asztalához. Kis János a felvilágosodás eszmei áramlatai közepette válik teológussá, s érik az egyház szolgálatára. A szabadság, egyenlőség, testvériség eszméi meghódítják Európát. A magyarság pedig ekkor eszmél — mint a tinédzser ifjú — nemzeti öntudatára, s válik nyelvében és gondolkodásában önállóvá.

Kis János egyetemi tanulmányait széleskörű érdeklődés jellemzi. Az akkori Európa egyik legmagasabb szellemi szintjén álló universitáson nemcsak teológiai disciplinákat hallgat, hanem a klasszikus költészet, az irodalom és történelem, valamint a keleti és modern nyelvek egyaránt szerepelnek órarendjében. Vele egyidőben nem kevesebb, mint húsz magyar ifjú — az ő kifejezésével élve — csinósítja elméjét — a tudományokban való elmélyülés által. Őszinte baráti szálak fűzik Németh Lászlóhoz, a 36 évesen elhunyt tudós győri rektorhoz. Jénai útja idején veszi fel a kapcsolatot a magyar nyelvújítás koronázatlan királyával, Kazinczy Ferencsel. Így versel barátságukról:

*Felejtethetlen nap, édes emlékezet,
Melyen a legelső baráti nevezet
Tőled hozzám repült.*

A századfordulót — életkorának idejét — nagy időkként éli meg, amelyért nem kell soha szégyenkeznie:

*Idvezlég, nagy század, emeld fel fejedet,
Nem borítja homály soha szép fényedet...
Te is oly tündöklő sugárt vegyítettél,
Mellyel nagy jóltévő s halhatatlan lettél.”*

(Kis János versei III. k. 52. o.)

Külföldi tanulmányai végeztével őszintén megvallja, hogy zavarta őt a világban található sok nyomorúság, éhség, háború, tisztességes emberek méltatlan sorsa, gonoszok jó előmenetele. Himnuszt ír a bölcsességhez a szerelmes elfogult érzelmeivel s esengő vágyakozásával:

*Oh! szívemnek szentséges bálványa,
 Hol van, hol van örökös helyed?
 Mért hogy lelkem, úgy amint kívánja,
 Nem multhat itt alant veled?...
 De ha szívem legszebb lángozatja
 Feléd lobog hajnal jöttével,
 Ha lelkem legtitkosabb mozdulatja
 Téged sóhajt nap lementével,
 Jöjj kegyes, oh jöjj zephir szárnyakon
 Neked szentelt rejtek helyembe,
 S nagy leczkéid mennyei hangokon
 Ejjélkint sugald fülembel!*
 (Kis János versei I. kötet 25–26. o.)

Talán nem túlzás retrospektív módon állítani, hogy aki ily mértékben vágyódik a bölcsesség ajándéka után — amelynek kezdete az Isten félelme — ,méltán nyer bizalmat kerületében a püspöki tiszt viselésére. Addig azonban még hosszú ösvényen kell célbaérnie.

Külföldi tanulmányairól hazatérve, kettős kínálattal ajánlkoznak nála. Elfoglalhatja báró Prónay László családjában a házitanító, vagy pedig a rangot jelentő győri gyülekezet tanári/professzori állását. Ez utóbbit választotta, s nyerte el pályázat útján. 12–14 éves tanulóknak latint és ezzel kapcsolatos tudományokat vetett értelmük szántóföldjébe.

Őszinte belső vívódás után vállalja csak a lelkeszi szolgálatot. 1796-ban Nemesdömölkön tartott vizsga után szenteli fel Hrabovszky Sámuel dunántúli szuperintendens. Beköszöntő prédikációján megjelent a kerület hosszú évtizedeken át volt felügyelője, Matkovich Pál (67. énekünk szerzője: Ékes dolog ismerni, Uram felségedet), s elmarasztalta, hogy e jeles alkalomra az ifjú pap elfelejtett meghívót küldeni, pedig korábbi évekből személyesen is ismerték egymást.

Nagybarát első prédikátori állomása. Győri barátai gyakran meglátogatják. Ekkor alapít családot, egyszerű mesterember kedves lányát veszi feleségül, aki később 56 évesen hunyt el. Megkapó részletességgel vázolja a helybéli javasasszonnyal folytatott küzdelmét. Említést tesz a nyúli római katolikus plébánosról, akiben igazi felebaráti szeretetre és tudományos műveltségre lelt. Így gyakran keresték egymás társaságát.

Háromévi nagybaráti lelkeszkedés után elfogadta a kővágóórsi nemes eklézsia hívását. A Balaton-felvidék e kies helye jómódú táblabírák és előkelő nemesek gyülekezete volt. (Napjainkban 100-nál kevesebben élnek a faluban csodaszép templomukkal.) Murman György ékesszavú prédikátor utódja lesz. A genius loci ugyan nem sok jót sejtetett, mert elődjét tolvajok éjszaka megkötözték és kirabolták (már akkor is!), de a táj szépségével nem tudott betelni, s pihenő óráiban hosszú sétákat tett egészen a szép Balaton üde vizéig, vagy máskor a befagyott víz jeges tükrében gyönyörködött. Gróf Festetics György keszthelyi földbirtokossal való ismeretsége, Berzsényi Dániellel való kapcsolata erre az időre datálódik. Két leánygyermekét veszítette el Kővágóórsön, s ez bizony idegrendszerét s egészségét is próbára tette. Itt is három év rendeltetett neki a szolgálatra, s elfogadta a szuperintendencia egyik legnagyobb gyülekezetének hívását, s Nemes-Dömölkre váltott.

A Kemenesalja e jeles gyülekezetei szép feladatot, kellő elfoglaltságot és méltó megélhetést biztosított

értékes papjának. nemes családok egész sorjában foglalták el helyüket az istenházában: Vidos, Barcz, Berzsényi, Káldy, Ajkay, Kamody s Benkő nevűek, akik közül még ma is élnek leszármazottak. Elődei heves természetű, zengzetes szónoklattal nyerték meg a hallgatóság tetszését, Kis János magáról így ír: „...tanításommal, mellyel az értelemre s szívre egyaránt hatni igyekeztem, szelíd természetemmel s bánásmódommal hallgatóim szeretetét nem sokára elegendő mértékben megnyertem, s valamíg nálom voltam, folyvást birtam.” (Kis János Emlékezései. 243. o.). A kerületi felügyelő kegyeit a magyar nyelv szükséges műveléséről írt munkájáért fogadhatta. Fájdalmasan is vette a hírt Matkovich Pál Kis János távozásáról, nevezetesen, hogy a nagyrészt német-ajkú, de nagy tekintélyű soproni evangélikusok közössége hívta meg pásztorául. Ekkor 1808-at írtak.

Sopronról Kis János így ír: „*Sopron Magyarország szabad királyi városai között köztudomás szerint nagyon tisztességes helyet foglal el. Épületeinek mind számára, mind csinosságára, s lakosságainak mind műveltségére, mind polgári jóllétére nézve a jelesebbek közé tartozik, vidéke pedig a természetnek nemcsak áldásaival, hanem kellemeivel is nagyon gazdagon el van látva*” (Emlékezései. 253 o.).

Bár kezdetben szorongással gondol német-nyelvű szolgálataira — elődje a legjobb hírben álló prédikátorok közé tartozott az egyházban — később feloldódik benne a feszültség. Gamauf Teofil lelkészársával igaz, jó barátságban, ritka kollegai egyetértésben szolgáltak.

Sopron városa két nagy szerencsétlenséget él át ezidőtájt. 1808-ban egy hét alatt három nagy tűzvész pusztított, s a lángok a város házainak közel a felét megemésztették. Mekkora csapás ez — gondoljuk. Mégis, a lángok elhalása után új házak épültek pár év alatt, világító lámpatestek kerültek az utcákra, kövezett járdák, s kellemes sétányok alakítottak, olvasó egylet és takarékpénztár jött létre.

A franciák ideiglenes tartózkodásra sem volt olcsó vendéglátás. Kis Jánoséknál lakott a szép természetű, nyalka vitéz ezredes, Thierry, aki a győri ütközetben elesett. Sok sebesült került a városba családokhoz és az ispotályba is.

Igen kellemes kapcsolat fűzte Kis Jánost a katolikus papsághoz és a városi magisztrátus tagjaihoz is, akiknek fele evangélikus, fele pedig a katolikus vallásúakból tevődött össze. Megbecsülés övezi, közkedvelt személyiség, s amikor 1810-ben Ráth Mátyás helyére Győrbe hívják, nem fogadja el egykori kenyéradó gyülekezetének bizalmát. Sopronban elégedett volt külső körülményeivel és szellemi környezetével egyaránt.

1812-ben szuperintendenssé, püspökké választják. 1817-ben a jénai egyetem hittantanári diplomával ajándékozza meg, 1822-ben nemességet kap. 1830-ban a magyar tudós társaság rendes tagjává, 1840-ben királyi tanácsossá nevezik ki. E díszítményeket — ahogyan ő nevezi — kérése nélkül adják, a megbecsülés és elismerés jeléül. A királyi tanácsosságot és a nemességet — formálisan — kérvényezni kellett.

Jó barátságban él a szombathelyi püspökkel, gróf Festetics Ignác császári és királyi kamarással és Matkovich Pál udvari tanácsossal. Kapcsolatok nélkül akkor sem lehetett boldogulni.

Milyen püspök volt Kis János? — kérdezhetjük

a) *Magas szintű teológiai tudományos igényesség jellemezte.* Nemcsak iskolai s egyetemi tanulmányaiból tűnik ez ki, de több egyházi énekéből is, melyek közül néhány ma is jól ismert: *Zengd lelkem ez új reggelt, Bűnösöknek Megváltója és a Gyorsan folyó időmet az Úr nem adta hiába.* Az énekek tartalma mutatja, hogy nem esett áldozatul a kor racionalizmusra hajló teológiai irányzatának, hanem a krisztusi megváltás fontos mondanivaló számára.

Érdekes az általa kiadott Agendát is említeni. A kor tradíciójának megfelelően nyújt segítséget a gyakorló lelkészeknek, komoly teológiai alapvetéssel. Néhány kuriózum is található benne. Pl.: minden újhold vasárnapján kiszolgáltatták az úrvacsorát a gyülekezetekben, vagy külön említést nyer a prédikátorok egymás közti gyóntatásának módja. A napjainkban is szükséges rabok körüli pásztori szolgálatról ad útmutatást, beleértve az úrvacsora alkalmát is. Kis János idején még ünnepelték Péter és Pál apostol napját, Mária tisztulását, Krisztus fogantatását, és imádság található az Agendában az uralkodó fejedelem hitvesének születése napjára. — Az Agendát Pesten adták ki már 1831-ben is — meglepő módon.

Meg kell említenünk Kis János néhány, a teológia területére tartozó művét. Ezen alkotások többségükben átdolgozott fordítások.

A *Vallástalanságról* című munkája a kor szekularizmusának analízise. Önkritikusan így ír e művében: „*Nem keveset ártott a vallásnak s különösen a kereszténységnek az a mód is, mellyel némelyek a vallást és a kereszténységet védelmezték. Melly gyenge fundamentumon kell annak az alkotványnak állani, ezt gondolták sok olvasók magukban, amellyet legbuzgóbb tisztelői is nem másképp, hanem csak rágalmaszások és üldözések által tudnak védelmezni?*” (i.m. 96. o., Sopron, 1815).

Érdekes olvasmány az *Erköltsi oktatás az ifjabb asszonyok számára* című angol eredetiből fordított kiadványa (Győr, 1798.). Hadd idézzek belőle: „*Tsalárd az emberek előtt való kedvesség, és híjjába való a szépség. Amelly asszonyi állapot fél az Urat, ez szerez dicséretet magának.*” (i.m. 20. o.). Talán korszerűtlennek, de elgondolkodtatónak tartom az alábbi sorokat: „*Hogy magát, amennyire a kötelesség s a vallás engedi, férje hajlandósági szerént formálni az asszonynak elmulthatatlan kötelessége legyen, ezt reményem, senki sem fogja tagadni.*” (i.m. 35. o.)

Majd így folytatja: „*Kötelessége az asszonynak, nem csak a maga tulajdonságait férje tulajdonsági szerént formálni, hanem ennek tulajdonságira is figyelmeztetni, hogy kisebbségére ne szolgáljanak. Hogy ha mindenkor, a, midőn valami dologért hozzájárul, a, legalkalmasabb időt választja: akkor észrevehetetlenül annak akaratját tetszése szerént igazgathatja*” (i.m. 37. o.).

Végül vallástörténeti érdekesség A, *régi görögök erköltséinek és szokásainak vagy vallásbéli, polgári, hadi és házi rendtartásainak leírása* című munkája (Pozson, 1809). A Hellas kék ege alatt sarjadó európai kultúra bölcsőjéhez vezet a könyv olvasóját, s talán nem is lenne hasztalan belelapozni a 20. század végén az Európához víziójában gondolkodó magyar értelmiségnek sem.

E néhány említett alkotás is jelzi Kis János teológiai munkásságának igényességét és gyakorlati hasznosságát.

b) *Magas-szintű irodalmi és magyar nyelvi igényesség jellemezte.* Mivel e kiváltságáról külön előadás szól, itt csak a teljesség kedvéért említem meg.

c) *Figyelemreméltó egyházkormányzói karizmája.* Megnyerő egyénisége, közvetlen beszédstílusa, intelligenciája és műveltsége, bölcsessége s keresztény magatartása személyiségének igazi ismérvei. E különös és szerencsésen egybeeső adottságok ajándékaként nyeri el egyházkerülete legfőbb lelki tisztségére lelkészei és hívei bizalmát 42 évesen — s végzi 34 éven át, szokatlanul hosszú ideig. Ha említjük egyszerű jobbágysorból való feltörekvését, akkor külön is figyelemreméltó előrehaladása. Az időtávot inkább csak nemesi származású személyt jelöltek e magas méltóságra.

Hűséggel pásztorolta a szeniorok segítségével, püspöki pásztorlevelek küldésével és a hagyományos canonica visitatiókkal.

Különösebb „vesződsége” három gyülekezettel adódott. A kőszegivel szabálytalan lelkészválasztás következtében, mivel néhány kereskedő Bécsből saját elhatározásukra Wirsing Ádám nevű lelkészt hozta az egyházközségbe. Balogh Péter királyi biztos tudott csak rendet teremteni az elszabadult indulatok mentén.

Győrről az ellenkezője történt. Elbocsátották a lelkészt az egyházi felsőbbség tudta és hozzájárulása nélkül. A királyi helytartó tanácsához kellett a szuperintendensnek folyamodnia, amely az ügyet az egyházi törvényszék elé utalta. Erre korábban már tett indítványt Kis János, de sikertelenül. Végül a lelkész más gyülekezetbe távozott, eredményes pályázat után.

A harmadik gyülekezet a soproni, amellyel helyben kellett Kis Jánosnak megmérkőznie. Itt egyszerű ügyről volt szó, még Kis János Sopronba érkezése előtt vita támadt a királyi város gyülekezete és a szuperintendencia közti viszonyról. Ezt írásban pontosan körülírták. Állandó panaszforrás maradt az iskolákban folyó tanári munka és a tanulók nevelése, állások szervezése és tanárok felmentése. Mintha csak napjainkat idéznénk.

A nagytekintélyű gyülekezetek ügyeit toleranciával és pásztori prudenciával közelítette, s végül eredményes végkifejlethez segítette.

d) *Pásztori szeretete példamutató.* Két papját kellett védelmeznie. Wimmer Agoston felsőlövői papot nehéz, szangvinikus természete miatt, Edvi Illés Pál celldömölki tisztársat pedig a katolicizmusra hajló megnyilvánulásai miatt. Wimmer a maga ügyében a budai nádornét, Mária Dorottyát is felkereste. A mélyen hívő evangélikus asszony azonban nem mulasztotta el Kis János szuperintendenst is meghallgatni, s olyan mély lelki kapcsolatban kerülnek, hogy később udvari papját is a szuperintendenssel kívánta felszenteltetni. Nádori ügynök fia által pedig gyakran szívélyesen üdvözölte.

e) *Valós önismeret és szükséges alázat is jellemzi.* Önmaga kritikájaként említi, hogy diákkorában nem mélyült el eléggé a tudományokban, és inkább sokat, felszínesen fogadott magába. Prédikációival kapcsolatosan megjegyzi, hogy mivel jó rögtönző képessége volt, ezért írásban és a prédikáció tartalmában kívánni valót hagyott maga után — saját igényes mértéke szerint.

Házasságáról is őszintén szól. Nem állítja, hogy házassága a legszerencsésebb lett volna, de a számos szerencsétlenek közé sem tartozott. Felesége

feddhetetlen, tiszta erkölcsű, de a „szép asszonyoknak nemcsak erényeit, hanem némely hibáit is bírta. Neveltetést sem nyerhetett, milyent természeti hajlamai s idomai érdemlettek. De egyike volt a leghűségesebb házastársaknak, a legszeretőbb anyáknak és legtakarékosabb háziasszonyoknak” (Emlékezései 196. o.)

Szerénységét ismerve, mégis méltán állíthatjuk, hogy egyházunk püspökei sorában a legkiválóbbak egyike. Műveltsége, nyelvtudása, teológiai szakképzettsége, kiváltképpen irodalmi munkássága, 70 kiadott nyomtatott műve mintegy 100 kötetben jelzi személyiségének értékeit, életműve nagyságát.

Méltó hát, hogy e mai napon, halála 150. évfordulója alkalmából megemlékezzünk róla. Személyén keresztül kútforrásból merítünk magunknak útravalót, tiszta vizet és életes eledelt küldetésünk igazabb betöltésére.

Befejezésül hadd idézzem két énekének egy-egy versszakát, amely elénk hozza lelkiségének gyöngyszemeit is:

Uram, minden munkámat, Add, kedvedre folytathassam,

*Hogy e földi pályámat Elvégezvem elmondhassam:
Idóm hasznosan tele, Mint bölcs, úgy éltem vele.*

(Keresztyén Énekeskönyv, 1965. 239. o.)

És a másik:

*Add, hogy hű legyek mindvégig,
Mint az voltál te a sírig,*

*És én téged, jó Uramat, Hű őriző pásztoromat
Hűtlen meg ne tagadjalak, Neked éljek, neked haljak!*

(Evangélikus Énekeskönyv, 1995. 472. o.)

FELHASZNÁLT IRODALOM

Kis János Emlékezései életéből. Budapest, 1890. második kiadás.

Agenda — a Dunántúli superintendenzia részére. Pest, 1831.

Kis János: A vallástalanságról... Soprony, 1815 (fordítás)

Kis János: Erköltsi oktatás az ifjabb asszonyságok számára. Győr, 1798. (fordítás)

Kis János: A régi görögök erköltseinek és szokásainak vagy vallásbeli, polgári, hadi és a házi rendtartásainak leírása. Pozson, 1809. (fordítás)

Kis János versei. Harmadik kötet. Pest, 1815.

Kis János: Soproni Estvék. 5. füzet. Sopron, 1844.

Kis János: (Z)sebbe való könyv. Pozson, 1797.

Dr. Zsilinszky Mihály: A protestáns egyház története. Budapest, 1907.

Zoványi Jenő: Magyarországi protestáns egyháztörténeti lexikon. Budapest, 1977.

Új Magyar Irodalmi Lexikon. Budapest, 1994.

Bucsay Mihály: A protestantizmus története Magyarországon 1521–1945. Budapest, 1985.

(Elhangzott Nagybaráton, 1996. szeptember 6-án.)

Boros Lajos

1914. augusztus 23-án született a Sopron megyei Szakonyban. Szülei földművesek voltak. Vallásos nevelést kapott. A soproni híres lyceumban végezte a 8 gimnáziumot, utána pedig a teológián készült a lelkési szolgálatra. Félévet töltött a Protestáns Teológiai Akadémián Kolozsvárott, ahol meleg barátság szövődött közte és Járosi Andor kolozsvári lelkész és teológia tanár, valamint Reményik Sándor költő között. Ez a félév erősen rányomta bélyegét teológiájára.

80 éves koráig aktív szolgálatban volt, mert nem kapott utódot. Végül is 1994. augusztus 15-én Polgárdi Sándor segédlelkész lépett a helyére.

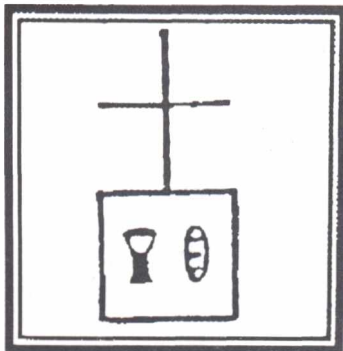
Keménykötésű magyar ember volt. Kötelességtudása példamutató lehet mindnyájunk számára. Alig volt olyan LMK-gyűlésünk, amikor hiányzott volna. Megbecsülte a kollégák munkáját. Szorgalmasan jegyzetelt és minden előadáshoz hozzászólt. Gyarapítva tudásunkat, gondolkodásunkat.

Szolgálati útja: dr. Kapi Béla püspök szentelte lelkésszé 1938. június 11-én. Segédlelkész volt Keszthelyen és Pápán. Helyettes lelkész Takácsiban. Itt parókiát, kultúrházat és iskolát épített. Virágzó gyülekezetet hagyott maga után, amikor 1953-ban meghívták gyülekezeti lelkésznek Somlósólyosra. Bár házat épített Vonyarcvashegyen a nyugdíjas időkre, de annyira összenőtt a somlósólyosi gyülekezettel, hogy nem tudta elhagyni. Itt végzett vele a rák 1996. október 24-én. Szeretett Somlója tövében és meghalt gyülekezete között nyugszik a hűséges pásztor, várva a Feltámadás Urát.

Hernád Tibor

Dürer: „Királyok imádása” – 1503 körül

Gyülekezeti szolgálat – lelkeszi közélet

DR. REUSS ANDRÁS:

Készen állunk-e a zsinat befejezésére?

Öt és fél évvel ezelőtt, 1991-ben, amikor a jelenleg üléselő zsinat elkezdte munkáját, senki sem gondolta volna, hogy majd teljes egészében kitölti hatéves megbízási idejét. Egyrészt nem volt esélytelen az a javaslat, hogy a zsinat az első ülészsakon oszlassa fel magát és új zsinat üljön össze, ezzel húzva határozott cezúrát múlt és jövő között. Másrészt aligha volt valaki is, akár a zsinat tagjai, akár egyházunk tagjai között, aki elhitte volna, hogy a törvénykönyv elkészítése ennyi időt és munkát igényel. Tagjai révén a zsinat egyházunk legkülönbözőbb várákózásaival szembesült. Amint azonban az egyház egészében nem volt sem olyan program, sem olyan egyéniség, amely vagy aki mindenkit fel tudott volna sorakoztatni az újrákezdés egy meghatározott elképzelése mögé, egy ilyen program vagy egy ilyen személyiség a zsinaton sem volt jelen — ezt most már világosan látjuk. A zsinat összetétele ebben is elég pontosan tükrözte egyházunk összetételét. Különbéféle teológiai álláspontokra támaszkodó radikális vagy logikus elképzelésekben, még markáns személyiségekben és hozzászólásokban sem volt hiány, de olyan program vagy olyan személyiség, amely rányomta bélyegét a zsinatra az elejétől kezdve a munka közeledő végéig, és természetesen maga mögé tudta volna állítani a többséget, nem volt.

A zsinat összetételéről természetesen lehet beszélni. Lehet megjegyzéseket tenni a tagok kor vagy nemek szerinti megoszlására, az egyházkormányzati dolgokban való jártasságára, vagy különböző irányzatokhoz való tartozására. Eszrevenni lehet ezeket, de a zsinatnak felróni nem. Hiszen azok vannak jelen, akiket az egyházmegyék, az egyházkerületek, az országos egyház közgyűlései, vagy a Teológiai Akadémia vagy az evangélikus iskolák evangélikus tanárai megválasztottak, valamint öten, akik hivatalból tagok. A zsinat összetétele ezeknek a választásoknak az eredménye, illetőleg annak, hogy éppen ők vállalták a delegáltatást.

A zsinat testület. Valamely testület nem úgy dönt, mint egyetlen személy, hanem úgy, mint amikor sok ember közösen határoz. A zsinat autonóm testület: nem

valamilyen külső, politikai vagy hatalmi kényszer hatása alatt dönt. Mindenki elmondhatja véleményét, bármi legyen is az, ezért hosszúak a viták. Senkinek sem kell attól tartania, hogy véleményéért valamilyen retorzió jár. Ha valaki netán öt évvel ezelőtt még ilyen félelmekkel viaskodott a zsinati tagok közül, azoknak az évtizedeknek az emlékét hordta magában, amelyek a zsinatot megelőzték. Olyan betegség ez, mely a zsinaton is esetleg jelen volt (vagy van), de nem a zsinat sajátos betegsége, hanem azé a koré, amelynek sok keserves tapasztalatot szereztek emberek, és amelynek utóhatásai még egészen el nem múltak. A zsinat lassúsága, egy-egy hosszú vita, amikor ötvenen is elmondják véleményüket egyetlen törvénytervezet előterjesztése után, nem gátlásokról és félelmekről tanúskodik.

A zsinat olyan testület, mely egyes emberekből áll. Többé vagy kevésbé olyan emberekből, amilyenek a Magyarországi Evangélikus Egyház tagjai, még ha nem egyformán is élük meg hitüket és gyakorolják vallásukat. Tehát egyháztagok, akiknek nem volt kötelező a választás elfogadása, de vállalták, hogy tenni törekednek. Valamennyien úgy kapták megbízásukat, hogy észrevették őket az egyházi munka egyik ágában: bizonyosságát adták egyházszeretetüknek. Eltérőek a tapasztalataik, más és más az eddig végzett szolgálatuk. Magukban hordozzák a sokféleségnek azt a gazdagságát, ami az egyházunké, és szembesülnek keresztyén életükben ők is a kísértések és veszedelmek sokféleségével. Noha tudok erről a sokféleségről, óvakodnék attól, hogy a lelkekben és szívekben próbáljak meg olvasni és megállapítsam, hogy a másik ember — bármit is mond — lelke mélyén valójában mire gondol, mitől fél, milyen érdekét félti, vagy milyen önös célt követ. Akár egyetért velem, akár nem, amíg az ellenkezőjéről egyértelműen meg nem győződöm, azt tetelezem fel; hogy evangélikus egyházunkat megjobbítani és Krisztust követni akarja ő is.

A határozatok, a szövegek megfogalmazásai és végül a kész törvények elfogadása pontosan előírt ügyrend szerint történik. Alig van olyan evangélikus egyházi

önkormányzati testület, talán még evangélikus egyesület is, amelyben a határozathozatalnál ennyire feszes rendez ragaszkodnának nemcsak az ülést levezető elnökök, hanem az üléseken résztvevők is. A szavazások kimenetelét előre legfeljebb sejteni, tudni, semmiképpen sem lehet. Megtörtént, hogy sokak által megbecsült vagy magas tisztelet betöltő zsinati tag javallatát elutasítja a zsinat, és az is, hogy a lelkes naív véleménye elfogadtatásra talál. Minden érvényes határozat mögött többség, törvények elfogadása esetén igen jelentős (kétharmados) többség sorakozott fel a szavazás pi lanatában. Ha pedig nem fogadott el valamit a zsinat, akkor a javaslat mögé nem állt olyan többség, amely az elfogadáshoz szükséges lett volna. Kisebbségben maradni, jót akarni és alulmaradni nem kellemes dolog. Helyteleníteni lehet mások döntését, de nem lehet nem tiszteletben tartani a többség akaratát.

Az egyházszervezet (más szóval a struktúra) kérdéseit gondolja végig a zsinat, amikor a törvényeken dolgozik. Az egyházközségek szervezeti kérdésének végig-gondolásával indult a munka és egyúttal a lelkeszi szolgálat korszerű megfogalmazására törekedett a zsinat. Olyan reménység élt sokakban, hogy az egyházközségektől az országos egyház felé haladva, a részletek kidolgozása után fokról fokra kialakul az egyház egészének a képe: egyházunk országos szervezetének rendjét, az egyházkerületek legkedvezőbb számát végül szinte „kidobja” magából a rendszer úgy, mint valami számító gép. Ez az „alulról fölfelé való építkezés” azonban nem adott egyetlen megoldást. Azok közül, akik ezen a módon akarták az egyházunk megújulásához általuk fontosnak tartott külső, azaz szervezeti változásokat elérni, néhányan úgy érezték — különösen 1996 júniusában —, hogy csalódtak, hogy évek munkája bizonyul hiábavalónak.

A zsinati tagságról és póttagságról való lemondások ismételten fölkeltek az érdeklődést: mi történik a zsinaton, hogy lemondanak küldöttek? Kezdetből voltak olyanok, akik mást vártak a zsinattól, vagy helytelenítették és nem tudták jó szívvel elfogadni valamely döntését, vagy nem tudtak megbarátkozni munkarendjével és munkastílusával, vagy fölöslegesnek és hiábavalónak érezték az egyetértés elérésére fordított energiát, vagy más ügyekre akarták áldozni drága idejüket. Ezeket a lemondásokat a zsinat mindig fájdalmasan élte meg, bármilyen álláspontot képviselt is a visszalépő. Egyetlen esetben sem jutott tudomásomra olyan vélemény — még halk sóhajtásként sem —, hogy a lemondással a zsinat homogénabbá vált volna, hogy a más véleményt képviselő lemondó zsinati tag távozása után most már könnyebbé válna a további munka. Éppen ellenkezőleg, a zsinat mindig megszegényedésként és veszteségként könyvelte el ezeket a lemondásokat.

A zsinatra még igen nagy munka vár, hogy előzetesen ugyan körül nem határolt, de ki nem mondottan is célul tűzött feladatát, egyházunk törvénykönyvének kidolgozását befejezhesse. A feladat azonban nem kilátástalan. Ehhez a bizottságok megfeszített munkájára, a zsinati plenáris munkaülések koncentrált és tempós tárgyalásaira, esetleg a tervezett három ülészakon kívül további ülészakra is szükség lesz.

Ha feltételezzük, hogy sikerül az, amin — akár hosszabb, akár rövidebb ideig — sokan áldozatosan dolgoztak 1991 júniusa óta: elkészül a törvénykönyv és

megszületik a döntés a hatályba léptetés módjáról és idejéről, a feladatoknak ezzel semmiképpen sem szakad vége. Sőt, ezzel kezdődnek csak el igazán:

1. Mindenkinek, minden lelkésznek, minden nem lelkésznek, bármely beosztásban legyen is, el kellene határoznia, hogy egyházunknak a törvényeiben meghatározott rendjét betartja. Egyházunk minden döntéshozó testületének, de minden hivatalt viselő vezetőnek éppen úgy, mint a tisztséget nem viselő egyháztagoknak el kellene határozniuk: a továbbiakban úgy vesznek részt egyházunk, egyházközségük, egyházmegyéjük életében, hogy gondosan, csaknem kínos pontossággal ügyelnek arra: a dolgok az elfogadott rendnek megfelelően folyjanak. Lehetetlen úgy élni, hogy bárki is felmentve érezhesse magát a külső rend alól, csak azért, mert számára egyszerűbb, kényelmesebb saját feje után menni, vagy mert a törvények betartása ellenkezik saját érdekével. Felelőssége nemcsak azoknak van, akik valamilyen hivatalt kaptak. Mások törvénysértése ne indítson közönyre, és senkit sem jogosíthat fel a törvények semmibe vételére. Krisztus testében a tagok „egybeszerkesztése és összekötőzése” nem saját kedvük vagy szeszélyük szerint, hanem „az összes egybefogó inak által” (Ef 4,16: Raffay Sándor fordítása) történik. Eközben növekedik az egész test és épülnek az egyes tagok is. Fonák és szegyeteljes helyzet, hogy egyházunk belső rendjének és törvényeinek megvetése lehet közös vonása a hanyagnak, akármely vezetőnek és a tisztulást akarónak is.

2. Ember munkája nem léphet fel azzal az igénnyel, hogy tökéletes. A zsinat által elfogadott törvényekről is kiderülhet majd a gyakorlat közben, hogy valamely pontja nem megfelelő. A gyorsan változó világ is hozhat olyan kihívást, amelyre a zsinati munka során nem gondoltunk. Nem zárható ki az sem, hogy valaki visszaél a törvény előírásaival. De ha az egyetemes papsággal „méltók vagyunk arra, hogy Isten előtt megjelenjünk, másokért imádkozzunk, és egymást az Isten dolgai felől tanítsuk” (Luther: A keresztyén ember szabadságáról; vö. Pröhle K.: Luther Márton négy hitvallása, 46), akkor — szükség esetén — élni kell a törvények módosításának vagy éppen új törvények alkotásának lehetőségével is.

3. A zsinati törvényalkotás az egyház megújulásának csak egyik szelete. Most nem megáradt pataknak készítünk medret, hanem ásunk, hogy ha egyszer megered az eső és folyik a víz, akkor ne gátak állják útját vagy ne mocsárként terüljön el, hanem jó meder álljon készen. Rossz lelkiismerettel vesznek részt a lelkészek, különösen vasárnaponként, amikor istentiszteleti szolgálatról maradnak távol, hogy Isten igéjének hirdetése helyett aprólékos, olykor talán kicsinyesnek tűnő vitában egyházunk törvényeit készítsék. Nem egyedül a szervezeti kérdések, nem egyedül a struktúra a fontos, ezzel tisztában vagyunk. A legdemokratikusabb, a leghitelesebb, olajozottan működő egyház is lehet szekularizált, fásult, hideg, melynek elfogyott a hite. A jó szervezet sem pótolja a tiszta tanítást, a jó igehirdetést, a bűnbánatot és a megbocsátást, személyes megújulást, az odaadó szolgálatot és a keresztyén szeretetet, amelynek sajátossága az ellenség szeretete. Nem mellékes azonban, milyen az egyház rendje, szervezete, struktúrája, s azon kell lenni, ne akadályt jelentsen az evangélium útjában,

hanem segítse azt.

4. A zsinaton újra és újra szóba kerültek személyi kérdések is. Nem nevezte meg a zsinat a múltnak sem hőseit, sem bűnöseit. A zsinat elhárította magától a bíró szerepét. Eltökélte, hogy a struktúra kérdéseivel a hivatalt viselő személyekre való tekintet nélkül foglalkozik.

A személyi kérdés fontos kérdés az egyházban, főként ha nem pusztán a vezetőkre gondolunk. Megdöbönt, elgondolkoztat, pirongat az a szabály, amelyet Luther fogalmazott meg:

„Íme, arra a szabályra van szükség, hogy ami jót Istentől kaptunk, az tovább folyjon egyiktől a másikhoz,

és közösség legyen, hogy mindenki vállalja embertársát, és úgy bánjon vele, mintha maga volna az ő helyében. Mert ezek a javak Krisztustól folytak és folynak hozzánk, aki minket így vállal, és úgy küzd értünk, mintha ő maga volna az, amik mi vagyunk. Tőlünk tovább folynak ezek a javak azokhoz, akiknek ezekre szükségük van, annyira, hogy hitemet és igazságomat kell Isten elé tennem embertársaim bűneinek elfedezésére és kiengesztelésére, amelyeket magamra vállalok, és azokért úgy vívódom és szolgálok, mintha enyéim volnának: mert Krisztus így cselekedett velünk, mert ez az igazi szeretet és a becsületes keresztyén élet szabálya.” (Luther: A keresztyén ember szabadsága; v. ö. Pröhle, 66).

Temetési igehirdetés

Az elhunyt Martos Pál ny. közgazdász, Cegléden született 1925-ben, kelenföldi presbiter, az országos egyház különböző fórumain, szeretetotthonokban, egyesületekben számvevőszéki munkát végzett évtizedek óta. Elhunyt Bp. 1996. szeptember 28-án.

Temetési ige: „Az ezüsthöz tégely kell, az aranyhoz olvasztó-kemence, de a szívek vizsgálója az ÚR” (Péld 17,3)

Gyászoló testvéreim, ez volt az *utolsó* ige, amit Martos Pál testvérünk hallott élete utolsó napján felesége csendes tolmácsolásában. De ki tudja, hogy lelke mélyéből, tudata emlékeiből még hogyan bukkanhattak elő akkor a Szentírás más igéi, bibliai szavak, aranymondások, amelyeket még a ceglédi tanítói otthonban hallott édesapjától, akit kicsiny gyermekkorban elveszített... vagy az édesanyjától, aki özvegységében gondokkal küzdve, s mégis szerető gondoskodással nevelte őt és fivéreit. Ki tudja, felsejlett-e azon az utolsó napon emlékei mélyéből olyan ige, amit konfirmáló lelkésze — a későbbi püspök: Ordas Lajos Cegléden, vagy a Deák-téri templom szószékéről, akár testvéri beszélgetésben mondott neki... És felcsillant-e szerető és gondoskodó lelkész bátyja szelíd bizonyágtéveseként szívébe hullott bibliai ige? Ki tudja, melyik, s milyen isteni üzenet foglalta le gondolatait, nyugtalanította, vagy békítette viharzó lelkét, álmatlan éjszakák után, amikor farkasszemet nézett a halállal?

Nem tudjuk, — de ez volt az utolsó neki prédikált ige: „az ezüsthöz tégely kell, az aranyhoz olvasztó-kemence, de a szívek vizsgálója az ÚR!” És ez ott reménysugár lehetett neki — mint ahogy most, itt nekünk, hiszen azt jelenti: nem tüzes tégely, az olvasztó emésztő forrósága vár ránk — hanem Isten. Nem a véggel állunk szemben, hanem az élő Istennel. Vagyis nem a halálé a könyörtelen végső szó, hanem mennyei Atyánké. Ő a szívek vizsgálója. Ő ismer minket teljességgel. Ő tudja igazán: mi lakozik bennünk. Mi az, ami betölt, elfoglal, ami tetteink mozgatója. Jószándék, vagy bűnös hajlam; öncélúság, vagy odaadás. Testvéreim, nem a halál megsemmisítő kezébe kerülünk — hanem a szíveket ismerő ÚR elé állunk a végső órán! Ó, de mit! Hiszen ez előtt az Úr előtt állunk—vagyunk szüntelen! Mert nemcsak vizsgára megyünk elébe, hanem minden pillanatban színe előtt járunk. Szeme előtt vagyunk.

Isten előtt állt Martos Pál testvérünk, mint férj, édesapa, testvér, rokon szüntelen. Akkor is, mikor küzdelmes sorsa formálása közben félárvaként instruálni,

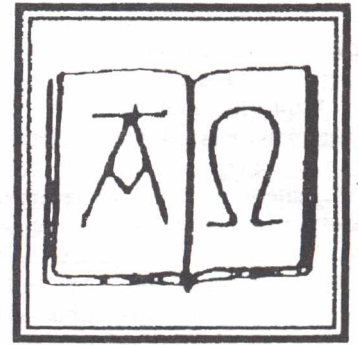
korrepetálni volt kénytelen diáktársakat — amikor a háborús években bizony korán a maga lábán kellett megállania, viszontagságok, izgalmak közben — a háttérben aggódó édesanyja imádságaival —, amikor éveken át való szorgos tanulással küzdötte fel magát a megbecsülés magaslatára, úgy hogy felettesei bizalmát, társainak, s beosztottainak szeretetét élvezhette. Mivel hitte: a szívek vizsgálója az Úr, ezért merte vállalni az igazságszeretet, az őszinte szót, és mert nyíltszívű emberként élni olyan társadalomban, ahol másféle érdekek és hatalmak uralkodtak.

Szerettei — szűkebb kis családjának tagjai —, Ti élvezhettétek legközvetlenebbül jóságát, örömét, mosolyát, amikor zenét kedvelő, muzikális lelke kitarukozott az éneklésben, a zongora mellett, s oda tudott vinni örömet—bánatot a korálok dallamszárnyain Isten elé, meghitt családi körben. Vagy amikor kis unokájával játszadozott. Ő, aki lelkiismereti kérdést csinált minden munkából, feladatból, ilyenkor békességet talált Krisztusban, és új erőt kapott az élet küzdelmeihez. Így tudta hordozni súlyos keresztyét a 15 évvel ezelőtti nehéz műtéte nyomán. „A szívek vizsgálója az ÚR” — azt is jelenti, hogy Előtte nem rejthetünk el semmit. Balga tetteink, botor gondolataink, bűnös szándékaink leplezetlenek előtte. Jól tudta ezt Pali barátunk is. Kedves énekével vallotta: „Szelíd szemed Úr Jézus, jól látja minden vétkeket. Személyemet ne vesse meg szelíd szemed, Úr Jézus”. Egy gyógyír van csak: a bűnbocsátó kegyelem. Vizsgáztató szemével kíséri Isten lépteink, de Krisztusért, szelíd szemével szánja bűnös, tékozló gyermekeit — minket.

Az ótestamentumi ige ma elcsendesít; figyelmeztet a vizsgára és emlékeztet a Vizsgáztatóra. Istenre. Fel ne cseréljük a szerepet! Nem mi vagyunk a vizsgáztatók. Egyedül az Úr az. S ez felszabadító hír lehet: nem nekünk kell igazolni, mentegezni, vagy akár jóra magyarázni testvérünk életét, tetteit, gyengeségét, vétkeit, szeretetét. Isten a szívek vizsgálója. De bízunk és bízhatunk magunk is Isten bocsánatában, a Krisztusban kínált kegyelemben, Isten megtartó szeretetében, amely számunkra elég az élethez, neki pedig az örökkévalóságához. Ezért csak egyet tehetünk: áldjuk a szívek vizsgálgóját — Krisztusért Istenünket!

Bencze Imre

Az igehirdető műhelye

ÚJÉV UTÁNI VASÁRNAP

Róm 3,9-19

ELŐLJÁRÓBAN:

Örülök, hogy az evangélikus prédikátornak nem az a feladata, hogy a kijelölt igeszakaszt értelmezze, magyarázza írástudók módjára hanem hogy Fülöp apostol homiletikáját követve, az Írásból kiindulva hirdesse Jézust (ApCsel 8, 25). Igaz, hogy Fülöp akkor az etióp kincstárnoktól jobb textust kapott (Ézs 53,5-7). — A perikópát Próhle Károly a Lelkipásztor 1983-as évfolyamában megjelent igehirdetésében úgy korrigálta, hogy a 20-23 verseket is hozzávette az alapigéhez. Prédikációjának címe: Nincs különbség — kettős értelemben.

FORDÍTÁSI VARIÁCIÓK:

9. vers: Van valami előnyünk? — Védekezhetünk valamivel? — Van valami kibúvónk? — Mondhatja-e valaki: ez nem rám tartozik? — Kimagaslunk mi zsidók a többi népek közül?

18. vers: Isten félelmét nem ismerik. — Isten félelme nincs a szemük előtt. — Senki sem veszi Istent olyan komolyan, hogy félné Őt.

19. vers: Hogy az egész világ bűnösnek vallja magát Isten előtt. — Hogy az egész világ Isten kárhoztatása alá esék.

A TEXTUS ÉRTELMEZÉSÉHEZ:

A textus szembetűnő mondanivalója, hogy „nincs különbség”. A polgári törvény előtti helyzetre gondolva, szívesen rábólintunk erre az igazságra. Hosszú társadalmi harc eredménye volt a törvény előtti egyenlőség kimondása. Itt azonban bizonytalanság nem erről van szó, hanem arról, hogy mindnyájan (kegyes zsidók, vallásos emberek, és pogány görögök, szekularizált szabadelvűek) egyaránt Isten ítéletét érdemlik. Senkinek sincs olyan teljesítménye, amivel ezt feje fölül elháríthatná: a tisztas polgárok és az alvilág emberei között sincs különbség. Ez az interpretáció azonban érthető módon ellenállást vált ki akkor is, ha a tételt fundamentalista módon, vagy lélektani bölcselkedéssel, vagy rétori bűvészkedéssel próbálnánk elfogadhatóvá tenni. Az ilyen próbálkozás

sohasem érhet el eredményt, mert a tétel morális síkon nem igaz! Van különbség (de mekkora!) a tisztas polgárok és az alvilág emberei között. Van különbség akkor is, ha nem ilyen végleteket állítunk egymással szemben. A különbséget elmosni nem lehet és nem is szabad! Amiről Pál beszél, az nem az erkölcs területén (nem horizontálisan!), hanem teológiai vonatkozásában (vertikálisan) igaz: Istentől való elszakadásunkban, Isten ellenes lázadásunkban nincs különbség közöttünk. Abban vagyunk egyenlők, hogy Istent nem szeretjük teljes szívünkkel, teljes lelkünkkel és minden erőnkkel és ezen változtatni nem tudunk. Ennek a magatartásunknak lehetnek, de nem szükségképpen vannak amorális megnyilvánulásai. Ezért a szent életű Nikodémusnak éppen úgy szüksége van megtérésre, mint a Tékozló Fiúnak. Ebbe az értelemben valóban nincs különbség: mindnyájan egyenlőképpen Isten kegyelmére szorulunk.

HOMILETIKAI GONDOLATOK:

Pál ebben a textusban az ember öngazságával száll szembe. Itt az aktualitása! A mai ember önértelmezése egy jöttányit sem változott. Nem kérdés: különbek vagyunk (9. vers). Gúnyoros falimondásra kell gondolni: „A főnöknek mindig igaza van!” A főnök mindig ÉN VAGYOK, mert ezt a posztot beosztásomtól függetlenül mindig magamnak tartom fenn.

Öngazság a családban: a nagyszülők rosszul nevelik az unokákat. Házastársam szubjektíven látja ügyeimet. A fiatalok felelőtlenek és nem tudnak takarékoskodni. Az öregek kibírhatatlanul konzervatívok.

Öngazság az utcán: az autósok azt hiszik, övük a világ, mert volán mögött ülnek. A gyalogosok még a piros lámpát sem ismerik.

Öngazság az egyházban: a kegyesek kegyessége merő képmutatás. A liberálisok kioltják a Szentlélek tűzét.

Öngazság a politikában: a szakértői kormány szakértelmetlenségét bizonyítja. Az ellenzék lehetetlenné teszi a kormányzást.

Minderről így szólni — túlzásnak számít. Árnyaltabban és diplomatikusabban kellene fogalmazni. De a tényen ez sem változtatna: az öngazság egyik legjellemzőbb személyiségjegyük.

Páltól azt kell megtanulni, hogy az öngazság nem illetani ismereteink hiányosságából adódik, hanem emberségünk alapbűne: magunkat Isten pozíciójába helyezzük, akinek kizárólagosan és egyedül mindig igaza van. Az első parancsolat megszegéséről van tehát szó,

amely nemcsak sorrendben az első, hanem minden parancsolat summája: én vagyok az Úr, a „Istened, ne legyen más Istened!

Alapigénk mondanivalójához hozzátartozik az is, hogy öngigazságunk Isten ítéletét vonja ránk. Ezzel pedig nem lehet játszani. Öngigazságunk bizonyítása, hitelesítése származásos és nevetséges kísérlet, amely eleve kudarcra van ítélve. Már az öngigazság magányosságában, keserűségében, boldogtalanságában is felfedezhetjük Isten ítéletének jeleit. Ám a helyzet még súlyosabb: Jézus az öngigazságunkban büszkélkedőket egyszerűen ott hagyja és elmegy (oltári ige: Mt 16,4). Elmenőben azonban visszaszól nekik és Jónás próféta jelére utal. Ezen a vasárnapon ezt kell meghirdetnünk, mert Jónás jele Jézusra mutat (Mt 12,40), aki meghalt a mi bűneinkért és harmadnapon feltámadt, hogy a „saját igazságunk” beképzeltsége helyett elfogadjuk a bűnbocsánat „furcsa” igazságát. Jézus az öngigazságunkért kijáró ítéletet is elszenvedte. Van tehát lehetőség a megtérésre: az öngigazságában önelégült ember felismerheti valós helyzetét és részesülhet a bocsánat életformáló hatalmában s így nem az övé, hanem Istené lesz a dicsőség.

Erről a Jézus-adta lehetőségről szóljunk hát alázatosan és hitelesen, tudván, hogy nekünk sincs más reménységünk, mint Jónás jele.

Madocsi Miklós

VÍZKERESZT ÜNNEPE

1Thessz 5, 1–11

Pálnak és társainak missziói szolgálata sikertörténet. A három alkalommal történő thesszalónikai igehirdetés megmozgatja az egész tartományi fővárost. Megértik és befogadják a Krisztusról szóló bizonyágtételt. Létrejön a keresztyén gyülekezet, annak minden, világban tapasztalható kísérőjelenségével együtt. Ott, ahol Isten igéje munkálkodni kezd, ott megjelenik az ellenhatás is. Pálnak, noha rábeszélésre, mégis mennie kell. Kapcsolata és felelőssége azonban levélírással indítja, hogy az elvetett mag továbbgondozása megtörténjen.

A felmerülő kérdésekre válaszol, pásztorol, irányít és egyben utat mutat. Nem könnyű a szituáció, ezt maga is sokszor átélte és megtapasztalta. Isten műve volt, ami végbement, az üldözések ellenére is szilárd a gyülekezet hite. Pál jól látja, hogy ez Jézus közeli visszajövetelének várásából táplálkozik.

Exegézis összefoglalás

Hogyan kell készülnünk az „Úr napjára”, Krisztus visszajövetelére, az ítéletre és az azt követő állapotra? — Erre az izgalmas kérdésre keresi a választ a kijelölt igeszakasz. Pál a Krisztusi alapra helyezkedve, az állandó készenlétben látja a megoldást. E mögött ott van a reménység tapasztalata, az a hit, hogy a földi élet után van örök élet. Pál hasonlatai is a Mestertől származnak: úgy jön el, mint a tolvaj, mint a fájdalom a szülő

asszonyra (Mt 24,43 – Jel 3,3 stb.). Ezzel jelzi azt is, hogy sem az idejét, sem a módját nem lehet előre meghatározni. Váratlan lesz, és ez fogja válságba sodorni a világot. A váratlansága a legnagyobb tragédiát és a legnagyobb lehetőséget adja az embernek. Akik tudnak erről, akik közösségben vannak a meghalt és feltámadt Krisztussal, s akik erre a pillanatra készülnek. Ők az igazság, az élet, a világosság fiai (Lk 8,16 – Mt 5,14). nekik az ítélet nem a pusztulást, hanem a szabadulást hozza meg. A felhasznált képek is erre utalnak: ébernek lenni, józannak lenni, az élet küzdelmei között a fény fegyvereit használni, azaz a hitet, a reményt és szeretetet.

Pál meleghangú szavai nem parancsként és intellemeént hangzanak el, hanem úgy jelenti ki ezeket a dolgokat, mint vitathatatlan tény a vele azonosan gondolkodó testvérek számára.

Ebből következik a másokért érzett felelősség, az átélte, a megtapasztalt hit továbbadásának a kötelezettsége.

A képek, amik előkerülnek, a Bibliában ismertek, noha bizonyos képzavart érzünk a nappal és éjszaka kétféle értelmezésében (4–5. vers.) Az első esetben mint az Úr napja kerül elő, a másodikban mint az éjszaka ellentéte. A sötétség és a világosság cselekedetei az élet megélésének irányát adják meg, az erkölcsi felelősség irányában. Bizonyos fordulatot érzek a „nappal fia” kifejezésben, mert ők azok, akiket az a „nap” nem érhet meglepetésszerűen, mivel a nappal világosságában élnek. Készenlét ez, nem tétlen és tehetetlen várakozás. Ezt húzza alá a felöltözés képe és inkább a védő fegyverek említése. Hit és szeretet páncélja, az üdvösség reménységének sisakja. A Krisztusban való teljes lefedettséget jelenti a gonosz minden kísértő támadásával szemben, ami az utolsó idők jellemzője. Pál a 10. versben a Jézus Krisztussal való teljes közösség megélését emeli ki, aminek nem akadálya még az alvás sem. Tudatosan utalna a gyülekezetben feszülő kérdésre, hogy mi lesz azokkal, akik közben haltak meg, s akikért Krisztus is meghalt. Csak így tudom értelmezni a záró verset, ami vigasztalásra buzdít és a folyamatos építkezésre.

Az igehirdetés felé

Vízkereszt ünnepén a hét első napján hirdetjük az igét. Túl a „nagyünnepek” — „nagygyülekezetein”. Kevesen leszünk, talán azt is tudjuk, kik jönnek el. Azért, hogy hallgassák az igét és utána leszedjék a fenyőfák díszeit, mert a fának is vízkeresztig van helye a lakásban.

Így az új év első hetének a végén „rendes” kerékvágásba tér az élet, bár még sokakat foglalkoztat az év kérdése: Mit hoz a holnap?

Milyen jelenünk jövőképe? — Ma mi ad reménységet? — Ma mi tart meg életben, gyülekezetben? — Ezek a kérdések mind a jövő felé irányulnak. Előrenézés, melynek visszahatásai vannak. Mi tudjuk és énekeljük: minden e földön csak elmúló... Tudunk-e felkészülni és felkészíteni az örökkévalóságra? — Merjük-e vállalni, hogy Jézus Krisztus nem csak ünnepeink fénye, hanem a hétköznapiakban is megajándékoz az Ő világosságával.

Pál rengeteg ellentétet használ, mert tudja, hogy valamit jól megértünk, látnunk kell az ellentétet. Érdemes ízlelgetni a fogalmakat: Világosság az a fény,

amely lehetővé teszi a látást. Ne legyen túl erős, de ha túl gyenge, akkor is veszélyeket hordoz. Ha nincs világosság, sötétség van. Józan, aki a szélsőségektől tartózkodik, higgadt, megfontolt, mértéktartó. Alvás az az állapot, melyben lecsukott szemmel pihenünk, tudatos tevékenységünk szünetel. Készenlét — az azonnali cselekvésre, beavatkozásra kész állapot.

Érdemes e fogalmakat alkalmazni a misszió, a Krisztus-várás, a visszajövetel értelmezésénél. Meg kell hirdetnünk, hogy a keresztyén ember teljes bizalommal tekinthet az Úr napjára, mert mögötte az a Jézus Krisztus áll, aki alkalmassá teszi a szolgáló életre, a várakozás tétlensége helyetti cselekvésre, világosságának hordására — az építésre.

Fontosnak érzem kiemelni az állhatatosságot. Mi magyarok „szalmaláng lelkületűek” vagyunk. A nagy nekibuzdulások népe. Nagy álmok, óriási tervek. A nagy felkesedés a próbák és nehézségek láttán egyre fogy. Céljainkat elérni nem tudjuk, mert belefáradunk, s már új gondolatok, tervek foglalkoztatnak minket.

Pál utat mutat nekünk kora gyülekezeteinek, hanem nekünk is. Úgy tűnik, mintha a mi irányunk nem ez lenne. Az Ő reménysége a visszajövő Úrból táplálkozik. Úgy lehetünk a világosság fiaivá, ha ezt a reménységet éljük meg. Goethe mondta: „*Akinek már semmi reménysége nincsen egy másik életre, az már ebben is halott*”.

E figyelmeztetésből következik a kérdés: Készülünk-e? S ha igen, hogyan? Először le kell rakni saját fegyvereinket, amelyekben bízunk, s melyek képtelenné tesznek a járásra. Hatalom, anyagi javak, egészség és sorolhatnánk vég nélkül. Dávid is képtelen volt járni Saul fegyverzetében. Felöltözni a hitet, a reményt, a szeretetet. A tegnapi hitből, reményből, szeretetből ma nem lehet élni.

Vízkereszt, epifánia a missziót is fontossá teszi. Rámutat az egyház létének értelmére és felelősségére.

A nappal fiainak feladatuk van, vigasztalni és építeni. Nem az időt és jeleket kutatni, hanem készen állni, hogy használni tudjanak ott és akkor, amikor akarja küldő Uruk.

Ma, amikor mindenkitől önmegvalósítást várnak, merjünk Krisztusba vetett hittel, emberek felé odaforduló szeretettel, az üdvösség reménységével élni és szolgálni. Ne féljünk Urunk visszajöveteléről bizonyosságot tenni, hogy mind magunk, mind a ránk bízottak készen legyenek.

A keresztyének az egész világon ezt mondják: Ne azt meséljétek el nekünk, hogy mit hisztek, hanem mutassátok meg, mennyire vagytok Jézushoz hasonlók! (egy keresztes beszédből)

Kis János

VÍZKERESZT ÜNNEPE UTÁNI ELSŐ VASÁRNAP

Ef 6,1–4

Vízkereszt ünnepe és az azt követő vasárnapok sora Krisztus világban megjelenő dicsőségét hirdeti. A bűn sötétségében felragyogó kegyelem, a halál, a kárhozat rettentését legyőző boldog bizonyosság, amely mindenki számára világosan és érthetően hirdetik, és amely

mindenkihez személyválogatás nélkül érkezik: ez a vízkereszt ünnepekörben kihangsúlyozott örömhír. Ebben az időszakban és a vasárnap „Isten dicsősége” alcíme alatt azonban a „C” sorozat levélbeli igéje a mindennapi keresztyén életfolytatásra vonatkozó intés. Sokkal inkább illene az egyházi esztendő Szentháromság ünnepe után 18. és 23. vasárnapja közé eső időszakába, amikor a „Járjunk elhivatásunkhoz méltóan!” gondolat a Krisztusba vetett hitünk alapján épülő erkölcsünket állítja középpontba. Lehet hivatkozni rugalmasságra, alkalmazkodási készségre, de sokkal egyszerűbb lett volna az időszaknak megfelelő tartalmú igét kijelölni, hogy ne törjön meg az egyházi esztendő építő, logikus rendje.

1) Igénk egyik abból a három, jól elhatárolható intésből, amely a levélben egységet alkot (5,21–6,9). Pál apostol egyre tágabb körökben állapítja meg az emberi élet meghatározó kapcsolatrendszerét. Kiindul a házassági kapcsolatból, másodikként a család rendjét fogalmazza meg oly módon, hogy azt kétoldalú (gyermek és szülő) igyekezet és akarat szabályozza, végül pedig a mindennapi életben, munkában, társadalomban kialakuló kapcsolatok mikéntjéről szól. Írásmagyarázati szempontból különösebb nehézséget nem lehet kimutatni, de feltétlenül számolni kell az en Kurio kifejezéssel (6,1). Nem pusztán társadalmi élvárás, vagy nemzeti sajátosság a család rendje, sem Pál apostol korában, sem jelenünkben, hanem isteni rendelés. Elsősorban az Ő akaratát kell megvalósítani, az Ő rendjéhez kell alkalmazkodni ebben a kérdésben is.

2) Ha ezen a vasárnapon utat keresünk a megszólított gyülekezethez, észre fogjuk venni, hogy számtalan mai vonatkozása, megszívlelendő üzenete van igénknek. A gyülekezet, amelynek hirdetjük az igét, maga is érzékeli a generációs problémát, vagy különböző mértékben ugyan, de szenved tőle. Nem lehet olyan kioktató műfajt alkalmazni, amely elriasztja hallgatóságunkat a kérdések felvetésétől, a megoldás keresésétől. Isten rendjén alapuló tényeket kell közölnünk. Egy-két jellegzetes problémakört említek meg.

A gyermekek „felnőtté” válása, gyorsabb érése általános társadalmi jelenség. A divat, a korszellem hatására azonban nem táplálhatjuk a gyermekekben, hogy az önállóságot mindig nyugodtan éljék meg, szerezzenek saját tapasztalatokat és ezek nyomán alakítsák ki világlátásukat. Fontos és elengedhetetlen a szülő szerepe, korlátozó nevelői szolgálata ott, ahol gyermekeknek nem lehet élettapasztalata. Sokkal súlyosabb torzulást okoz szabadjára engedett, öntörvényűen megélt felnövekedés, mint a határozottságtól, sőt szigortól sem mentes nevelkedés.

Ugyanígy gond, hogy még a gyülekezethez tartozó családokban sem kap elég helyet a hitrevelés. A gyermek részéről megnyilvánuló engedelmség nem csak a szülőnek szól. Keresztyén családban engedelmsége egyben Isten rendjének is elfogadása. Ezzel az Istennel azonban nemcsak a szülői utasításokban megnyilvánuló megszorítások jelentik a kapcsolatot. A kapcsolat közvetlen forrása az imádság, az igének életkor szerinti hallgatása, olvasása, s annak megtapasztalása, hogy mindenki egy legfőbb családfőre tud tekinteni.

Ahogy azt már előbb is írtam, a rend megtartása

kétoldalú. A szülői szerep ajándék, így a tekintély sem öncélú, hanem a gyermekért van (ne ingereljétek gyermekeiteket). A tekintély elfogadása napjainkban mintha egyre jobban háttérbe szorulna, így Pál szavait bátran kiegészíthetjük: ha kell, gyakoroljátok tekintélyeteket. Ez az a szükséges szigor, amely nem mehet át hatalmaskodásba, mert ez a későbbiekben családtól való menekülést, torz szülői-családi ideál kialakulását hozza magával.

Nehezebb dolog a vasárnaphoz, az ünnepekörhöz utat találni a kiírt ige alapján Legkevésbé erőltetett megoldásnak azt tartom, ha a családi élet bizonyágtételét a Hegyi Beszéd egy mondatához kapcsolom: „Úgy ragyogjon a ti világosságotok az emberek előtt, hogy lássák jó cselekedeteiteket, és dicsőítsék a ti mennyei Atyátokat.” (Mt 5,16). Nem szabad azonban megfélemlenünk arról, hogy ez a ragyogás csak halvány tükröződése annak a fénynek, amely megjelent, s amely a világ világossága.

3) Magában az igehirdetésben nem akarok bennragadni az igében és keresem a kapcsolatot a vasárnap jellegével. Ezt a törekvésemet három fő gondolatkörben igyekszem megvalósítani. Gondolataim indulnak az ige alapmondanivalójából, eljutnak a keresztyén bizonyágtétel követelményéhez, majd rámutatnak arra a világban megjelent Krisztusra, aki lehetővé tette, hogy Istenhez visszatálva, Ővele és Őbenne éljünk.

a) Az alapmondanivaló a családi élet rendje. Pál szavait nem úgy tesszük maivá, hogy a jelenkor társadalmi gondjait elemezzük a család összefüggésében és politizáló, „szociálisan érzékenyek vagyunk”-megoldásokat zúdítunk hallgatóinkra. A gondok valóságával ugyanis azért vagyunk tisztában, mert mi látjuk gyökerüket: a hitetlenséget. Ennek átkára kell mutatnunk, és megoldásként Isten rendjét hangoztatnunk. Bizonyára mindenkinek sok példa áll rendelkezésére lelkipásztori gyakorlatából, melyek említése nem tanmese-szerű, ízléstelen, főleg nem lelkipásztori titkot megsértő, hanem megfelelő és szemléletes.

b) Az Isten rendje szerinti családi élet bizonyágtétel. Krisztus dicsősége ma csak úgy ragyog fel, ha embereken keresztül hangzik, beszédes életükön látszik, hogy a megszabadulás öröméből élnek. Ezt a bizonyágot áldhatja meg a Szentlélek: ez Isten eszköze, hogy embereket újjáteremtsen. Felelősségünk, hogy egy mára kifordult érték, a család megmentésével is megmutassuk ezt az újjáteremtő hatalmat.

c) Mind a családi élet helyreállása, mind a bizonyágtétel csak abban az esetben valóság, ha tudjuk: Krisztus hatalma, dicsősége értünk jelent meg. Megjelenése nem pusztán követendő példát, életstílust állított elénk. testé létele, halála áldozatot és bűnbocsánatot, feltámadása az örök élet boldog bizonyosságát hozta annak, aki hisz benne. Rendeződött a legalapvetőbb kapcsolat: Isten és ember kapcsolata. Erről a pontról indulhat ki minden egyéb rendezés, mely Isten akarata szerint valóvá teheti azokat a kapcsolatunkat, a melyek ez életben adtak számunkra

Ördög Endre

VÍZKERESZT ÜNNEPE UTÁNI UTOLSÓ VASÁRNAP

1Pt 1,10-12

1. A TEXTUS TÁVLATBÓL

Jerome H. Neyrey, S. J. kommentárjában meggyőzően és közérthetően foglalja össze az első Péter-levél központi témáját. Mint tudjuk, a levél abban a helyzetben szólítja meg a címzetteket, amikor különféle okokból (üdülés, szenvedés, pogány környezet stb.) válságot vagy válságközelet szituációt élnek át. Erősíteni próbálja őket. Kétféle úton teszi meg ezt a pasztorális tevékenységet. Az egyik utat a textusunkat megelőző szakaszban fedezhetjük fel. Ott a hangsúly a próbán van. Minden értékes anyagot próbának vetnek alá. Az aranyat is próbálják. Hitünk értékesebb az aragnál, hogyne kellene megpróbálni! Épp a próba alá vetettség mutatja a hit értékét. Ezen az úton a levél írója állhatatosságot és reményt akar ébreszteni.

A másik út, amely ugyanebbe a célba jut, textusunk útja. Önmagában mutat rá a nekünk adott kegyelem, a hit értékére. Nagyon érdekes módon teszi ezt. Egyfelől megrajzolja a kontinuitást (a prófétákra, a Lélekre való utalás), rámutat ezzel hitünk ősi, ezért értékes voltára; másfelől megmutatja a régihez mért többletet (még a próféták, sőt az angyalok sem...), és ezzel ismét csak valami sajátos értéket csillangat fel.

A főtéma tehát így hangzik: hitünk értékesebb az aragnál, ezért próba alá vettetik. Hitünk ősi és új voltában hatalmas érték rejlik. Nehéz időkben, megkérdőjelezett helyzetben ez a stabilitás, ez az érték meg tudja tartani a hozzá ragaszkodókat.

2. KÖZELKÉP A TEXTUSRÓL

A próféták tevékenysége jelentheti az első, izgalmas csomópontot. Munkájukat keresésnek és kutatásnak nevezi a levél, sőt a Wuppertaler Studienbibel még külön is hangsúlyozza, hogy a görög kifejezés azt jelenti: minden lehetőt megtenni a kutatás, illetve föllelés érdekében. „Hiszen ők nem ezt tették!” — mondhatnánk, s nemcsak mi, hanem a próféták régi ismerői is. Ők kinyilatkoztatást kaptak, jövedöltek. Ha pedig a kutatásuk tárgyára, a „mikor”-ra és „hol”-ra is kiterjesztjük figyelmünket, akkor az NTD megállapításával találjuk szemközt magunkat: az itt körülírt munka sokkal inkább a zsidó apokaliptikára jellemző. Számunkra, igehirdetők számára ebből egy a fontos: a tárgy, amiről szó van, a nekünk adott kegyelem, a keresztyén hit olyan hatalmas és értékes dolog, hogy a levél írója vele kapcsolatban még a prófétákról is azt vallja, ezt a témát csak keresni és kutatni tudják. A tárgy itt minden szemlélő, vele foglalkozó, őt hirdető és kinyilatkoztató fölé magasodik.

A második csomópont lehet maga a tény, a próféták jelenléte a szövegben. Hogyan és miért kerülnek ide? Mi közik van a keresztyén kérügmához, illetve ahhoz, ahogyan hitünk értékét próbálja olvasóinak bemutatni a levél írója. Újra csak az NTD gondolatmenetére figyelünk, ami fölhívja a figyelmünket arra, hogy a hangsúly a főtéman marad. Azaz nem fordul el az

izgalmasnak tűnő dogmatikai kérdésbe, jelesül Jézus preegzisztenciájának kérdésébe, hanem a keresztyén üzenet értékének főtémájánál marad. Fontosabb számára a „most” hirdetett evangélium (ld. 12. v.), mint a múltba pillantás. Az előbbi témát visszahozza majd a 20. vers, előtünk azonban tisztán marad a főkérdés, hitünk azért is értékes, mert ősi. Nyomon követhető a kontinuitás a prófétáktól egészen az evangélium jelenkori hirdetőiig. A wuppertali kommentár ezen a ponton még egy finomságra is felfigyel: az egység, a testvériség fogalmazódik meg az QT-i kontinuitás felidézésénél, de ugyanez a testvériség széles, horizontális síkon is előtünk áll, amikor ezen a ponton közösséget vállal az evangélium sok, itt meg nem nevezett kortárs hirdetőjével (péteri szerzőség feltételezése esetén kisázsiai gyülekezetekről lévén szó, lehet ez. pl. Péter gesztusa Pál felé, jegyzi meg a kommentár).

Visszatérve a fővonatra: jó, ha figyelünk a hangsúlyra: a próféták az UT népét szolgálták kutatásukkal és keresésükkel. Tehát ők az UT népe miatt vannak jelen ezen a helyen. Azt szolgálják, hogy a nekünk adott kegyelem nagyságát érzékelhessük.

Ezt a hatást fokozza egy harmadik csomópont, az angyalok megjelenése, akik itt még a prófétáknál is furcsább beállításban szerepelnek. Minden tudásunk, bibliai helyünk értelmében ők Isten követői, akik hírt hoznak az embernek Isten dolgairól, tervéről. Egyébként is „közelebb” vannak Istenhez, mint az emberek. Textusunkban azonban még ők is csak vágyódnak arra, hogy beletekintsenek a nekünk kinyilatkoztatott, a nekünk hirdetett evangélium nagyságába és mélységébe. Nekünk tehát több adatott, mint nekik. A lényegre összpontosítva kell ezt a témát is kezelnünk. Vagyis: az angyalok megjelenése a textusban azt szolgálja, hogy rámutasson, milyen gazdagok azok, akik meghallják a Jézusról szóló evangéliumot. Még az angyaloknál is gazdagabbak. Még az Istenhez rendkívüli közelségben lévőkhöz, különleges feladatok teljesítőihez, kinyilatkoztatás csatornához képest is gazdagok. Ennél tovább nem hiszem, hogy velük kapcsolatban el szabad mennünk, nehogy a róluk szóló sok beszéd hallgatónkban a megfogalmazandó tartalom, a főtéma ellenkezőjét érje el, vagyis megingassa az evangélium hitelét.

Végül, a legfontosabb csomópont, akire csak pár mondatot számunk, maga a Lélek. Az a Lélek, aki már a prófétáknál is Krisztus Lelke, aki hat és működik az evangéliumhirdetők minden nemzedékében, prófétáktól az apostolokon át napjainkig. Aki nélkül nincs evangéliumhirdetés. Aki isteni eredetű. Ez a megállapítás, illetve tudatosítás pedig amiatt nagyon fontos, mert a lényegre mutat rá: a kontinuitást maga Isten, az Ő jelenléte itt és ott biztosítja.

3. ÉS A MAI GYÜLEKEZET?

Meghökkentően azonos szituációban van. Szüksége van arra, hogy tisztában legyen hite értékével. Szüksége van arra is, hogy ebben az értékelésben segítsék. Nyilvánvaló, hogy prédikációnknak ezen a vasárnapon ezt a feladatot kell ellátnia.

Ha ezt belátjuk, máris hatalmasan ágaskodik előtünk a kérdés: de hogyan? Ha bizonygatjuk valaminek az értékét, az önmagában gyanús. Ha próféták és angyalok segítségül hívásával tesszük meg ezt, vajmi kevés az

esélye, hogy halló fülekre, értő fejekre és igenlő lélekre találjanak szavaink. Mi tehát a mi utunk?

Távolról sem gondolom, hogy rátaláltam volna, de azt hiszem, ha az egzegízis utolsó mondatának csapásán indulunk, tán leginkább van esélyünk arra, hogy a mai ige célját megközelítsük. A kontinuitást magának Istennek a jelenléte adja. Ezért volt értékes és ezért értékes a mi számunkra is az evangélium.

Értékét bizonygatni nem szükséges, sőt inkább káros. De arra bátran biztathatjuk mindannyiunkat, hogy merjünk szuverén emberek lenni. Ne inogjunk meg, ha hitünket, értékeinket, életmódunkat, erkölcsünket lesajnálják. Nem biztos, hogy környezetünk a helyes mérce birtokában van. Mindenképpen van másik mértékegység. Ennek léte, működése bátorítson minket ragaszkodni ahhoz, amit kaptunk.

Szabóné Mátrai Maianna

FELHASZNÁLT IRODALOM

H. Balz—W. Schrage: Die „Katholischen” Briefe (NTD sorozat). Vandenhoeck&Ruprecht, Göttingen, 1973

W. de Boor—U. Holmer: Die Briefe des Petrus... (Wuppertaler Studienbibel). Brockhaus Verlag, Wuppertal, 1976

Jerome H. Neyrey, S. J.: 1. és 2. Timóteushoz... Péter 1. és 2. levele. Korda—Bencés, Kecskemét—Pannonhalma, 1995

HETVENED VASÁRNAP

2Tim 1,3–7

1. HETVENED VASÁRNAPJÁN PRÉDIKÁLUNK...

Hogyan közeledjünk böjt felé? Az egyházi esztendőnek megszívlelendő üzenete van. Igehirdetők jól tesszük, ha minél inkább kiaknázuk ezt az üzenetet. A maival kezdődő három vasárnap, mint azt jól tudjuk, böjt felé fordul. Böjtelő ideje pedig erre a kérdésre igyekszik válaszolni: hogyan közeledjünk böjt felé, ha nem akarjuk, hogy életünknek ugyanolyan időszaka legyen, mint bármely más. Vagyis ha azt akarjuk, hogy a böjti idő majd meggazdagítson, bennünk csendet, tisztaságot, igazi ünnepvárast teremtsen. Böjtelő kérdésére ez az első vasárnap így felel: igaz megtéréssel. Elbizakodottságunkból megtérve igaz istentiszteletre.

Szabad kicsit tallóznunk ennek a vasárnapnak igéi között annál is inkább, mivel maga az Agenda figyelmeztet: *ógyházi lekciónak mindenképp el kell hangoznia istentiszteleteinken* (ld. Agenda 30. old.). Közeli ismerőseink a vasárnapi igék szereplői. Magabiztos korai munkások az ógyházi evangéliumban, fölháborodott farizeusok, akik Jézust „rossz társaságban” látják és köztiszteletben álló írástudók, akikről Jézus egy pillantására kiderül, látszat minden, amit tesznek. Az epistolák talán inkább a téma második felére koncentrálnak. Hervadhatatlan koszorúért folyik teljes odaadást igénylő küzdelem az ógyházi epistolában, hasonló a téma a korinthusi klasszikus viszály-helyzetben és az apostol példaértékű állásfoglalásában, majd az élő

kövekből épült lelki ház gyönyörű képe vetül elénk a Péter-levélből.

Ezt a sort végignézve megkérdezhetjük: hogyan illeszkedik ebbe a tematikába 2Tim-beli textusunk.

2TIM-RÓL PRÉDIKÁLUNK

Ez a levél sokkal személyesebb hangvételű, mint a párja. A katolikus kommentár gyűjti szép csokorba a személyesség elemeit. Magányosságról, elhagyatottságról beszél (nyugodtan írhatjuk: panaszkodik) 1,15-ben és másutt is az apostol, és kifejezi, hogy ebben a helyzetben milyen jólesik neki a testvérek gondoskodása és szeretete (1,15–18 és 4,9–13). A helyzet leírásához hozzáfűzhetjük, hogy fogságlevelet tartunk a kezünkben, egy bizonytalan jövőjű, de az élettől inkább búcsúzkodó apostol levelét (4,6–8). Ez a helyzet befolyásolja azt a személyes hangot is, amivel Timótheushoz fordul. Joachim Jeremias a NTD kommentárban szeretethullámnak nevezi azokat a meleg szavakat, amelyeket az öreg apostol Timótheushoz intéz. Mindenképpen látni szeretné, ezzel indul és ezzel fejeződik be a levél (textusunk és 4,9.21). Semmi önkényes kiegészítést nem teszünk, ha ezzel hozzáfűzzük: látni szeretné még egyszer az életben.

Szóba kerül a textusban mind Pálnak, mind Timótheusnak hitbéli „előélete”. Timótheus esetében az anyát és nagyanyát említi. Ők azok az előző láncszemek, akikhez hozzákapcsolódva, Timótheus megtapasztalhatta a keresztyén örökség ajándékát. Apját itt nem említi a levél, ApCsel 16,1-ből tudunk pogány voltáról. „Óseimhez hasonlóan tiszta lelkiismerettel szolgálok Istennek” — így hangzik Pál oldaláról az imént említett „előélet”. Figyelemreméltó ez a lánc még akkor is, ha Róm 9–11-t ismerve, világos, mennyire fontos az apostol számára az ősök öröksége. Tiszta lelkiismerettel — halljuk, és mindjárt érzékenyen reagálunk, mert hát szabad-e ilyen öntudatosan megállni Isten előtt... Úgy gondolom, ha alaposan szemügyre vesszük ebből a szempontból a Timótheusról írott szavakat (bened élő hit, amely anyádban és nagyanyádban lakott), megérzünk valamit abból, hogy ezt alázattal írja le az apostol, és a szavak mögül kitűnik annak biztos tudata, hogy az a kincs, amiről beszél (a hit), Isten ajándéka, nem Timótheus teljesítménye. Ami pedig magát az apostolt illeti: miért lenne az hamis önbizalom, ha valaki annak tudatában búcsúzik az élettől, hogy ő mindig tiszta lelkiismerettel szolgált Istennek? Épp ez az életvégi szituáció a hitelesség pecsétje a szavakon. Emellett nem árt, ha felidézünk magunkban néhány zsoldár beszédstílusát, ami párhuzamba állítható ennek az önvallomásnak stílusával.

A textus 6. és 7. verse tematikánk második fele körül gyűjthető össze. Odaadó istentiszteletre — így a téma. Gerjessz föl Isten kegyelmi ajándékát — így a textus. A karizmát, a szolgálatra való felhatalmazást az apostol kézrátételével kapta Timótheus. Tűzhöz hasonlítja a textus ezt az ajándékot, úgy, mint a Thessz levél a Szentlelket magát (1Thessz 5,19). A parázs izzik a hamu alatt. Fölszítására biztatja Pál Timótheust. Éljen azzal, amije van. Használja azt, amit kapott. Ne hagyja szenderegni. Hogy ez nem figyelmeztetés, hanem bátorítás, az a záróversből derül ki. Az aggodalmaskodásra hajlamos, könnyen elcsüggedő

Timótheusnak (vö. 1Kor 16,10k) magyarázza meg nagyon tömören Pál, hogy a Lélektől, akit az apostoli kézrátételben megkapott, teljesen idegen a csüggedés. Távolság van tőle. Semmi köze hozzá. Az erő, a szeretet és a józanság a Léleké és a Lélektől érkező. Az a hozzá illő, a neki megfelelő. Odaadó istentiszteletre bátorítja Pál Timótheust. Merjen hátatfordítani az elcsüggedésnek, még ha arra természetes hajlama van is. Abból éljen, úgy és annak megfelelően, ami a Lélek ajándéka. Felszabadítani akar ez a biztatás, erőt adni, szeretetet felszítani és józanságra inteni. Istennek megfelelő, a Lélek szerinti, Istent dicsőítő életformára. A levélből kiderül, hogy Timótheus a maga gyülekezetében kemény és küzdelmes időszakot él. Így tehát arra is szól ez a biztatás, hogy ne a körülmények, hanem a Lélek ajándéka szabja meg közérzetét, magatartását és lelkiállapotát.

3. MIT MONDANÁNK MA?

Milyen út vezet egy megtalált böjt felé? Hogyan tudhatjuk javunkra megélni a hamarosan beköszöntő időszakot? Hogyan készüljünk rá?

Pillantunk vissza! Ez lehet az ige első felszólítása. Lássuk meg Isten hitet ajándékozó tetteit a múltunkban. Embereket, családban, keresztyén testvérek közösségében, akik által hitet ajándékozott nekünk az Isten. Ez a visszapillantás sose szolgáljon hamis biztonságérzet kialakítására. De ébresszen bennünk hálát Isten iránt, aki korábban elkezdett gondoskodni rólunk, mint ahogyan mi felé fordultunk.

Ne hagyjuk veszni, ami a miénk! Timótheus nehéz életszakasza, csüggedésre való hajlama valószínűleg közeli ismerőse bármelyikünknek. Körülmények és **készség**. Hajlamosak vagyunk azt hinni, ez két olyan tényező, ami sorsszerűen határoz meg bennünket. Jó, ha Timótheussal együtt észre vesszük a hamu alatt izzó parazsat. Elérni, megszerezni, meggyújtani — vagy csak felszítani. Micsoda különbség!

Erő, szeretet, józanság. Ezek nem távoli, idegen világ elérhetetlen adományai. Ez a Lélek szerinti életérzés és magatartás. Három olyan vonzó adottság áll bennük előttünk, hogy meglétük, birtoklásuk nagy-nagy megelégedéssel tölthetne el bennünket. Jó lenne megérezni, hogy reális és közeli lehetősége ez életünknek. Valami távoli jó utáni sóhajtozás helyett ragadjuk meg azt, amit nyújt nekünk Isten a Lélek által! Ezt a vonzó hármast nyújtja, mert ez az övé, a rá jellemző, a sajátos. Legyen miénk az erő, a szeretet és a józanság lelke.

Szabóné Mátrai Marianna

FELHASZNÁLT IRODALOM

Jerome H. Neyrey, S. J.: 1. és 2. Timótheushoz... Korda-Bencés, Kecskemét-Pannonhalma, 1995

Joachim Jeremias: Die Briefe an Timotheus und Titus. NTD 9, Vandenhoeck&Ruprecht, Göttingen, 1975

Dürer: „Jézus születése” – 1503 körül

Kedves érdeklődő lelkészek!

A **Nagyszénási Evangélikus Gyülekezet** (Nyugat-Békés) lelkészi állása idén augusztus 1-el megünnepelte a nagyközség gyülekezete **lelkészt keres**. Rendkívül fontos munka vár valakire, hiszen jelentős missziói lehetőség: népegyházi adatok szerint minimum 3 ezer evangélikus van, de pásztori munka nélkül ez a nagy tömeg gyorsan elkallódhat. Szépen **vannak hittanosok, kazuálék, alkalmak**. Két szórvány: Gádoros és Eperjes a közelben van, de természetesen szórvány-gépkocsi (Corsa) a rendelkezésre áll. Jelenleg, pásztor nélküli helyzetben is 35-55 fő jár rendszeresen istentiszteletre, ifjúsági élet is van. Orosházi lelkészek segítik egyelőre a gyülekezet életét, de nagyon félő, hogy minden erőfeszítés ellenére, végzetes kárt fog okozni a hosszantartó pásztor nélküliség, mert cura pastoralis-ra nincs módja bibliaórát, hétköznapi alkalmakat nincs idejük tartani, tekintettel a saját gyülekezetük igen száma alkalmára. **Tisztességes megélhetést kínál a gyülekezet annak, aki dolgozni akaró lélekkel bír.** További részletek iránt érdeklődni lehet az egyházmegye esperesénél (Ribár János, 5900 Orosháza, Thököly E. u. 2. Tel-Fax: 06-68-312-003).

MEGJELENT

a Teológiai Irodalmi Egyesület kiadásában
Rudolf Bultmann: Jézus Krisztus és a mitológia
című könyv.

Megvásárolható a Sajtóosztályon 250 Ft-os áron,
a Huszár Gál könyvesboltban,
vagy közvetlenül a kiadótól, mely címe:

Teológiai Irodalmi Egyesület

1141 Budapest, Rózsavölgyi köz 3.

Tel.: 363-6451, Fax: 363-7454

A kiadótól közvetlenül vásárolt könyvekre kedvezményt tudunk adni.

